

AARBOG 1961

D. S. K. AARBOG 1961

Udgivet af

FORENINGEN AF
DANSKSINDEDE SØNDERJYDSKE KRIGSDELTAGERE
1914-18

ved

Johs. Clausen, A. P. Møller, J. Andersen og H. Hunger

Eftertryk kun med D. S. K.s tilladelse

AABENRAA
HEJMDALS BOGTRYKKERI
1961

INDHOLD

Da verdenskrigen udbrød	4
Det tynder ud i rækkerne -!	6
Lazaretophold og tilbage til fronten	8
Seks Gange Jul som prøjsisk Soldat	11
Krigsfange i Frankrig	15
Et Krigsforlis i 1918	21
Et tilbageblik	29
Et møde	32
På lazaret i Frankrig	34
En tur til Lille	36
Efter orloven blev jeg kantinevært	38
Zu den drei Degen	40
En Armeringssoldats Oplevelse i 1916	45
Smaa Glimt fra min aktive Militærtjeneste	49
Verdun-fronten og andet	57
Juleorlov ved en fejltagelse	58
Kammerat, fortæl!	60
Ved Modtagelsen af sønderjydske Krigsfanger i Vejle den 24. Juli 1919	73
Et forsinket brev	74
Ære være deres minde	76

Da verdenskrigen udbrød...

(5) Nedenstående digt er skrevet i sommeren 1914. Forfatteren er den slesvigske præst Carsten Petersen, en af de betydeligste præster i vor hjemstavn i udlændighedsårene. Der kan være al mulig grund til at lade dette alvorlige digt alle til sind og tanker - ikke mindst i vore dage, hvor der næsten mere end om noget andet tales om oprustning og kaprustning.

Redaktionen.

*Det klemter, det ringer fra tårn til tårn,
skærende toner på ulykkesvinger
tumler som ravne, der vildsomt flagrer
ud over byer, fjorde og agre og modnende korn.*

*Det bæver, mimrer. i folkets mund,
røde plakater på hjørnerne flimrer,
ny telegrammer og sammenstimlen,
susende biler, som splitter vrimlen
fra stund til stund.*

*Man ved, hvad det gælder, og ved det dog knapt,
bly tunge anelser vokser og vælder
op af de rystende dybe grunde,
angsten spørger af tusinde munde: om frelse eller tabt?*

*Og togene ruller den sommernat,
søvnløs mon lytter til hjulenes bulder;
ud farer mænd til den blodige færden,
hjemme bli'r kvinden i længslernes verden,
forgrædt, forladt.*

*Det klemter, det kimer fra strand til strand,
evighedsspændte, forfærdende timer
sprænger de småtskårne døgnets rammer,
ude på vidderne fræser og flammer en
verdensbrand.*

*M o b i l ! Et ord,
et eneste tegn gennem trådene fo'r,
en eneste lyd kun, en eneste tanke,
men nok til at løsne den ligevægtsplanke,
på hvilken vi glædernes telt ville bygge
så stærke og trygge.*

*Det ord, det ord
 har ærinde trindt på den hele jord,
 det banker på porten hos grevernes sønner
 og lister sig ind i de fattige rønner,
 det følger den flygtende endnu i hælen
 bag grænsepælen.*

*I syd, i nord, det står i avisen, det bringes
 ombord
 i fiskernes joller, på atlantens skuder,
 det flagrer om natten om hjemmenes ruder
 i vort lille land på tusinde steder,
 hvor folket græder.*

*O gråd, o gråd!
 Hvor standser vor klage, hvor finder vi råd?
 De andre fik sejsbegejstringen givet,
 de skråler om »Vaterland«, æren og livet. –
 Men vi, som fik malurten tifold at kende,
 skal dø for vor fjende!*

*Å Gud, å Gud!
 Vi ved dine domme og kender dit bud.
 Så går vi vor vej til de hårdeste pligter
 og drikker din kalk, indtil kræfterne svigter,
 til kræfterne svigter. – Men Gud, du vil
 både trøste og råde!*

Carsten Petersen.

Det tynder ud i rækkerne -!

(7) Det tynder ud i rækkerne, konstaterede formanden for foreningen af dansksindede Sønderjyske krigsdeltagere ved det store årsmøde i Tønder. Det tynder ud blandt dem, der var aktivt med i verdenskrigen 1914-18 og som deltog i det første, banebrydende arbejde, da Nordslesvig efter afstemningen i 1920 vendte tilbage til Danmark.

Naturligvis må det gå således! DSK er en organisation uden mulighed for tilgang, og den må derfor nødvendigvis på et eller andet tidspunkt ophøre med at eksistere.

Det er 43 år siden, den første verdenskrig sluttede, og næsten et halvt hundrede år, siden den begyndte. Alligevel findes der - som det blev oplyst - endnu ca. 5.000 medlemmer i DSK; men man har ikke vanskeligt ved at regne ud, at de yngste i hvert fald må have passeret de 60; i løbet af de næste 10-15 år vil udtyndingen være blevet så omfattende, at der næppe mere vil findes noget grundlag for fortsat virke.

Efter genforeningen oprettedes en sammenslutning af *civilfanger fra 1914*, altså af den kreds af danske mænd, som ved den første verdenskrigs udbrud blev sat bag lås og slå, fordi den prøjsiske stat ville sikre sig over for en befolkning, der i øvrigt ellers stedse havde iagttaget den yderste grad af loyalitet. Foreningen omfattede på et vist tidspunkt nogle hundredemedlemmer, og en årrække samledes man for at mindes fælles oplevelser og for at styrke det danske sammenhold. Del var sammenkomster af en ganske særegen karakter, og for ikke-medlemmer var det en oplevelse nu og da at være med, for det var jo *landsdelens bedste mænd*, der mødtes; de, der havde været med til at kæmpe for den danske sag i (8) fremmedherredømmets tid; de, der i de første år efter 1920 satte deres stærke præg på hverdagen.

De fleste er gået bort nu! Foreningen eksisterer ikke mere! I hvert fald har man ikke hørt noget til den efter den sidste formands død. Og således må det gå. Det var dens forudbestemte skæbne - ganske vist som det er DSK's forudbestemte skæbne, at den en dag blot er et minde om en tid, hvor danske sønderjyder gik ind under den tunge pligt, der kan pålægges en befolkning: pligten til at kæmpe for en sag, der ikke har dens hjerte.

De dansksindede sønderjyske krigsdeltagere gjorde deres pligt i 1914-18. Derom foreligger mange vidnesbyrd. Ved det første store danske møde i Sønderborg efter Tysklands kapitulation i 1918 fremstod en tysk taler, der argumenterede mod tanken om Sønderjyllands genforening med Danmark ud fra den betragtning, at de 6.000 sønderjyder, der var faldet, næppe ville have kæmpet så tappert, hvis de virkelig havde ønsket en genforening.

Det var en højst ejendommelig udtalelse. Men dog et vidnesbyrd, selvom det viste, hvor lidt man havde forstået den danske befolknings håb og ønsker, eller hvor lidt man ville forstå dem.

De, som vendte hjem fra den første verdenskrig, kan se tilbage på de hårde prøvelser i bevidstheden om, at de så lidt som deres kammerater svigtede deres håb og ønsker. Thi sandheden om de danske sønderjyders deltagelse i den første verdenskrig er, at de kæmpede - og fra tysk side har man altså indrømmet, at de endog udviste tapperhed - for deres hjemstavnens ret til fremtiden. Deres offer var et offer for Sønderjyllands ret til genforening med Danmark!

I fortsættelse af den indsats, der blev øvet under krigen, opstod så DSK, der gennem en længere årrække har været meget aktiv i det danske arbejde, som tiden og forholdene har krævet. Ikke mindst i *besættelsesårene* gjorde foreningen sig stærkt gældende; og siden - da det blev vanskeligere at samle til møder - har DSK (9) dannet en bemærkelsesværdig und-

tagelse. Ude omkring i de større sogne flokkes medlemmerne om deres foreninger, ved amtsstævnerne møder man fuldtalligt op, og årsmøderne er altid af et meget stort format.

Det er de fælles oplevelser, som binder, og de vil holde sammen på DSK fremover, så længe der er medlemmer nok til at skabe en sammenkomst. Uden overdrivelse kan man sige, at DSK under disse omstændigheder er blevet et indslag i grænselandets liv af betydning ikke blot for de enkelte medlemmer, men for landsdelens befolkning som helhed.

Det tynder ud i rækkerne, blev der sagt i Tønder. Vi ved, det er en uafvendelig udvikling, der må have sit forløb. Men de dansksindede sønderjyske krigsdeltageres indsats vil nu og fremover blive æret og mindet.

Kai Edv. Larsen.

Chefredaktør J. Kronika, »Flensborg Avis«, der også er DSK'er, har givet ovenstående artikel en tilføjelse.

J. Kronika skriver:

Denne artikel om DSK kan kun fremkalde sympati for DSK, men samtidig vil den vække en følelse af vemod. Thi, som det jo siges i den pågældende artikel, og som det er blevet sagt på det sidste store DSK-stævne i Tønder, »Foreningen af dansksindede sønderjydske Krigsdeltagere 1914-1918« må ifølge naturens ubønhørlige orden imødeses den dag, da dens tilværelse slutter; nemlig d e n dag, da det sidste nordslesvigske DSK-medlem er afgået ved døden. Her er der jo ingen muligheder for at lade ny generationer træde til. En dag - inden ret længe; tiden rider jo hurtigt - findes der ikke flere af de danske nordslesvigere, der var med i verdenskrigen 1914-1918. Selvom DSK's åndelige, folkelige arv ikke vil dø - det vil den nemlig ikke; dertil er denne arv for værdifuld - så vil dog selve foreningen i Nordslesvig dø sammen med dens sidste medlem.

Dette er vemodigt. Men sådanne er kårene.

Og dog!

(10) Der er sikret DSK en fortsættelse - ud over døden i Nordslesvig! Denne fortsættelse er knyttet til S y d - s l e s v i g.

Også h e r findes DSK og DSK'ere. Som en del af Nordslesvigs DSK. Men i Sydslesvig h a r DSK en n y generation: d e danske sydslesvigere, der var med i anden verdenskrig. De tre bogstaver DSK står i Sydslesvig for

følgende navn: »Foreningen af dansksindede sydslesvigske krigsdeltagere 1914-1918 og 1939-1945«.

I Sydslesvig vil altså en y n g r e generation føre DSK's danske, anti-prøjsiske og anti-militaristiske traditioner videre nogle årtier ud over den triste dag, da foreningens historie i Nordslesvig er slut.

Lad det så være tilføjet, at den sydslesvigske DSK - med flensborgeren Jo h a n n e s A n k e r s e n som formand - er særdeles aktiv. Den er sig, hvad man ved fra adskillige møder, sit ansvar og sin mission klart bevidst. Arven fra Nordslesvig vil sikkert en dag kunne lægges i gode sydslesvigske hænder.

Lazaretophold og tilbage til fronten

(11) I årbogen 1960 sluttede jeg min beretning med at fortælle, at jeg blev syg under Sommeslaget 1915 og blev indlagt på lazarettet i Lüdenscheid i Vestfalen. Lazarettet, der bar navnet Hohesteinert, var fortræffeligt. Vi fik både god pleje og god mad, og vi nød det.

Efter fjorten dages forløb blev vi dog flyttet til et andet lazaret, der var indrettet i en skole. Det viste sig, at dette lazaret var endnu bedre. Der var velordnede forhold, og tiden gik hurtigt. Der var kun en ting, der plagede mig. Jeg kunne dårligt glemme synet af alle de mange faldne og sårede, jeg havde set i Sommeslaget. Men november måned gik; Vi kom ind i december, og det blev jul med juletræ på stuen, med små gaver og ekstra god kaffe. Det var en dejlig tid,

Efter nytår blev en del af patienterne sendt tilbage til deres garnisonsby, også jeg. Min garnisonsby var Flensborg. Da jeg ankom her - 86. var mit stamregiment - blev jeg tildelt et kompagni, der i sine rækker kun talte rekonvalescenter.

En morgen, da vi stod opstillet til appel, blev der forespurgt, om der var nogen, der havde lyst til at gå på arbejde på en eller anden arbejdsplads i Flensborg. Og det var der. Så blev der spurgt, om der var nogen, der havde lyst til at komme på arbejde ved Højer. Jeg stod i andet geled og havde ikke helt fattet, hvad det drejede sig om, og i den tro, at det stadig drejede sig om arbejde i Flensborg, trådte jeg frem. Og - det skulle jeg aldrig have gjort, for det blev min skæbne.

For det første røg min chance for at komme på orlov. Den blev omgående annulleret, til trods for, at jeg efter over et års fronttjeneste i høj grad var berettiget til at komme lidt hjem. Enhver kan tænke sig, at jeg ærgrede (12) mig over, at min første orlov på den måde gik fløjten.

I stedet for gik det nu i den tidlige morgenstund til min nye arbejdsplads i Højer. Det var den 10. januar 1916. Jeg meldte mig på skriverstuen og fik anvist kvarter i en bondegård i byen sammen med tre andre. Vi flyttede ind i to gode værelser. Det ene benyttede vi, da det havde en kakkellov, til opholdsstue, det andet til soveværelse. Til værtindens ros må det siges, at jeg befandt mig godt i vort kvarter. Af og til vankede der en kop kaffe og hjemmebakte småkager, og den slags ting sætter man jo pris på. Efter fjorten dages forløb forlod mine tre kammerater Højer for at overtage stillinger som vagtsoldater. De var alle tre ældre soldater og havde ikke udsigt til at komme til fronten. I stedet for kom der to andre kammerater - også ældre.

Om arbejdet, vi skulle udføre i Højer, kan jeg kun sige godt. Det var i hvert fald noget andet end livet i de snavsede skyttegrave. Her ved Vidåens bred lossede vi jernbanevogne, som var belæsset med materiel, der skulle fragtes over til øen Sild. Andre arbejdshold sørgede ved havnen for befragtningen af de forskellige fragtbåde. Her var masser af sække med cement, her var pigtråd, ammunition, kul, svære bjælker, lægter, osv. osv.

En dag, da det blæste stærkt, blev en af fragtskuderne drevet ud af kurs. Den drev ud over vaderne og strandede på havdiget, et sted mellem slusen og vejen langs med stranden. Vi blev omgående sat i gang med at få båden ud i sit rette element. Vi var ca. tyve mand i gang med dette arbejde. Ved hjælp af donkrafter hævede vi skuden så meget, at vi kunne lægge jernskinner under den. Derpå anbragte vi mellem båden og skinnerne runden træblokke, som det var meningen, båden skulle rulles ud i det dybere vand på.

Vi slog en talje om skuden og prøvede ved hjælp af et trisseværk at hale båden fremad. Det gik, men langsomt. Denne langsomhed kunne søfartsledelsen ikke lide. Det (13) skulle gå hurtigt! Båden skulle være ude i kanalen igen i løbet af kort tid; men resultatet af det forcerede tempo blev, at det hele ramlede sammen, og to af kammeraterne kom slemt til skade og måtte indlægges på sygehuset i Tønder. Vi måtte derefter begynde forfra med redningsarbejdet.

En dag meddelte man os, at de stærkeste og krigsduelige mænd måtte regne med at overgå til tjeneste ved fronterne, og jeg fik besked om at tage tilbage til Flensborg. Det var omkring den 1. juni 1916. Vi var i trist humør, da vi i den begyndende sommertid måtte forlade det stille og rolige Højer og indstille os på at skulle til fronten.

Jeg kom altså igen til Flensborg, og dagen efter begyndte eksercitsen og øvelserne i ter-rænet. Efter fire ugers forløb korn udtagelsen til fronten, og efter få dagsrejser var vi da atter midt i det. Det var i midten af juli 1916. Vi blev indsat mellem Arras og Douai, Det var et trist sted. Skyttegraven var i en dårlig forfatning, dækningerne meget svage, Desuden fik vi ofte besøg af fjendens granater og miner, og maskingevær-salver strøg ofte ud over egnen. Adskillige steder havde vi kun granathuller at søge læ i, og disse var forbundet med hinanden ved smalle løbegrave. Jeg fik sammen med en ung kammerat fra Mecklenborg anvist et sådant granathul. Man havde sikret det lidt ved at lægge bjælker over det, og oven på disse igen jord. Engelske kanoner havde allerede tidligere haft dette granathul som mål. – Jeg prøvede derfor allerede den første nat at gøre vort opholdssted mere sikkert ved at kaste endnu mere jord ovenpå: men allerede den næste morgen fik vi at mærke, at englæn-derne havde observeret os. Det begyndte at regne med granater omkring os. En gik tværs igennem vor hule, og havde vi ikke omgående smidt os ned, havde det været ude med os; men nu fløj splinterne hen over os.

Når englænderne havde opdaget os, var fejlen sikkert min, for jeg havde arbejdet med at sikre vort (14) opholdssted lige til den lyse morgen. Englænderne var naturligvis ikke interesseret i at have os så nær inde på deres linier.

Vi havde for resten nok at gøre i vor stilling, for når vi ikke stod vagt, skulle vi hjælpe pionerfolkene med at slæbe planker, pigtråd og andet frem, og da sådan noget jo ikke kan gå for sig helt lydløst, fandt de engelske granater og maskingeværer også vej herhen.

For mig var opholdet i granathullerne en slem omgang. Jeg kom jo lige fra hjemlandet og var slet ikke vant til sådanne strabadser, og hvor jeg før havde været ved fronten, havde vi haft ordentlige skyttegrave og dækninger. Men i den Lid, vi lå her, 13 km øst for Arras, slap vi dog for fjendtlige angreb.

Vi blev omsider trukket ud af fronten ved Arras og blev indsat ved St. Quentin. Byen lå i frontlinien. Den var slet medtaget, mange huse skudt i grus. Jeg var sådan set ikke ked af frontafsnittet her, for her fandtes dog nogenlunde skyttegrave, og dækninger var der også; men da der indtrådte en regnperiode, blev graven hurtigt et søle og næsten ufremkommelig. Vandet silede ned ad brystværn og rygdækning, og den opblødte jord fulgte med. Ofte var pløret i bunden af graven op til 40 cm dybt. Vi måtte dag og nat skovle pløret ud. Englæn-derne, der lå over for os, var flinke. De forstyrrede os ikke. De var nemlig ude for den samme ubehagelighed og fulgte vort eksempel. Vi forstyrrede naturligvis heller ikke dem ...

Det skete dog under en skudveksling, at en af mine kammerater blev ramt af en gevær-kugle i halepartiet. Vi syntes, han var meget heldig, for han kunne nu forlade den opblødte skyttegrav, og han kunne regne med at blive indlagt på et lasaret i Tyskland, ja, han kunne oven i købet engang komme hjem på orlov. Men hos os gik granaterne vedblivende hen

over vore hoveder, Om natten steg og sank lyskuglerne i et broget fyrværkeri, geværer affyredes, og maskingeværerne knaldede. Og så måtte vi om natten tilbage for at hente proviant. (15) Feltkøkkenet stod inde i St. Quentin, og vi havde en lang og streng og farlig vej at gå. Maden blev naturligvis kold, inden vi nåede ud i skyttegraven med den.

Der var dog et gode ved stillingen her. Vi havde, så utroligt det lyder, elektrisk lys i vor understand. Det havde jeg aldrig oplevet. – Og tiden gik. Man havde udset vort regiment, Infanteri-regiment 464, til at være med i den store offensiv i foråret 1918. Af denne grund blev vi taget ud af fronten og kom i gode kvarterer i nogle landsbyer længere tilbage. Her var hver dag præget af eksercits, feltøvelser, lange marchture og andet, og del øgede i den grad appetitten, alt de fleste spiste deres brødration i samme øjeblik, de modtog den. Så havde de naturligvis ikke noget til næste dags morgen, dersom de da ikke modtog lidt hjemmefra. Jeg holdt nu altid på, at man skulle rationere sig selv og holde hus med det, man modtog.

Vort ophold i hvilekvarteterne fik dog en ende. Man oplyste os ikke om, hvilke opgaver der ventede på os; men del gik atter frem til byen St. Quentin, og den 21. marts 1918 klokken fire om morgenen tog det tyske artilleri fat. De lod granaterne fra utallige kanoner hamre ind i englændernes stillinger. Det var uhyggeligt at ligge ude i forreste linie og høre granaterne hyle hen over hovederne på os og se dem eksplodere ovre i englændernes stillinger.

Hele deres forreste linie blev jævnet med jorden, og de soldater, der kunne, trak sig tilbage bag en jernbanedæmning. Klokken ni gik vi frem, og en del af englænderne kom straks i fangenskab. Der var dog to artilleriofficerer, der ikke ville standse kamphandlingen. – De forsvarede sig endnu, da vi så at sige var helt inde på dem, og det kostede en del af mine kammerater livet: bl.a. faldt også vor kompagnifører. Officererne blev dog overmandet, og vor fremrykning fortsattes. Længere fremme satte betjeningsmandskabet ved en engelsk telefoncentral sig til modværge: men det kostede dem livet. Et andet sted lå der to englændere, der var blevet (16) såret. Jeg fik lige tid til at række dem deres feltflasker, så de i hvert fald kunne slukke tørsten. De spurgte, om der ikke fandtes en læge i nærheden, så de kunne blive tilset. De var begge såret i ryggen, men havde dog fået gode forbindelser om deres sår.

Og videre gik det. Sammen med nogle af mine kammerater blev jeg beordret til at slæbe ammunition frem til vore maskingeværer. Det var en meget farlig bestilling, for englænderne beskød hele tiden terrænet med deres maskingeværer; men jeg var heldig. Efterhånden kom vi ind i de gamle stillinger og skyttegravsanlæg fra Sommeslaget i 1915; men da vi havde passeret dem, ebbede offensiven efterhånden ud, og vi nåede nok ikke det, hærledelsen havde sat sig som mål.

Fr. Møller, Aabenraa.

Seks Gange Jul som prøjsisk Soldat

(17) Det var som Rekrut i Garnisonen i Danzig, jeg i 1913 rejste hjem første Gang for at fejre Jul som Soldat. For at blive værdig til den lange Rejse skulde adskilligt læres og indøkserceres. Vi skulle kunne kende og hilse paa alle foresatte i Garnisonen. Vi skulde vide, hvorledes der skulde hilses ude og inde, f. Eks. paa Banegaardene, og vi, som skulde over Berlin, skulde vide Besked, for tænk, om vi mødte Wilhelm II, tænk, om han nu opholdt sig paa en af Berlins Banegaarde. Jeg er flere Gange kommet over Berlin, men jeg har aldrig set Højheden selv. Det var ogsaa nødvendigt at kunne marchere godt, og man maatte ikke være straffet. Mine Papirer var i den bedste Orden, og alt det andet ogsaa! Jeg fik den ønskede Orlov paa otte Dage, og Gensynsglæden var stor ...

Et Aar er gaaet. Verdenskrigen er brudt ud, og der kæmpes i øst og Vest. – Vort Regiment ligger Vest for Warszawa, ved Byerne Lowitz og Lotz. Først i December maatte jeg melde mig syg. Det venstre Ben var opsvulmet omkring Knæet. Lægen beordrede mig paa Lazaret. Det var dejligt at blive fri for at staa paa Post i Ildlinjen i disse korte Dage og lange Nætter med Sne og Kulde. Men hvor gik det nu hen? Det blev en Rejse ud i det blaa, Vi kom til Grænsen ved Thorn, fortsatte over Graudenz, Schneidemühl, Berlin, Potsdam og endnu længere vestpaa. Lazaretterne var overfyldte, hvor vi kom hen, men endelig gjordes Holdt i Wernigrode i Harzen. Paa Banegaarden var der Sygebærere og Røde Kors-Personale, og de hjalp os. Det gjorde godt (18) at komme ud af Toget efter otte Dages Kørsel, at blive rensat for de smaa graa. Lazaretet var indrettet paa Hotel »Monopol«. Her var dejlig Fred og Ro, her hørtes ingen Kanoner. Og saa det dejlige Bjerglandskab. Her fejrede vi Jul, Tyskere og Østrigere mellem hinanden. Der blev fejret Jul i Hotellets store Sal. Først Gudstjeneste, derpaa Fest i Stuerne ved festligt dækkede Borde. Her var der ingen Krig, men det var dog ikke hjemme, men midt under Glæden og Festen blev vi atter mindet om Krigens Rædsler, for der kom en ny Transport saarede Soldater. Det gav Forstyrrelse. Hotellet blev fyldt til sidste Plads. Mellem Jul og Nytaar kom den første kærkomne Post hjemmefra, og hvad saadanne Breve er værd, er ikke at beskrive ...

Saa gik der atter et Aar. Jeg havde været ved Fronten i Rusland siden Marts. I Oktober blev vi flyttet fra Rokitno-Sumpene - paa Grænsen til Hviderusland - til Frankrig. – Her kom vi til at ligge i omegnen af Chaulnes. Det var i 1915. Vor Frontlinje laa ved Chilly, og vi havde Kvarter i Punchy. Her laa vi hele Vinteren i en temmelig rolig Stilling. Otte Dage i Ro og otte Dage forude. Skiftet gik meget regelmæssigt.

Vi kom til at ligge i Ildlinjen baade Juleaften og begge Juledagene. Det var en trist Jul, men den forløb dog roligt. Der blev ikke skudt af Betydning før henved Klokken ti Aften. Franskmændene kunde ikke dy sig længere. Han udførte, som vi kaldte det, er lille Ildoverfald eller et Skinangreb. Vi blev dog alarmeret og var parate til at forsvare os, thi det gjaldt Liv eller Død - ogsaa i Julen. Ved Mørkets Frembrud fik vi Posten udleveret. De forskellige Gruppeløbere blev kaldt til Kompagniløberen for at modtage Brevene og Pakkerne og lidt ekstra fra Køkkenvognen. Vi indrettede os saa hyggeligt, som vi kunde. Vi opholdt os under Jorden som Ræven i Hulen. Vagtposten stod foran Hulens Indgang og sendte Ild og Staal ud, naar han saa noget mistænkeligt ved Pigtraadshegnet. Vi læste Brevene, vi (19) sang Julesange og lod Tankerne gaa til de kære derhjemme, Kompagniløberen kom ind til

os for at ønske os en glædelig Jul. Han vilde ønske, at vi alle maatte være hjemme igen til næste Jul, selv om det saa nok saa mørkt ud i øjeblikket.

Da det atter blev Jul - Julen 1916 - laa mangan god Kammerat under Jorden. Vi havde i Aarets Løb haft mange haarde Kampe paa Vestfronten. Vi havde været næsten overalt paa hele Linjen, fra Argonnerkoven til Flanderns Morads og Pløre. Vi laa nu ved Sommefflo-den, og her var der Dynd uden Lige. Jeg havde meldt mig frivilligt til en ny Formation alene for at komme bort fra denne Jammerdal en Tid, for at komme tilbage til Tyskland en Tid og om muligt faa den Orlov, man havde lovet mig. Kompagniet skulle frem lige til Jul, men de frivillige skulde blive ved Køkkenet, for at vi kunde rejse, saa snart der kom Bud efter os. Afrejsen lod vente paa sig, og vi kom til at fejre Jul for anden Gang ved Fronten, dog i den saakaldte Hvilestilling, omtrent tre Kilometer bag Ildlinjen.

Jeg havde i seks Uger været afkommanderet til en Underførerskole i Saarburg i Elsass-Lothringen i Tiden fra den 11. November til den 22. December 1917, og var atter naaet ud til mit Kompagni, som den Aften laa i Byen Blamont. Det var dog kun Kompagnistaben, der laa her. Selve Kompagniet laa ude i første Linje i den lille »Præsteskov«. Her landede ogsaa jeg, den 23. December og maatte gøre Vagtjeneste Julen over. Det var hundekoldt, Frost og Sne ...

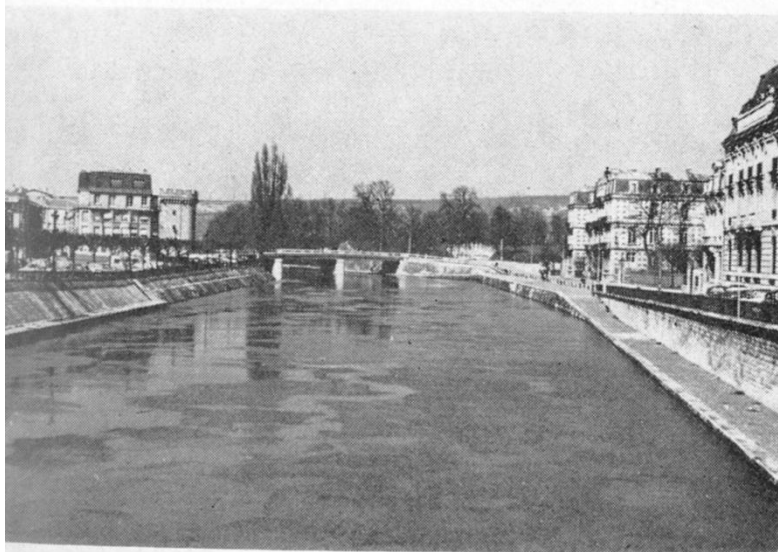
Et langt Aar er gaaet. Vi er naaet frem til 1918. Krigen er nu sluttet, men hjem naade jeg ikke til Jul, for jeg var den 26. september 1918 kommet usaaret i amerikansk Fangenskab. Vi blev inddelt i Fangekompagnier og opholdt os i Hovedlejren i Tours i Nordfrankrig. Vort Kompagni talte 450 Mand. Senere blev vi sendt ned til (20) en By Syd for Bordeaux, til Beau-Dessert. Vore Fangevogtere var Amerikanere. Blandt dem var der ogsaa en Svensk-Amerikaner. Det var rart for mig, for han vilde gerne tale Dansk. Hans Navn var Bjergkvist. Juleaftensdag maatte vi arbejde til langt ud paa Aftenen med at flytte Træplan-ker, men vi havde dog fri i Juledagene og fik ogsaa ekstra Forplejning. Forplejningen var god hele Tiden. Vi manglede intet, kun Friheden. Men Haabet om, at denne Jul var den sidste Soldaterjul, holdt os oppe ...

Niels Nielsen, Ballum.

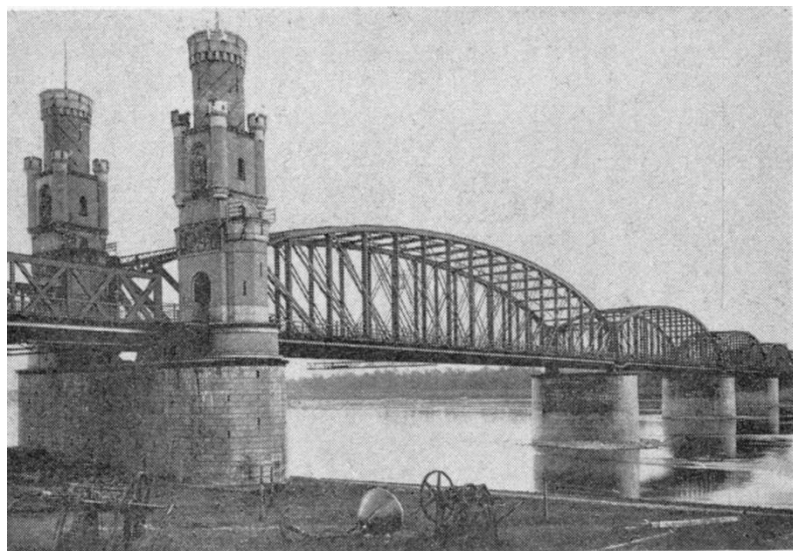

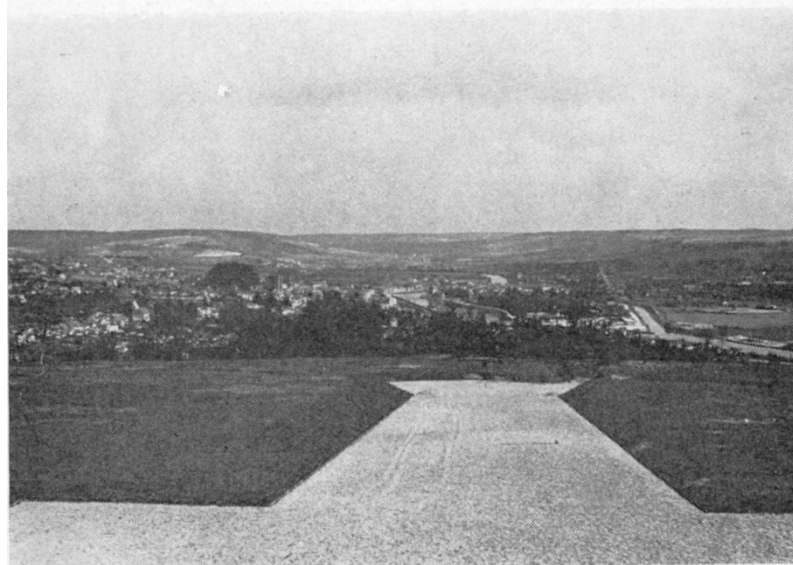
Slottet Wacken i Flandern

Luxemborg

Bro over Weichsel-floden ved Thorn

Reims

Krigsfange i Frankrig

(21) Det var allersidst i september måned 1918. Regimentet hørte til en »flyvende division«. Vi var her og der og alle vegne, og ikke ret længe ad gangen. Nu var vi indsat i kampene omkring Reims. Fronten var i bevægelse. Nat og dag satte franskmændene ind med hårde angreb. – om dagen, den 1. oktober 1918, lå reserveregiment 266 i højeste alarmberedskab i nærheden af fortet Brimont, Samme aften modtoges en ordre: »Regimentets første bataljon skal foretage en tilbagetrækning ved tretiden næste morgen«. – Mellem klokken 5 og 6 skulle anden bataljon foretage samme manøvre. Kun tredie bataljon, som jeg var tildelt, skulle forblive i kamp stillingen langs Loirekanalens bred.

Nu lå vi her og havde det langt fra godt. Og jeg, ja, jeg havde om aftenen hørt, at jeg snart fik orlov. Den 5. oktober kunne jeg rejse hjem. Min kammerat, Nis Jørgensen, og jeg ville følges ad. Nu skulle det være Forbi. Vi ville gå over grænsen - hjem til Danmark. Værre kunne dette vel ikke være end helvedet her ...

Jeg havde allerede sikret mig til den forventede tur. Jeg havde forsynet mig med et sæt officersdistinktioner, og en Sølvkvast til sablen havde jeg også fået fat i. – Jo, det skulle nok gå fint! – Jeg ville gå foran ned til grænsen, og Nis skulle følge i hælene på mig. Jo, jo, det var en ting, der let kunne ordnes. Disse gamle karle, landstormsmændene oppe ved grænsen, kunne man da sagtens dupere ...

Så kom der en ny ordre.

En patrulje på seks mand måtte af sted ud over kanalen. Dernæst hed det - helst unge og ugifte – (22) Jeg vidste, hvad det betød: Et meget farligt foretagende, som kun få ønskede at komme med på. – Jeg var blandt de seks uheldige mænd. Patruljen udgjorde en slags stød- eller opfangspude for de vigende kompagnier. – Opgaven, vi skulle løse, var den, at vi skulle sende melding tilbage, når regimentets første og anden bataljon havde trukket sig tilbage over kanalen.

Uden tab nåede vi frem til hovedlandevejen. Ved en korsvej lå en af franskmændenes bunkers. Dækningen var bygget ind under vejen. To mand tog opstilling på vejen. De øvrige søgte ned i dækningen, hvor man jo var mere sikker. På det aftalte tidspunkt kom kompagnierne fra de to bataljoner til syne, og dækket af mørket forsvandt de i retning mod kanalen. To mand blev sendt tilbage med meldingen og korn snart igen tilbage til os andre. Det lod til, at franskmændene ville følge efter, men måske anede de endnu ikke, at den tyske stilling var rømmet. Som de sidste tyskere lå vi nu her som første linie. Alt var så underlig roligt. – Klokken var seks, da en af vore vagtposter råbte, at nu kom franskmændene ...

Vi sprang op alle mand, men nej, der var intet at se. Ingen franskmænd viste sig. Ned i dækningen igen. – Dog næppe havde vi lagt os, før det atter brød løs. Skyndsomst op igen. Franskmændene var nu ved at rulle fronten op, både til højre og venstre for os. Tavse stod vi og så til. Da lød der pludselig et højt brag bag os. – Hvad var det? – Tyskerne havde i sidste øjeblik sprængt broen over Loirekanalen - Og her stod vi! – A f s k å r e t ! – Kan ikke komme tilbage! – Vi gjorde maskingeværet ubrugbart og kastede det bort. Så vendte vi til højre og sætte af sted bag efter hinanden. Jeg var den sidste. Jeg syntes, at det var rent hen i vejret. Jeg standsede og vendte mig omkring. – Lige så godt blive nede på vejen og forholde sig roligt.

Jeg stod altså på vejen, og der kom de styrtende tredive eller fyrre sorte -. Geværpiberne pegede lige imod mig. De råbte og gestikulerede. Vi Forstod ikke (23) hinanden. Det eneste var vel at løfte armene i vejret. Jeg råbte den ene gang efter den anden: »Pardon, monsieur.«

En fransk officer viste sig. Han vinkede, at jeg skulle komme hen til ham.

Jeg gik nærmere.

Officeren begyndte straks at spørge.

– Er der flere tyskere her?

– Jo, sagde jeg, fem, og samtidig gjorde jeg tegn med fingrene. Nu dukkede pludselig en af mine kammerater op. Han sagde: - De fire andre er kommet foran mig. Han havde set dem alle forsvinde ned i en bunkers. Marokkanerne havde opdaget del. De havde sat strålerne fra en flammekaster mod indgangen. Min kammerat havde fundet del rådeligst at forsvinde ...

Som fanger blev vi to nu under ledsagelse af en franskmand ført tilbage til fortet Bri-mont. Turen foregik under stærk tysk artilleriild. Vi nåede frem til en stor vej. Ved siden af landevejen var store styrker af franske og amerikanske troppedele ved at tage opstilling til videre fremrykning.

Her bag fronten kom vi i det første forhør hos en større stab af officerer. Man tømte vore lommer for alt, selv lommekniven måtte vi ikke beholde. Breve og andet tog de også. Brevene læste de, og da de opdagede, at brevene allesammen var skrevet på dansk, spurgte en af officererne mig - om jeg var slesviger, og om jeg kunne tale dansk?

– Jo, svarede jeg, det kunne jeg da, for jeg var fra Nordslesvig.

Kammeraten, jeg fulgtes med, viste sig at være fra Elsass. Han kunne dog ikke et eneste fransk ord. Han sagde, at hans bedstefar havde været fransk statsborger. Det smager dog lidt af fisk ...

Franskmændene havde altså en slesviger og en elsasser foran sig. Det syntes at gøre vor sag lidt lysere. Franskmændene blev endda så gæstfri, så de gav os el franskbrød, et stykke kød og senere et bæger vin.

(24) Efter forhøret måtte vi videre. En dragon fik til opgave at følge os tilbage. Langt om længe kom vi igen til en by. Den var skudt i grus. Dragonen afleverede os, og under ret skarp bevogtning blev vi anbragt i en lade. Vi lå under åben himmel, for taget manglede ...

Den næste dag kom vi atter i forhør hos en højtstående officer. Han var venligheden selv. Vi kunne, sagde han, godt sætte os. Han gav os en cigaret og en kop rom, hvorefter han udspurgte os om vort regiment, hvorfra vi kom, og om alt, hvad regimentet havde foretaget sig. – Men, hvor mærkeligt! – Generalen vidste egentlig mere om regimenterne end vi. Efter endt forhør blev vi ført tilbage til var plads i laden. Den næste dag gik turen videre..

Ved vejs ende blev vi denne gang anbragt i en opsamlingslejr ved Marnefloden. Jeg erfarede, at lejren kaldtes »Kronprinsens straffe-lejr«. I lejren her var vi ca. 1400 krigsfanger. Vi lå i telte. Forplejningen var ret mangelfuld. Vi fik pr. mand udleveret fire skibsskiks om dagen. Hver anden eller hver tredje dag udleveredes der suppe - linsesuppe.

De tyske flyvere så vi jævnlig. De kastede bomber på banegårdsterrænet. Splinterne fløjtede og peb i luften. Franskmændene bragte luftskyts i stilling, og så var det forbi med de tyske flyveres besøg.

I lejren var der folk fra mange af de tyske stater. Her var elsassere, tjekker, polakker, holstenere, og så var vi to danske sønderjyder, jeg og Nis Schmidt fra Haderslev.

Nis Schmidt havde hidtil følt sig ene, men nu, efter at jeg var kommet til, var vi dog to, som kunne være hinanden til selskab og opmuntring - og det kunne gøres behov ...

En dag kom Nis Schmidt hen til mig. Han var meget ulykkelig. Han fortalte, at en eller anden havde set sit snit til at stjæle hans ration af skibskiks. Det var jo ikke så godt, for det betød, at der nu for en dag blev smalhans to steder.

Samme aften blev jeg kaldt frem. Vi var seks mand, (25) der blev ført bort. Uden for lejren lå vagtmandskabets barakker og andre bygninger. Vi blev sat til at bære franskbrød ind i en bygning fra en stor vogn. Under dette arbejde så jeg mit snit til at negle et af disse brød. Jeg gemte det under min trøje og slap også godt hjem med det. Nis og Jeg delte om aftenen brødet.

Efter nogle dages forløb kom en mand og kaldte på mig. Jeg blev ført ind til lejrens kommandant. Hos ham blev jeg nu atter forhørt. Han mente, at man egentlig måtte vide, hvad landsmand jeg var.

De havde jo alle mine breve og andre papirer, som man dengang havde frataget mig. Alt, hvad man havde fundet, var jo skrevet på dansk; tysker kunne jeg altså ikke være. Igen blev der spurgt, om jeg var fra Nordslesvig, og om vi talte dansk hjemme. Med god samvittighed kunne jeg bekræfte spørgsmålene. Så var det korte forhør forbi. Jeg blev ført Ud, men Ikke tilbage til lejren.

Vagtmanden førte mig over i et telt, hvor der allerede boede fem mand, der alle var hjemmehørende i Elsass. Den ene af dem talte flydende fransk. I det nye opholdssted skete der straks en stor forandring. Kosten blev meget bedre, og der var i det hele taget friere forhold. Havde vagtmandskabet lidt rigeligt med mad, kom del altid os til gode.

En dag skulle lejren rømmes. Under skarp bevogtning af franskmænd og amerikanere blev alle 1400 fanger ført ned til den nærmeste jernbanestation og stoppet ind i en række kreaturvogne. Så rullede toget af sted. Hvorhen vidste ingen. Det blev en lang, lang tur. Endelig holdt toget i den sydfranske by Tours. Vi stod ud, og der foretoges en skarp sortering af fangerne -. Elsass-lothringer, polakker, tjekker og danskere kom i en særlig lejr. Vi var ca. 90 mand, deraf seks danske. Det var dog kun Nis Schmidt og mig, der havde dansk som modersmål, de andre, som her kaldte sig danskere, var det næppe. De hørte alle hjemme syd for Slesvig ...

Selvom vi havde ret frie forhold, var vi dog stadig under bevogtning. Vi havde en fransk sergentmajor som (26) køkkenchef, en elsasser var kok. – Det var mærkelige retter, vi fik serveret. Kødet var langt fra førsteklases. Mon det stammede fra selvdøde kreaturer? Fedtet lignede nærmest grøn sæbe, og bønnemelet lignede tapetklister. Fisk og ris var det, vi fandt bedst. Brødet var heller ikke rosværdigt. Man sagde, at det var fyldt godt op med savsmuld ...

De fanger, der var så heldige at få en lille tjans i køkkenet, kunne sagtens. Man fik endda ekstra betaling for at være med her - fem francs hver 14. dag. Af bønnemel bagtes nogle ret velsmagende pandekager, og der bagtes rigeligt. En almindelig fange havde kun fem centimer om dagen. Med fem francs ekstra var man næsten rene kapitalister, vi kunne således tillade os at købe flere småting i lejrens kantine, en tavle chokolade eller lidt rygelse. Amerikansk pladetobak kunne vi også købe, og den var ret god. Tobakken gjorde fyldest tre gange. Første gang blev den anvendt dom skrå; efter være blevet tørret blev den anvendt som pibetobak og røget. Til sidst anvendtes det, der endnu var tilbage, som snus.

Vi havde vel været i denne lejr en fjorten dages tid eller så, da vi fra Slesvig fik besked om, at vi skulle bort. Vi to danskere og de fire andre - holstenere - fik alle ansættelse på et

hospital inde i Tours. Holstenerne fik deres arbejde ude i den store park. Nis Schmidt fik et job som rengøringskone. Han fejede hospitalsgangene. Jeg kom til at hjælpe med på operationsstuen. – Mit arbejde var ret afvekslende. Jeg tømte operationsspande, bonede gulve, hjalp til blandt de sårede eller syge, når de skulle transporteres ud eller ind. Vi var godt tilfredse med arbejdet. Her kunne vi passe os selv, og forplejningen her var ret god. Vi var altid pæne og rene i tøjet. Det kneb nok med sproget, og fransk er jo ikke så let et sprog at lære.

Om eftermiddagen havde jeg efter endt hospitalstjeneste min gang nede i køkkenet. En mindre flok kvinder sad her og skrællede kartofler. Også jeg fik lov at hjælpe til. Der blev altid budt på et glas te, og det var jo (27) altid noget. Man forstod dog ikke et kuk af, hvad de sagde. Men som dagene gik, lærte man jo både det ene og det andet...

En dag skete det, at jeg løb på en fransk løjtnant. Vi kom i snak, for han kunne tale lidt gebrokkent tysk. Under vor korte samtale viste det sig, at vi havde ligget over for hinanden under kampene i Argonnerne. Herefter kørte han snart hver dag hen og fik en lille samtale med mig.

En dag kom han og bad mig om at gå med ud på en lille tur i byen. – Jeg husker, vi skulle hen at hente et par store pakker, som han skulle hente for hospitalet. – Undervejs foreslog løjtnanten, at vi skulle gå ind i en af de mange beværtninger for at få et glas vin. Jeg samtykkede. Og så sad vi da og nippede til vinen og fortalte gensidig om hinandens oplevelser ved fronten og fra kampene i Argonnerne. Løjtnanten mente delt godt med os krigsfanger. – I dansktalende sønderjyder og vore landsmænd fra Elsass har allerede døjet nok.

I kan altid være sikker på at få det godt her i Frankrig. Min nye ven vidste også noget om, at der et eller andet sted i Frankrig var blevet oprettet en særlig lejr for dansksindede sønderjyske soldater. Jeg sagde til ham, at jeg slet ikke var så interesseret i en sådan lejr. Jeg havde det jo godt her. Hvorfor skulle jeg så flytte? Man ved jo, hvad man har, men man ved aldrig, hvad man får.

Krigen gik mod det sidste. De allieredes hære rykkede frem, og tyskerne tralle sig længere og længere tilbage. Krigen måtte snart være forbi. Så kom meddelelsen om våbenstilstanden. – Sikken fryd, og hvilken uforglemmelig oplevelse. I Tours ringede byens kirkeklokker. Musikorkestre spillede i gaderne, og folk var overstadigt glade og - vinen flød den dag i strømme ...

I sandhed, franskmændene viste sig som et glad folkefærd. Der festedes til ud på natten. – Kejseren har opgivet - er flygtet til Holland, blev der råbt, og der fortsattes i det uendelige med råbene: »Leve Frankrig!« – Eller også gjaldt det en af de andre sejrende nationer. (28) En eller anden råbte: »Vive le Danemark!« – Det gibbede ordentlig i mig. – Krigen forbi! – Kejser Wilhelm flygtet til Holland! Jeg var med i det hele. Man skrælede og skreg og glemte helt, at man var fange.

En dag løb jeg her på en landsmand, en dansk-amerikaner. Under vor korte samtale fortalte han mig, at han var født i Vejle. Sygeplejerskerne, der var 25 i vor afdeling, var alle sympatiske. De sagde, at jeg egnede mig til denne gerning, for jeg forstod at omgås sårede og syge. Jeg selv fandt også en vis glæde ved det. Skete det en eftermiddag, at jeg ikke havde noget at tage mig for, gik jeg rundt på stuerne og hjalp de sengeliggende. De kendte mig. – Når jeg viste mig lideren, råbte de: »Den store røde skal hjælpe mig!«

Når jeg kom i besøgstiden, gik snakken. De såredes pårørende fik fortalt, at jeg var fra et land højt oppe mod nord, der hed Danmark Der faldt så altid lidt af, måske en franc, en pakke cigaretter, chokolade eller andet.

En dag var det dog slut med arbejdet på dette hospital. Man sagde til Nis Schmidt og mig, at vi måtte være forberedt på at blive sendt til den danske lejr i Aurillac. Krigen var jo forbi, og vi skulle jo sendes hjem. – Jeg syntes så godt om at være her, at jeg næsten var ulykkelig over at skulle bort herfra. Den tanke slog ned i mig, om min ven, løjtnanten, ikke kunne hjælpe mig. – Vi drøftede sagen. Vi skrev en ansøgning og fik den underskrevet af både læger og sygeplejersker, hvorefter den gik til de højere myndigheder. Skrivelsen kom dog tilbage med afslag. Alle seks skulle bort. Vi forlod hospitalet og kom efter en længere rejse til den danske lejr i byen Aurillac.

Om de danske sønderjyders ophold i Aurillac-lejren - La Mense - har andre kammerater allerede berettet. Mit ophold her varede jo kun så kort, Jeg vil derfor fatte mig i korthed.

De første danske kammerater, jeg mødte her, var (29) Fuglsang-Damgaard, Ørsted, Loren Gram, Oksenvad, Peter Iversen, Ørsted og flere.

Jeg må sige, vi blev alle seks godt modtaget. De fire holstenere kom dog til en anden lejr. Lejre og lejre er to ting. I lejre for tyske krigsfanger fik man de to bogstaver P. og G. syet på trøje og bukser. Bogstaverne var så store, at de kunne læses på lang afstand. Her i den danske lejr havde vi ikke noget, der hed P. G.er. Lønningen, man tjente, blev udbetalt i francs. Ligesom den franske soldat fik vi også her hver tiende dag udleveret en pakke tobak Vi havde også andre fordele. Vi kunne gå ud og købe tøj, vin og mange andre ting, vel at mærke når vi havde penge.

Der var altid nogle af fangerne hjemme i lejren. Men ellers holdt de fleste nok af at komme ud til bønderne på landet. Her var man næsten som hjemme. Man var mere fri, og man tjente penge. Når et sådant hold vendte hjem til depotet, vidste man af gammel erfaring, at der ville blive holdt et lille gilde ...

De første dage i lejren gik hurtigt. Kammeraterne var rare, altid tjenstvillige og hjalp os nyankomne godt til rette. Men når først man var inde i reglementet, begyndte man at kede sig. Alt var så ensformigt, slet ikke spændende. Jeg henvendte mig til Fuglsang-Damgaard og bad ham være mig behjælpelig med at komme ud på landet.

Han lovede mig sin hjælp.

Et par dage senere kom jeg da også med på et hold.

Vi var fem mand der skulle af sted under anførsel af en fransk vagtmand. Vi tog toget til Lugarde og derfra videre med postvognen til landsbyen Condat, der ligger i en idyllisk bjergegn. I byen Condat kom vi i kvarter sammen med ti andre kammerater. Det arbejde, vi her skulle i gang med, var at hjælpe til hos bønderne. Vi pressede hø i store baller. Maskinerne bestod af et lokomobil med tilhørende presser. Malermester Nørgaard fra Haderslev havde jobbet som fyrbøder, August Lassen fra Als og Reinhard Sørensen, Bevtøft, hjalp bønderne med at få høet kørt frem til presserne. Som ny mand fik (30) Jeg det Job at lægge høet i presseren. To andre kammerater, Christian Kaufmann, Abkjær, og Georg Petersen, Jernhyt, bandt de ret store knipper sammen med jerntråd. Arbejdet foregik på byens skoleplads. Da høpresningen var afsluttet, skulle det store bjerg af baller afleveres til militærvæsenet. Vi gik i gang med at læsse det på vogne, hvorefter det blev kørt ned til banegården i Lugarde. Her blev det læsset på store jernbanevogne og kørt bort. Vi var fire til fem mand, der var beskæftiget med at læsse, og vi havde det rart, for vor vagtmand var ikke så streng. Når vi var kommet godt i gang, forsvandt han gerne hen på en nærliggende kro.

Vor arbejdsplads lå i nærheden af pakhuset, og derinde måtte der vel findes mange gode ting. – Vi snuste lidt rundt. Pakhuset stod åbent, Der stod to store tønder derinde. Det var nok vin. – Det var nu en mærkelig skik, synes man nu; men dengang gik enhver fange altid med et vridbor og et tyndt rør i lommen. Der blev horet hul i den ene tønde, hvorefter Vi skiftedes til at gå hen og tylle lidt vin i os. Men der skulle jo passes på, for at vagtmanden ikke opdagede noget. Vagtmanden kom og så til. Læsearbejdet foregik til hans fulde tilfredshed. Og så var der fyraften.

Vagtmanden indbød os til en lille forfriskning i den omtalte kro. Det blev til en halv liter vin til hver af os. Nu er det sådan med vinen, at den virker ikke straks. Da vi havde siddet en stund og nydt vinen, forlod vi kroen for at gå tilbage til Condat. Den første halvdel af vejen gik det godt; men så var det, som om man var ved at blive lidt omtåget. Vagtmanden kendte jo ikke sagens sammenhæng, han kunne da ikke tro andet, end at den nyde halve liter vin ikke kunne slå os hatten af; derfor sagde han også: »Se nu til, at I opfører jer ordentligt, så I kan nå hjem til jeres kvarter på en pæn og anstændig måde!«

Vi nåede da også godt nok hjem til Condat; men så kunne jeg heller ikke mere. Jeg måtte atter søge ind i en lille kro, der lå lige ved vejen. Beværtningen kendte jeg (31) fra et andet besøg sammen med et par af mine kammerater. En ældre dame var ejer af denne kro. Hun havde ord for at gøre meget for disse lyse mænd fra det høje nord - fra Danmark. Foruden drikkevarer kunne denne kone, som af os blev kaldt »mor«, også skaffe os andre ting, bl.a. apotekersager.

Da jeg, døsig som jeg var, trådte ind ad døren, sagde jeg: »Syg, mor!«

Hun forstod mig. Jeg skulle bare lægge mig lidt på divanen, så skulle det nok snart blive bedre. Jeg faldt straks hen. Lidt efter dukkede vagtmanden op i døren. Man savnede mig derhjemme i kvarteret. Jeg fik dog lov til at blive og sove rusen ud. Om aftenen gik jeg hjem til de andre.

Den næste dag kom der besked om, at vi ti mand skulle andetsteds hen. Kun fem mand skulle indtil videre blive her i Condat.

Vor gamle vagtmand udvalgte selv de folk, han ville beholde her i Condat. Det blev Christian Kaufmann, Reinhard Sørensen, Georg Petersen, Mads Nielsen og mig.

Efter at vor styrke således var skrumpet ind, fik vi endnu bedre dage. Vi kom på arbejde hos byens borgere. En tid havde Jeg min gang hos præsident Shervil i Condat. Manden var noget lignende som borgmester eller sognerådsformand herhjemme. Derudover var manden også vinhandler. Jeg fik min part af hans vin. Man drak nemlig vin hver dag.

Mine kammerater fik en dag besked om at følge med en større bonde ud på hans marker. Man skulle hjælpe til med at brænde numre ind i studenes horn, og malke køer skulle man også. For dem, der var kendt med den slags, var det jo et dejligt arbejde.

Om aftenen, når kammeraterne vendte hjem fra dagens arbejde, havde de altid en god sjat mælk med. Den havde de fået tilgift. Risengryn havde vi også, så aftenens menu lød på risengrød og godt med vin til. – Vi havde gode dage her i Condat ...

(32) Tiden skred hurtigt. Der gik rygter om vor hjemsendelse. I et fransk blad skrev man, at det ville ske snart. Fra England kom der ligeledes rygter om, at nu skulle alle sønderjyder sendes hjem. Så gik vi da og ventede på, at det måtte ske.

Vort sidste arbejde bestod i at Save brænde for præsident Shervil, Vi må have gjort arbejdet til hans fuldkomne tilfredshed, for han skænkede ekstra en hel liter vin om dagen til os ...

Så blev vi forflyttet til en anden by, til Massiac. Her lå vi dog kun nogle få dage. Der kom besked til os, snarest at vende tilbage til lejren i Aurillac, og her opholdt vi os da, indtil den endelige hjemsendelse kunne finde sted.

Hans Peter Hansen, Tønder.

Et Krigsforlis i 1918

(33) Der er skrevet og fortalt om Krigsbegivenheder, baade muntre og tragiske, og det har været interessant Læsning.

Den Begivenhed, jeg her vil berette om, tildrog sig under den saakaldte »Finlands-Ekspeditione i 1918, og den har indprentet sig i min Bevidsthed i den Grad, at jeg endnu ser Tildragelserne for mig, som var det sket i Gaar ...

Jeg var naturligvis ligesom de fleste unge Mænd fra Rømø under første Verdenskrig indkaldt til Krigstjeneste og opholdt mig i Slutningen af Februar 1918 ved 1. Matros-Divisions 4. Kompagni i Kiel. Jeg havde Kvarter i et stort Forsamlingslokale ved Navn »Pryne«. Paa det Tidspunkt boede der en Mand fra Rømø i Kiel. Hans Kone vaskede for mig. Jeg var en Aften gaaet i Land, som man siger, for at hente noget Vasketøj og kom tilbage til mit Kvarter omkring Klokken otte om Aftenen. Jeg var næppe kommet ind i Salen, før Kompagniondonnansen kom hen til mig og spurgte, hvor jeg i Grunden havde været, for han havde ledt længe efter mig. Jeg skulde rejse endnu samme Aften og være paa Banegaarden Klokken ni.

De andre, jeg skulde rejse sammen med, var allerede taget af Sted. Der var altsaa ikke megen Tid at spille. Ordonnansen mente ikke, vi kunde naa Toget.

Da vi ikke havde det videre godt her ved Kompagniet, øjnede jeg her en Chance til at komme bort, og den skulde udnyttes! jeg sagde derfor til ham, at han kunde gaa op paa Skrivestuen og faa Papirerne i Orden, saa (34) skulde Jeg nok selv gaa til Bøssemageren og aflevere mine Vaaben. Dette ordnedes ret hurtigt. Mit Tøj proppede Jeg ned i Køjesækken, som det bedst kunde lade sig gøre, og af Sted gik det i Ilmarch til Banegaarden, som vi naaede nogle Minutter før Togets Afgang. De øvrige sytten Mand, som jeg skulde rejse sammen med under Kommando af en aktiv Dæksofficer, Overstyrmand Rønnow, var for længst ankommet. Ordonnansen meldte, at han kom med den manglende Mand. Rejseholdet var nu fuldtalligt, og vi blev beordret i Toget. Vi blev ret hurtigt klar over, at vor Chef var en flink Mand. De aktive tyske Befalingsmænd kunde ellers være krasse nok ...

Første Del af Rejsen gik til Hamborg, hvor vi ankom ved Midnatstid. Vi blev indlogeret hos »Røde Kors« paa Hamborgs Hovedbanegaard. Ved Dag gry blev vi vækket, fik en Kop sort Roekaffe log et Stykke tørt Brød. Vi kom saa igen i Toget og fortsatte Rejsen mod Byen Güstrow i Mecklenborg, hvor vi fik et længere Ophold. Da Tiden faldt os lang, bad vi om Lov til at gaa ud og se paa Byen. Vi fik Tilladelsen, mod at vi lovede at være rettidigt

tilbage. Hen paa Eftermiddagen gik Rejsen videre til Stettin, hvor vi ankom ved Mørkets Frembrud. Paa Banegaarden var mødt en Del høje Marineofficerer for at tage imod os. Vi fik Ordre til straks at gaa om Bord i Isbryderen »Hindenburg« af Stettin.

Den laa i Havnen med Dampen oppe, og skulde hurtigst muligt forlade Havnen. Vi maatte saa i en Fart faa Køjesækkene Om Bord og komme i noget gammelt Tøj. Fortøjningerne blev kastet los, og Kursen blev sat mod Swinemünde. Der var gode Logiforhold om Bord, og Lukafet var dejlig varmt, men der var hverken Proviant eller Køjeklæder. Det skulde vi faa, naar vi kom til Swinemünde.

Jeg fik Rortørn med det samme og fik samtidig Ordre til, naar jeg blev afløst ved Roret, at blive paa Broen som Udkig. Saa kom Chefen. Han spurgte, om jeg havde et Ur. Det havde jeg. Han sagde derpaa, at jeg kunde (35) gaa ned i Lukafet og blive varmet op, men jeg skulde selv komme frem, naar jeg igen skulde afløse ved Roret, for der var Folk nok heroppe til at holde Udkig.

Undervejs ned gennem Stettiner-Haff sejlede vi gennem en hel Del Is, og dette foranledigede et saa frygteligt Spektakel i Lukafet, at man næsten ikke kunde tale sammen.

Vi ankom til Swinemünde ud paa Natten, korrigerede Kompasset og gik til Kaj.

Vi maatte gaa til Køjs paa de bare Brædder med Køjesækken som Hovedpude. Det var jo et temmelig haardt Leje, men da det var godt varmt i Lukafet, var det hele ikke saa slemt. Man var jo ikke forvænt med Bekvemmelighederne, Sulten begyndte ogsaa at melde sig. Vi havde jo ikke faaet noget at spise fra om Middagen og havde ikke Udsigt til at faa noget før næste Dag.

Omkring Klokken otte blev vi purret ud og kaldt op paa Dækket. Chefen sagde til os, at vi vel nok kunde se, at det ikke var noget stort Skib, vi var kommet om Bord i, derfor skulde det militære falde bort, men vi kunde dog godt sige god Morgen til ham, naar vi kom paa Dækket. — Og, fortsatte han, saa spiser vi allesammen af samme Gryde! Det med at spise af samme Gryde, havde vi hørt om før, men det viste sig altid, at Befalingsmændene fik bedre Forplejning end de menige. Det blev ikke Tilfældet her! Vi kunde senere ved Selvsyn overbevise os om at der her ikke blev gjort nogen Forskel. Endvidere blev vi spurgt om, hvad vi vilde have af Uldtæpper, Vagtkapper, Filtstøvler og Tobak Naa, vi var jo nok klare over, at vi ikke skulde sejle paa Varmen med en Isbryder. Vi fik ellers ikke noget at vide om, hvor Rejsen skulde gaa hen. Maaske har vor Kommandant heller ikke vidst det paa det Tidspunkt. Vi krævede mange forskellige Ting og fik dem ogsaa, deriblandt ogsaa Tobak!

Hvor Manden har kunnet skaffe det fra, ved jeg ikke. Paa den Tid havde man i Tyskland for længst begyndt at ryge Kirsebærblade og andet Stads, som (36) kunde kaste en blaa Røgsky fra sig ... Vi fik god Tobak i Pundervis.

Imidlertid var der kommet et Par Brød og lidt Kaffe om Bord, saa vi kunde faa den med Længsel ventede Frokost. Den bestod af lidt Kaffe og noget tør Brød, men vi blev da mættede. Efter Frokosten tog vi Proviant om Bord. Skønt Civilbefolkningen paa det Tidspunkt næsten ikke havde det daglige Brød, var der hos os ikke Mangel paa noget som helst, hvad Levnedsmidler angik. Vi glædede os til en god Middagsmad. Det havde vi ikke faaet i lang Tid.

Da vi hen paa Eftermiddagen var færdig med at tage Proviant og andet Skibstilbehør om Bord, kastede vi Fortøjningerne og forlod Havnen med Kurs mod Sassnitz paa Rygen. Efter nogle faa Timers Sejlads ankom vi dertil. Vi var næppe kommet ind i Havnen, havde ikke engang faaet Skibet rigtigt fortøjet, da der kom en lille, let Baad med nogle høje Officerer

op langs Skibssiden. De gav Ordre til, at vi øjeblikkelig skulde forlade Havnen og paa et nærmere angivet Sted i Østersøen møde en Flaadeafdeling. Denne traf vi midt om Natten.

Da det blev Dag, kunde vi se, at Flaadeafdelingen bestod af følgende Skibe: Værkstedsskibet »Norder« fra det kejserlige Værft i Kiel, Isbryderen »Nr. 4« fra Hamborg. Desuden Blokadebryderne »Steigerwald« fra Nordtysk Lloyd i Bremen samt »Gifforn« og »Franken«. De to sidstnævnte var engelske Dampere, som Tyskerne havde kapret og bevæbnet. Vi om Bord i »Hindenburg« havde ingen Vaaben. Ikke engang et Gevær.

Kursen gik nu mod Neufahrwasser ved Weichsel-floden, hvortil vi ankom hen paa Eftermiddagen. Der skulde vi tage Bunkerkul. I Neufahrwasser var hele Kajpladsen optaget af en Del store Skibe, Linieskibene »Rheinland« og »Westfalen«, desuden Transportskibene Nr. 5 - 7 - 8 og 9. Disse Skibe, alle store, havde ikke noget Navn, men et stort, hvidtmalet Nummer paa Siden. De lastede alle Krigsmateriel. Kanoner, Lastbiler, Heste, Hø og Halm og havde desuden store Infanteristyrker om (37) Bord. Om Bord i Linieskibene var der ligeledes en Masse Landtropper samt nogle enkelte Civilpersoner med Pelshuer. Disse Herrer tiltrak sig vor Opmærksomhed, og vi kom til del Resultat, at vort Forehavende nok havde noget med Finnerne eller Russerne at gøre. Vore Formodninger viste sig jo senere at holde Stik ...

Vi vidste stadig ingenting, men vi kunde jo nok se, at det efterhaanden trak op til en større Historie.

Næste Dag fik vi et Hold russiske Krigsfanger om Bord. De skulde tage vore Bunkerkul over. Vor Kommandant sagde, at vi ikke skulde snavse os til paa Kullene, men vi kunde jo tage en Lampe i Haanden og pudse den lidt, saa de høje Herrer paa de store Skibe kunde se, at vi ogsaa bestilte noget. Da vi havde faaet Kullene Om Bord, gik vi ud af Havnen og op til Halvøen Hela, hvor vi ankrede op Sammen med nogle andre Skibe. Der skulde vi vente, til de store Skibe i Neufahrwasser var færdige med at laste. Dagen efter, en Søndag, ankom Flaaden. Vi lettede Anker, og der styredes nordpaa i Kølvandslinie.

I Østersøen sluttede en Flotille Torpedobane og Fiskedampere sig til os. Vi var nu en Flaade paa omkring 30 Skibe. Kommandoen havde Admiral Meurer, den Admiral, der ved Krigens Slutning maatte aflevere den tyske Flaade til Englænderne i Scapa-Flow paa Orkney øerne.

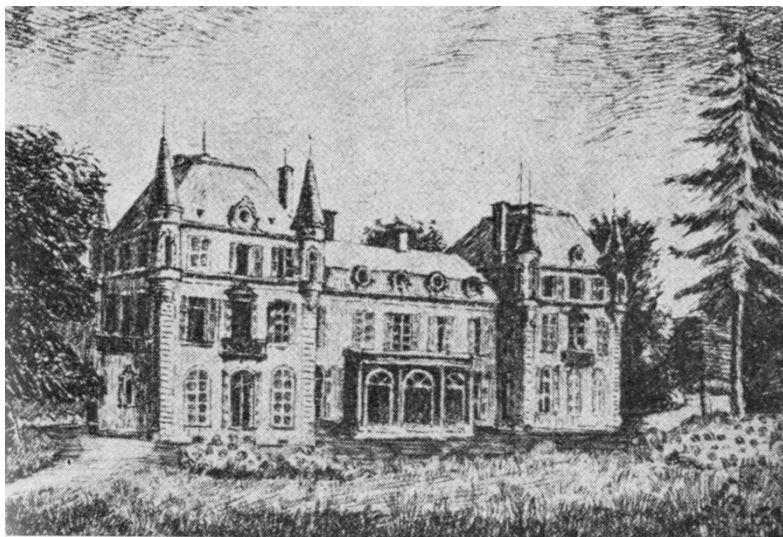
Næste Morgen passerede vi den svenske ø Öland, og hen imod Aften naaede vi Isgrænsen, et Stykke Nord for Godska-Sandöen. Flaaden standsede, og der blev fra et af Skibene sendt en Flyvemaskine til Vejrs for at rekonoscere. Meldingen maa nok ikke have været tilfredsstillende. Helle Flaaden fortsatte et Stykke ind i Isen, indtil vi naaede et Skær, hvorpaa der stod et slukket Fyrtaarn. Her kastede vi Anker. Vi med »Hindenburg« fik Ordre til at gaa ti Mil ind i Isen for at finde aabent Vand. Vi krydsede det meste af Natten rundt i Isen uden at finde aabent Vand og vendte derefter sent paa Natten tilbage til Flaaden og kastede Anker.

(38) Næste Morgen blev de lettere Skibe, som ikke kunde forcere Isen, hjulpet ud af døgne og sendt hjem.

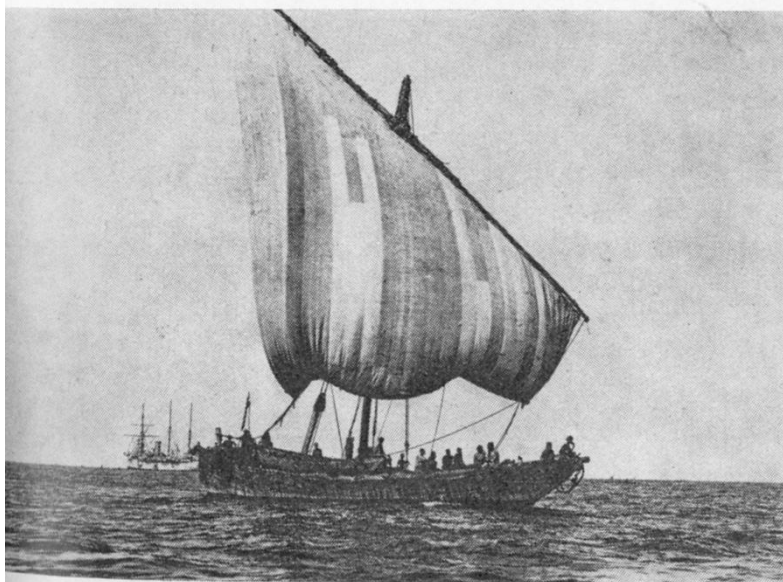
De øvrige Skibe lettede Anker, og vi gik med »Hindenburg« foran for at bryde en Rende, efterfulgt af Linieskibene »Rheinland« og »Westfalen«, som med deres svære 30,5 cm Kanoner skulde dække os mod eventuelle Angreb. Bag dem kom den øvrige Del af Flaaden.

Kursen sattes mod Eckerö paa Aalandsøerne.

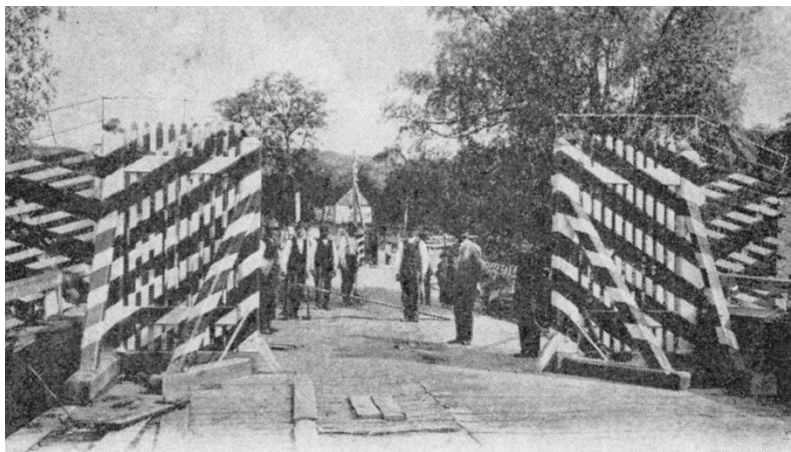
Vi sejlede gennem. svær Is, indtil vi hen paa Eftermiddagen ankom ud for Eckerö.

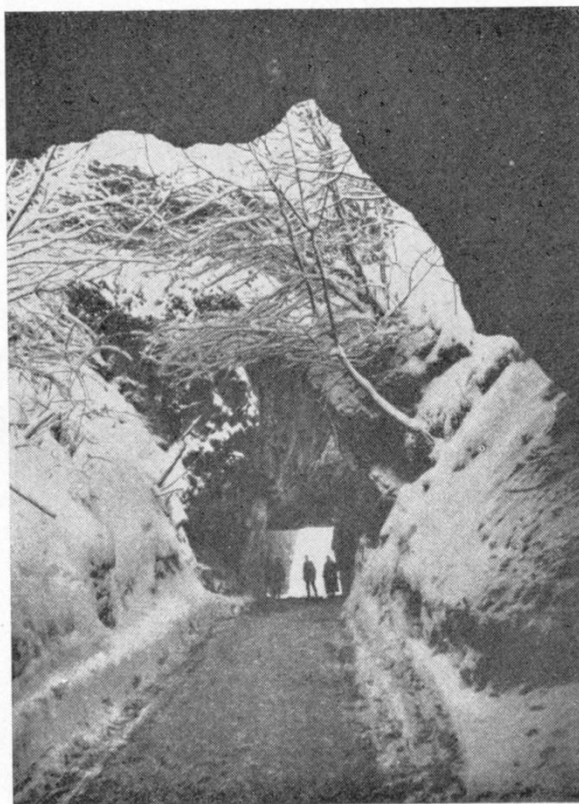
Slottet Sebourg - Valenciennes

Indisk Dhau udfor Mombassa

*Grænsen mellem Rusland og Tyskland før 1914 - Ved Leibitsch
15 km øst for Thorn*

*Huler
ved
Chiry*

Minelodserne gik os i Møde til Flods. De vandrede en 4-5 Kilometer ud over Isen og kom om Bord hos os. Ligeledes kom tre svenske Marineofficerer ud til os - ligeledes over Isen. Jeg husker, at den ene af dem, som maaske ikke var helt stiv i at tale Tysk, sagde: »Ich bin von meiner Admiral gesendet«. De kom om Bord hos os. Svenskerne var paa dette Tidspunkt meget interesseret i Aalandsøerne.

Inde i Bugten paa Eckerö (der var ikke nogen Havn) laa der to svenske Krigsskibe. Det var fra dem, de tre Officerer var kommet. Det var Krydserne »Oscar II.« og »Svea« samt den finske Isbryder »Zampo«.

Uden for Indsejlingen til Bugten laa et russisk Minefelt, som vi skulde igennem og ogsaa kom, uden at der skete noget. Nogle faa Kilometer fra Land var der et isfrit Omraade paa et Par Kvadratkilometer.

I denne Vaagen fandt vort Skib et Par Dage senere sin Grav!

Fra Vaagen og ind imod Land var der igen fast Is. Vi kom ind i Bugten henimod Aften. Med vor Isbryder lavede vi smaa Havne i Isen. Her kunde de store Skibe gaa ind, og man begyndte øjeblikkelig at sætte Infanteri, Kanoner og Lastbiler ud paa Isen. De fortsatte ind mod Land. Der faldt ikke et Skud, og det var vi glade for, for selvom vi havde de store Kanoner fra Linieskibene til Dækning, vilde det alligevel ikke have været vanskeligt at sænke en Del af Skibene, som de laa her i Isen.

(39) Næste Formiddag korn der firs russiske Krigsfanger ud over Isen. De kom om Bord i »Steigerwald«.

Landgangstropperne fortsatte uden større Kampe deres Fremmarch mod Byen Mariehamn. Her tog de et Skib med 700 Russere, der vilde flygte til Helsingfors. Ogsaa disse Russere blev taget om Bord i »Steigerwald«. Det var den 9. Marts 1918.

Vi, der blev paa Skibene, søgte at faa Kontakt med de svenske Marinesoldater, nærmest for at faa lidt at vide om, hvordan de saa paa Krigen, eller om vi muligvis kunne slaa en lille Handel af med dem om Ting, som vi manglede. Dette Samkvem blev hurtigt forbudt! Vi fik Ordre til med »Hindenburg«, Linieskibet »Rheinland« og Blokadebryderen »Franken« at gaa over til den svenske Kyst, hvor vi skulde hente en Kuldamper, Post og nogle Tropper. Vi sejlede som altid foran for at bryde Isen, og vi korn ogsaa denne Gang godt gennem Minefeltet. Hen paa Eftermiddagen fandt vi Kuldamperen »Hugo Stinnes 5« og et Par andre Skibe. Vi blev Natten over ved den svenske Kyst. Ved Daggry satte vi igen Kursen mod Eckerö. Denne Gang sejlede Linieskibet »Rheinland« forrest. Vi havde jo brudt en Rende i Isen. Omkring Middagstid var vi igen foran Minefeltet, Vi havde sat Damp til Spillet paa Fordækket. da vi regnede med, at vi om en lille Time kunde ankre op i Bugten hos de andre Skibe - men det skulde gaa helt anderledes!

»Rheinland« var allerede gaaet igennem Minefeltet og var kommet et stykke ind i Vaagen. Vi, sammen med »Hindenburg«, var blevet lidt bagefter og kunde maaske ved at ændre Kurs, vinde noget ind paa Linieskibet. Jeg fik af Kommandanten Ordre til at give lidt bagbords Ror. Vi var daarligt nok sejlet en Skibslængde, før Ulykken skete!

Jeg saa en Ild- og Røgøjle saa høj som Masterne, blev med Rattet slynget oven over Kommandobroen og faldt ned paa Ristværket over Fyrpladsen. Jeg havde tabt Bevidstheden og havde under Lufttrejsen paadraget mig et Par Saar paa højre Hofte og paa Hyggen. Saarene (40) var ikke særligt alvorlige, men de smertede meget. - Hvorvidt jeg blev ramt af Minesplinter, er jeg ikke klar over, skønt Eksplosionen skete faa Meter foran mig, eller om jeg blev slynget mod nogle opretstaaende jerngenstande. Min Vagtkaappe var flænget fra

øverst til nederst, ligesom min Hue og den ene Støve var fløjet væk. Ved Eksplosionen fløj ogsaa Kommandanten sammen med Kompashuset over Bord.

Styrmanden fik Hovedet kløvet og blev liggende død paa Kommandobroen. Han gik ned med Skibet. En civil Kaptajn, som var med som Tillidsmand, og en Signalgast, der stod paa Bronokken, kom intet til. Nede paa Fordækket blev Spillet presset Ud af Sökkelen og Damprøret revet over. Dampen fossede ud. Dette var maaske Skyld i at forholdsvis mange blev reddet, for ellers var der kanske fulgt en Eksplosion i Kedelen. Eksplosionen skete nøjagtig Klokken tolv Middag. I Lukafet laa ogsaa en Mand dræbt. Desuden var der en 7-8 Mand, som fik lettere Saar, men de kunde klare sig selv.

Vort Skib saa sørgeligt ud!

Paa nederste Kommandobro var hele Korthuset borte, Skorstenen var ved at falde om, Baadene i Stykker paa en nær. Redningsbælterne var revet i Laser og laa strøet over hele Dækket. Tyk Røg, Aske og Damp væltede op fra Maskinrummet og Fyrpladsen. – Det hele var et trøstesløst Skue.

Jeg kan ikke have været bevidstløs ret længe. Jeg laa som nævnt - paa Ristværket over Fyrpladsen og saa ud, som om jeg var halet gennem en Skorsten, Der kom to Mand op fra Maskinrummet. De fandt mig og fik mig stablet paa Benene. I samme øjeblik, jeg kom paa Benene, var jeg fuldstændig klar. – Nu stod hele Forskibet under Vand. Skibet gik fremad med ringe Fart, men det gik mod Dybet! Vi prøvede at faa Baaden sat ud. Der var ikke Panik af nogen Art. Enhver vidste, hvad han skulde gøre!

Jeg kunde paa Grund af mine Saar ikke vinde med, (41) men korn tids nok til at se, at de andre løftede Baaden ud af Baadsklampen og at Gajen fra den forreste David stod fast, Af denne Grund kunde Baaden ikke svinges ud. Jeg fik min Lommekniv, som heldigvis var i Behold, op af Lommen og skar Bændslet over. Baaden blev svunget ud, bemandet og firet væk. Jeg naaede ikke at komme med i den. I Stedet for kastede jeg mig ud i Baadstaljen for at fire mig ned til dem, men de havde allerede Baaden fri af Taljerne og drev agterover. De raabte til mig fra Baaden, at jeg skulde give slip og lade mig falde i Vandet - men det turde jeg ikke. Jeg kunde ikke svømme.

Det var paa høje Tid, at Baaden kom klar af Daviderne, for de laa nu saa lavt over Vandet, at der kunde blive Fare for, at de kunde gribe fat i Baaden og saaledes foraarsage en Kæntring. Skibet krængede lidt mod Styrbord: derved kom jeg ind mod Skibssiden og fik Fodfæste paa Stedlisten. Jeg kom i Vand til Knæene, og nu var der kun faa Meter tilbage af Skibet.

Paa Baadsdækket stod der endnu fire Mand af Maskinfolkene, De kastede en Redningsflaade ud. Den var fastgjort til en Tovende. og den blev min Redning. Flaaden passerede mig i en Afstand af smaa ti Meter. Det var min sidste Chance. Jeg sprang i Havet. Som nævnt kunde jeg ikke svømme, men jeg tror, at min Vagtkappe har kunnet bære mig oppe, indtil jeg var saa heldig at faa fat i Tovenden og holdt fast!

De fire paa Baadsdækket sprang samtidig med mig, men kun tre af dem naaede hen til Flaaden. Den fjerde raabte et Par Gange om Hjælp, saa gik han ned ...

Vi fire hang nu hver ved sit Hjørne af Flaaden. Vi havde kun Hovedet over Vandet. Da Skibet sank, blev vi begravet i et Bjerg af Vand, men vi holdt fast.

Det gør ondt, naar man ser sit Skib forvinde i Dybet. Det sidste, vi saa af »Hindenburg«, var to Mastetoppe med Antenneraa. De dannede to Kors. Det saa næsten symbolsk ud; men saa forsvandt ogsaa de.

Tilbage var vi fire ved Redningsflaaden.

(42) Et Stykke borte fik vi øje paa Kommandanten, der klamrede sig til Kompashuset. Længere borte saa vi vor egen Baad, men den kunde ikke hjælpe os, for de havde ingen Aarer, og desuden var den overfyldt.

Da Skibet var sunket, kom der Vraggods til Syne i Form af Dæksplanker og Kasser. Vi var saa heldige at faa fat i en Planke og fik den halet ind over Flaaden. Mine tre Lidelsesfæller kravlede op paa Flaaden, og jeg blev ved deres Hjælp ogsaa halet op. Jeg kunde ikke klare den selv.

Det viste sig, at Flaaden havde svært ved at bære os. Den blev trykket ned under Vandet. Vi sad nu alle paa Knæ - hver paa sit Hjørne af Flaaden. Vandet naaede os op til Livet. Jeg laa med venstre Albue paa Planken og kunde paa denne Maade holde Hovedet oven Vande.

Det varede ikke ret længe, før de tre Kammerater begyndte at tale om, at naar vi ikke snart fik Hjælp, kunde vi ikke klare den ret længe. Vandet var iskoldt, men roligt. De andre paa flaaden havde kun tyndt Tøj paa. Ikke saa underligt, at de frøs, Del var jo en stor Forandring at komme fra det varme Maskinrum eller fra Fyrpladsen og saa ned i det kolde Vand. Jeg, som havde tykt Tøj paa og havde været udenfor hele Tiden, frøs ikke saa meget. Jeg kunde have klaret den en Tid endnu; men jeg vilde nødig miste de Kammerater. Hjælpe dem kunne jeg ikke. Jeg var klar over, at hvis det værste skulde ske, det vil sige, at dersom mine Kammerater forsvandt, vilde Flaaden komme højere op paa Vandet og mere sikker at opholde sig paa; men Hjælpen maatte komme inden alt for længe.

Paa Linieskibet »Rheinland«, der sejlede ca. en Kilometer foran os, havde man selvfølgelig hørt Eksplosionen. Den stoppede øjeblikkelig op og satte to Baade i Vandet - og der blev roet! Den Baad, der først naaede h en til os, tog os om Bord. Jeg blev surret fast paa en Transport-Hængemaatte og lagt paa Tofterne mellem Aaregasterne. Den anden Baad redede Kommandanten (43) og tog Baaden med de overlevende fra »Hindenburg« paa Slæb.

Efter en hurtig Lægeundersøgelse og Forbinding blev vi bragt ned i Kassematterne og klædt af til Skindet. Vi blev rullet ind i Uldtæpper og fik et Par store Cognac-toddyer hældt i Halsen. De kvikkede op ...

Der var, som før nævnt, kommet omkring 800 russiske Krigsfanger om Bord i Blokadebryderen »Steigerwald«. De skulde transporteres til Libau, hvor de skulde interneres i en Fangelejr. Fra Libau skulde Skibet gaa til Danzig for at komme i Dok.

Det blev bestemt, at jeg skulde med dette Skib og indlægges paa et Lazaret i Danzig. Kammeraterne kom og tog Afsked med mig. Vi havde ja kun været en kort Tid sammen. Flytningen gik nemt. Jeg havde ingen Ejendele. Alt var gaaet tabt ved Forliset.

Man lagde mig paa en Baare og bragte mig om Bord i den finske Isbryder »Zampo«, og derfra blev jeg overflyttet til »Steigerwald«. Isbryderen skulde bryde Isen ud til aabent Vand. Jeg skal gerne indrømme, at jeg ikke følte mig rolig, før jeg vidste, at vi var kommet velbeholden gennem Minefeltet!

Efter en 3-4 Dages Sejlads via Libau ankom vi til Danzig, hvor jeg blev indlagt paa et Reservelazareet. Det var en almindelig Træbarak, og alt var ret primitivt. Her var der kun omkring en Snes Patienter, og vi fik en meget god Behandling. Jeg fik en dobbelt Portion »Liebesgaben« og 3½ Mark af Lazaretkassen, fordi jeg havde mistet alt. Mit Lazaretophold varede otte Uger, saa rejste jeg til Kiel, hvor jeg paa ny blev indklædt, og man bevilgede mig fjorten Dages Rekreationsorlov.

Fem Maaneder senere var jeg atter om Bord og igen ude i de finske Farvande, og da var det lige ved at gaa galt igen, men - det er en anden Historie ...

Christian Nielsen, Toftum, Rømø.

Et tilbageblik

Åh, hør, tag en hilsen med til Ribe!

(44) Historien, som jeg dengang oplevede den daterer sig fra den fjortende maj 1915.

Vi havde den foregående nat foretaget et mindre angreb på en belgisk skyttegravsstilling til højre for den lille købstad Dixmuiden i Flandern.

Belgierne havde måttet opgive deres stilling, og de, der kunne, trak sig tilbage i sikkerhed på den anden side af Yserkanalen, hvor de havde deres udbyggede og gode stillinger i den ret høje kanaldæmning, og herfra tog de os under ild. Vi, der befandt os i en Lavere stilling, kunne næsten ikke finde et sted, hvor vi ville være i sikkerhed. Før krigen havde her ligget en bondegård, men nu var der kun nogle lave ruiner tilbage.

Man havde anbragt nogle af de sårede omme bag en stump mur, andre hørtes jamre ude på marken, og på grund af nattetågen var det ret vanskeligt at bringe dem hjælp.

Vi opholdt os her kun en times tid eller så; men så gik det fra mand til mand som en gentagen mumlen: »Vi går nu tilbage«. Da vi var stormet frem, var dette sket forholdsvis hurtigt, men nu gik det kun langsomt, for de sårede kammerater skulle ikke lades tilbage. De, der kunne, skulle gå, andre måtte slæbes bort på teltlærreder, båret af fire mand. Det værste var næsten denne tåge, som hindrede vor vandring tilbage, men som til gengæld også forhindrede fjenden derovre i at se, at vi nu igen havde forladt den vundne stilling.

Vi havde lagt vor byrde fra os. – Kammeraten var (45) blevet tavs. Vi havde gjort vor pligt og stod nu der og trak vejret et øjeblik. Gennem tågen skønnede man, at en ny dag var ved at bryde frem. – I øst begyndte himlen at farves rød. – Frørernes »kvak-kvak« hørtes fra de mange små vandløb, der gennemkrydsede de side enge.

Der stod man, udkørt og træt, og nød den herlige natur og den stilhed, ja, skønhed omkring en . . . – Pludselig blev vi kaldt tilbage til virkeligheden. En sagte kommando hørtes: »Alle, der er her tilbage, må følge med frem ... «

Lidt efter befandt jeg mig sammen med andre i et lille gravstykke - vor første stilling. Megen dækning fandt man ikke her. Vandstanden var nemlig alt for høj. Når man lå ned, var man i skjul, ellers ikke. Mig var det lige meget, for træt, som jeg var, faldt jeg straks i søvn. Jeg ved ikke, hvor længe jeg nød denne tilværelse, men jeg må have sovet meget længe, for da jeg vågnede, var det solen, der stak så nederdrægtigt. Jeg åbnede øjnene. Jo, det var for længst dag.

Jeg fik mig anbragt i siddende stilling og var endnu ret desorienteret. – Der var også andre mænd, ligesom jeg, her. – Mænd, jeg ikke kendte. Det var ikke mine sædvanlige kammerater fra kompagniet. De lå og drev den af i ret umagelige stillinger. Een lod en lille latter høre, et par lå og fortalte hinanden et eller andet, lidt længere fremme sad en anden og så nærmest sindssyg ud. En gang imellem gjorde han en mærkelig bevægelse og stak hovedet op over brystværnet og så sig rundt. – Sikken en fornøjelse, tænkte jeg, men manden her var alt andet end sindssyg. – Han var vagtpost ...

Jeg henvendte mig til en af de nærmeste og spurgte ham, om han hørte til »36'erne«? – Men manden, en skægget fyr, så ret nysgerrigt på mig, før han tillod sig at besvare mit spørgsmål.

– Nej, kammerat, det gør jeg ikke. Vi er andet kompagni fra bataljon 14, der ligger her; det kan du da ikke have glemt - eller måske ...

(46) – Å, jeg torsk, afbrød jeg ham. Nå, du, I hører altså til en anden afdeling. Så kan jeg bedre forstå, jeg ingen kendte ansigter ser her.

– Ha, sagde manden, her er en, der er gået fejl i byen, og så lo han af fuld hals. – Men ellers, kammerat, hører du til bataljon 36? spurgte han videre.

– Ja, indrømmede jeg, det har sin rigtighed, og her har jeg absolut ikke noget at gøre, men hvad, nu er jeg engang her - så ...

Jeg følte mig sulten og tørstig og greb efter min feltflaske; men den var borte, forsvundet i nattens løb, - Fra brødposens dyb halede jeg en gnalling brød frem, tørt og hårdt. Mistrøstigt betragtede jeg det.

– Det er altså alt, jeg har af spiseligt.

Kammeraten, der så ret nysgerrigt til, sagde:

– Hør, kammerat. Du har nok ikke noget at fylde i vommen ... kom, her skal du se, det har jeg; hvorefter han af sin udrustning halede både brød og en stump pølse frem.

– Her, kammerat, tag hare og spis! Du skal ikke sulte. Jeg får nok senere noget igen, og et bæger kan jeg også byde på, men du må regne med, at det er lunkent. Og det var det: men når man er sulten og tørstig, er alt godt. Jeg var ikke mere sulten, men følte mig ret vel tilpas.

Snakken gik, og røgen bølgede fra vore piber og så ud til at ville stå stille i den stille sommerluft. En luftning og borte var den alligevel. Vi blev dog en enkelt gang forstyrret af en sælsom lyd. Det var, når fjendtlige projektiler under hvislen eller med smæld for hen over gravens rand og fik os til at dukke os lidt. Også et par granatsalver fra fjendens batterier slog med brag ned, dog uden at gøre synderlig skade, bortset fra den jord, der ved granaternes eksplosion slyngedes op i luften og lidt senere dalede ned til os i graven. Ja, man blev rigtignok doven i sådan en varme. – Pyh!

Hvor tit har man ikke senere erfaret, hvor kort en sommereftermiddag kan være; men når man som her (47) lå og gjorde sit bestik, blev eftermiddagen særlig lang. Solen ville absolut ikke gå ned!

Nå, endelig, endelig er den nede ved horisonten, og om kort tid vil den være helt forsvundet. Se, der kommer allerede tågen; Sagte og som et fint slør breder den sig efterhånden over egnen og indhyller omgivelserne, så alt skjules under den.

– Så, kammerater, siger jeg, nu er tiden inde til at komme af Sted. Nu må I have farvel og mange tak for denne gang. – Jeg griber min bøsse og andre ting og stiger op af graven for at gå hen og melde mig has kompagniet, som pligten byder. Jeg ser, at kaptajnens bolig

er anbragt i graven. Lidt brædder dækket med græstørv, ellers er der ingen forskel mellem hans og mandskabets dækning.

Kaptajnen er hjemme, ser jeg. Jeg hilser og nævner mit navn og min afdeling og sigel det, som det er, at jeg ikke hører til her, og at det nu er min agt så hurtigt som muligt at vende tilbage til min afdeling.

– Ha, ha, ha – nå De er faret vild? - og kaptajnen ler.

– Javel, hr. kaptajn, svarer jeg, jeg ...

Han afbryder mig.

– Åh, gå til hede h... med det pjat. Det har intet på sig her ... Kort og godt, jeg er ... og Besenschneider er mit navn. Lad os bare snakke sammen uden videre dikkedarer. Han tilføjer:

– Hør, vent lige et øjeblik, så kan De slå følge med Küschluann, han har nemlig fået et strejfskud og skal tilbage, og han kender vejen, hvad De nok ikke gør. Hvad var det nu, De hed?

– Lustrup, hr. kaptajn.

– Ja, ja, sådan var del. – Er De måske fra Hamborg, spurgte han.

– Nej, jeg er hjemmehørende oppe ved grænsen til Danmark

– Nej, se! Det var da ganske interessant. Kender (48) De noget til Danmark, dette herlige land, fortsatte kaptajnen.

– Jo, det kan jeg da ikke nægte, for der har jeg da så godt som hjemme, og jeg har endda familie i Danmark.

– Hjemme? sagde kaptajnen og afbrød mig. – Det kan De da ikke have, for man må vel gå ud fra, at De må være tysk statsborger, siden De er med her på den tyske side.

– Jo, indrømmede jeg, tysk statsborger er jeg, men dansksindet og dansktalende, som vi allesammen er det deroppe ved grænsen.

Kaptajnen ser nysgerrigt på mig og bemærker så: - Hm, det lyder mærkeligt, ja, forunderligt danskere som er tyskere ...

– Ja, sådan er det nu blevet mit hjemlands lod deroppe ved grænsen, forklarer jeg.

– Hvor lyder det dog forunderligt, mæler kaptajnen, og efter et øjebliks tavshed fortsætter han: - Hør, min ven, kender De måske også til dansk litteratur? -

Jeg har beskæftiget mig en hel del med åndslivet i Danmark og har læst en hel del af danske forfattere i oversættelse, bl.a., ham - hvad er det nu, han hedder? Jakob Knudsen! og hvad er det nu, den anden - Grundtmann - er det ikke sådan han hedder eller noget lignende.

– Grundtvig, - er det ikke ham, De mener, hr. Besenschneider?

– Jo, sandelig, sådan er det. – De har ret. – Store mænd, de to herrer.

– Ja, hr., men de er jo forlængst døde begge to,

– Ja, nok, men deres tanker og ideer lever jo videre, og bøgerne, de har skrevet, tror jeg, vil blive læst og studeret over hele verden ... og hvis den forbandede krig ikke var kommet, så ...

– Jo, jeg kender det - og efter en kort pause - jeg kender også lidt til dit land. Jeg har før dette her været på studierejse i de nordiske lande, har været i (49) København, Aarhus og i. .. Hør, har De nogen sinde været i Ribe, en lille by lidt nord for grænsen?

– I Ribe! Hvor forunderligt! I Ribe! – Jo, hr. Besenschneider. Ribe kender jeg da godt, for mit hjem ligger ikke langt fra denne gamle danske kongeby med domkirken, hids tårn ses langt -

– Åh ja, en dejlig gammel og hyggelig by - og domkirken og dens arkitektur og udsmykning! Ting, som jeg netop har studeret, og ikke mindst disse mange gamle bindingsværkshuse ...

Kaptajnen gør atter en pause. Han er dybt inde i minderne, men fatter sig igen, hvorefter han fortæller mig, at han er fra Leipzig, hvor han før krigen havde en stilling som docent ved byens universitet, og hvor han også har sin familie boende.

Vi afbrydes her af manden, som jeg skal slå følgeskab med.

– Nå, er det dig Küschmann, siger kaptajnen. Det er godt, du kommer, for det er bedst, at I to nu kommer af sted. – Men, hør Küschmann, «du kommer jo nok en tur hjem til Tyskland med dit hoved der. Skulle du så nå at komme til Leipzig, må du endelig huske at gå op til min hustru og bringe hende en hilsen fra mig, og så - kom ikke for hurtigt igen, min ven!

Küschmann kan blot nikke. Hovedet er helt indpakket i bandager. Man ser kun et par huller, som han kan kigge ud af, og et, hvori den korte pibe hænger og dingler.

– Og du, Lustrup, siger Besenschneider ved vor bortgang, besøg mig endelig i Leeke, hvor vi ligger i hvil, og når du kommer hjem, så husk endelig at hilse fra mig i Ribe ... !

N. H. Lustrup, Spandet.

Et møde

(50) I efteråret 1913 blev jeg indkaldt som rekrut ved et garderegiment, »Elisabetherne, der lå i Charlottenburg ved Berlin. To dage før regimentet ved krigens udbrud i 1914 skulle drage til den belgiske grænse, havde jeg den lykke at blive hestepasser ved vor hataljonsadjutant. Jeg skulle passe to heste; den ene var løjtnantens ridehest, den anden skulle jeg føre med hans bagage.

I begyndelsen af oktober 1914 var der heftige kampe i nærheden af den lille franske by Bapaume. En nat var vi med hestene blevet indkvarteret i udkanten af en landsby der på egnen. Bag stalden lå en stor frugthave, hvor jeg om morgenen søgte efter æbler. Det var sløjt med spisevarer. En kammerat gik forbi nede på vejen. Han råbte op til mig, om jeg havde været ude ad landevejen, ellers skulle jeg gå derud, så skulle jeg få at se, hvad vort artilleri havde udrettet. Vi fulgtes ad, og snart kom vi ind i en hulvej. Et par døde franskmand havde vi allerede passeret, men her var flere.

»Ja, her er det så«, sagde kammeraten, »men jeg må tilbage til byen«.

Og så stod jeg ene mellem de døde ...

I hulvejen, der vel kunne være 3-400 meter lang, havde nogle franske kompagnier søgt dækning. Soldaterne havde gravet små jordhuler ind i skrænten, men disse havde ikke været dybe nok til at beskytte dem mod shrapnelkuglerne. Vej en var oversået med lig. Mange sad eller lå endnu op mod skrænten, som om de sov. Men dødens blege, stive træk lå overansigterne, Tornystre lå spredt omkring, alle åbnede og gennemrodede, selv de, som de

døde endnu bar på ryggen. (51) Klædningsstykker, ituslåede geværer, bajonetter, patroner - alt lå i et virvar omkring de døde.

Jeg gik langsomt frem endnu en gang og gennemsøgte alt, men jeg fandt intet spiseligt. Da så jeg oppe på skrænten et tornyster, som ikke var åbnet. – Hurtigt entrede jeg derop og rigtigt, der var, hvad jeg søgte: »en »jernportion«, blikdåsen med det eftertragtede kogte oksekød. Jeg søgte omkring i roemarken heroppe for at finde flere. Fra tornystre på de døde franskmænd tog jeg endnu nogle dåser ...

Jeg ville lige vende om fra den uhyggelige færd, da der kom et batteri let artilleri i strakt galop ind over markerne, gennem roemarken, ned over en lille eng og op ad bakken på den modsatte side. Halvvejs oppe gjordes holdt, omkring. Man protsede af, og hestene atter i galop tilbage. Det hele var gået som en stormvind, men dog havde franskmændene set det. Da hestene gjorde omkring, knaldede også de tre første shrapnel-skud over batteriet. De gik for kort, men de næste tre traf. To af de bageste heste tumlede til jorden. Et øjebliks forvirring, så var de skåret løs, og hurtigt var man ude af ilden. Artilleriduellen begyndte. Sorte støv- og røgskyer ved batteriet, ja, nedslagene nåede helt ned i engen, hvor hestene stod.

Det var nok bedst, jeg søgte hjemefter. Men idet jeg vendte mig om for at skyde genvej over roemarken. Lød der ikke langt fra mig en svag stemme: »Kammerat!« – Jeg studsede overrasket. Var jeg da ikke ene på mit plyndringstogt her blandt de døde? Da lød stemmen atter, og ved at kigge i retningen, hvorfra den kom, så jeg en halv snes skridt borte en hånd rakt op over bladtoppene. Jeg gik derhen, og mellem rækkerne lå en fransk løjtnant med et tornyster under hovedet og tildækket med en overfrakke. Han så ud til at være højst tyve år. Han tiltalte mig på temmelig godt tysk »Goddag, kammerat. Jeg ligger her med et skud i brystet, mit højre ben er brækket, og jeg har ligget her siden i går eftermiddag uden at se et menneske. Er der ingen læger (52) her i nærheden? Kan du ikke hente en?« Det anstrengte ham øjensynligt at tale. Da han holdt inde, lagde han hånden på brystet, og en smertelig trækning jog over ansigtet. Jeg svarede, at jeg ingen læger havde set, kun sanitetsmandskab var der vistnok her inde i byen. Jeg spurgte, om der ikke var noget, jeg kunne hjælpe ham med. -

»Nej, nej, lad mig kun ligge. Når blot du vil hente en læge eller sige ham besked, hvor jeg ligger. Og der må være mange, mange flere her på marken. Jeg så dem falde og har hørt dem klage. Vi skulle tilbage, så kom jeres maskingeværer. Jeg har hørt dem tale nede på vejen, mens de bragte de sårede bort, men ingen fandt herop. – Kammerat, hent en læge!«

Jeg rejste mig for at gå, men så vinkede han atter.

»Hvad er det for en rasende skydning?«

»Det er et tysk batteri, der er kørt op ovre på højen«, forklarede jeg. »Det bliver nu beskudt af et fransk«.

»Tak«.

Den sårede franske løjtnant havde ret. Der lå flere på marken, De lå mange steder tæt, ofte på ansigtet og endnu med geværet i hånden. Andre havde drejet sig om på ryggen, og deres blege ansigter med de fordrejede træk lyste en i møde. Fra enkelte lød endnu en tung stønnen. Da jeg nærmede mig kvarteret, tilkendegav en kammerat, at jeg skulle skynde mig. Franskmændene havde begyndt at beskyde byen, og vi skulle trække os tilbage så hurtigt som muligt. Så måtte jeg sadle, men måske traf jeg senere en læge eller en saniteter. Vi samlede hele bagagen i en lille dal et stykke fra landsbyen, men hvad jeg søgte, fandt jeg ikke. Her blev vi liggende hele dagen. Ved mørkets frembrud drog vi atter ind i vort gamle kvarter, men hestene skulle beholde tøjet på, og vi måtte ikke forlade kvarteret. Så var der

for mig intet at gøre. Den franske løjtnant og de andre derude måtte overlades til deres skæbne. -

Der var kun blevet lidt af mennesket tilbage i en efter de to måneder i felten. De lange marchture, de grusomme syn, knaphed på fødevarer, - alt havde gjort en (53) til et sløvt og ligegyldigt individ. Men den aften havde jeg svært ved at glemme morgenens indtryk. Den såredes kaldende stemme lød atter og atter for mine øren. Klokken ti om aftenen kom der ordre til afmarch - og snart var også indtrykkene fra mødet med den unge franske løjtnant trængt tilbage af nye oplevelser.

H. J. Hansen, Møllegården, Lysabildskov.

På lazaret i Frankrig

»Hvordan er det gået, doktor?« spurgte jeg lægen, som behandlede mig. »Det kan måske gå bedre, end det ser ud til, men -«, mente han. »Sig mig sandheden, doktor, jeg er forberedt på det værste!« »Sandheden er ikke god, der er kun meget svagt håb om at redde noget af synet« - og idet han trykkede min hånd, tilføjede han: »De må ikke tabe modet!«

Det var ikke nogen blid køretur ad de oprodede og hullede veje. Den jernringede bil hoppede og slingrede, så jeg måtte holde mig fast ved bårens stænger. Jeg kastede op og havde det meget dårligt, og da vi omsider nåede frem til lazarettet i Henin Liétard, var jeg omtrent ligeglad med, hvad de foretog sig med mig. Det var en sygeplejerske, som indførte mit navn i protokollen. Undervejs i ambulancen havde jeg vist været uden bevidsthed et par gange, men nu var jeg fuldstændig klar og kunne svare på alle spørgsmål. Da hun imidlertid spurgte om min alder, har hun nok troet, at det svigtede lidt for mig. »23 år«, sagde hun, »nej, havde De sagt 43 år, ville vi vist komme det nærmere!«

Jeg svarede ikke, men jeg så mig selv i hele min elendighed. Mager og indfalden, som jeg var, skægget og snavset. Oversprøjtet med blod og opkast. Nej, han havde nok årsag til at tvivle på min tilforlidelighed. Bevidstheden må have været borte igen, for jeg vågnede ved, at jeg frøs, og opdagede, at jeg ikke havde tøj på. Jeg lå i et hestekøretøj, som skrumplede hen over ujævne (54) brosten. Jo, nu huskede jeg det, man havde trukket tøjet af mig og gjort mig ren. Der var blevet talt om et andet lazaret, og nu var jeg altså på vej derhen.

På »Hospice des Mineurs« kom jeg straks på operationsbordet. Man stak med en sonde omkring i hovedet på mig, vel nok for at lokalisere splinter og så blev jeg bedøvet. Det var, som som jeg sank og sank i det uendelige, og jeg tænkte, sløj og ligegyldig, at jeg nok aldrig vågnede mere.

Det var mørkt, da jeg igen kom til bevidsthed, jeg havde det rent elendigt og følte til mit smertende hoved. Det var en bylt af forbindelse. Pludselig stod hele den frygtelige virkelighed klar for mig. For al fremtid ville alt være mørkt omkring mig, og jeg græd. Der var så stille, jeg kaldte sagte, men ingen svarede. Så Søgte jeg efter en klokke. Der var ingen. Man

havde åbenbart ikke regnet med, at jeg skulle vågne til liv igen, men jeg lå da i en seng, altså ikke i kapellet. Om jeg dog havde en håndgranat at lægge det smertende hoved til hvile på. Det ville være en nem og hurtig løsning. Til tider for jeg i vildelse op af sengen. Jeg var igen ude i frontens helvede. Omsider kom der en og lukkede døren op. Jo, jeg var i live, og snart stillede min sunde og stærke fysik krav. Jeg var sulten, men kunne ikke åbne munden så meget, at jeg kunne tygge. Så madede en mig med en ske. Det var søster Agathe, en Dansk sygeplejerske, som var blevet på sit hospital. Hun var den kærligste og mest omsorgsfulde plejerske, jeg kunne ønske mig, og vi blev snart meget gode venner. Det er uden for enhver tvivl, at hun var med til at give mig livsmodet tilbage. Med den post, jeg fik, kom jo også »Hejmdal«, og hun havde straks lagt mærke til, at den ikke var skrevet på tysk. Men jeg vil hellere gengive, hvad jeg senere skrev om hende i mine optegnelser:

»Du sad ved min seng og talte til mig, milde, opmuntrende ord. Hvilken livets ironi! Min pligt bød mig som fjende at gå ind i dit land. Jeg havde båret våben mod dit folk, men du fulgte kærlighedens store hud, dit (55) klosterløfte tro: Elsker eders fjender og gør vel imod dem, som gør eder fortræd. Din hånd var så nænsom, dine ord faldt som mild forårsregn i mit syge sind. Du madede mig i min hjælpeløshed, som en mor sit barn, du bragte mig blomster fra naturens farverige billedbog, den jeg aldrig mere skufle få lov til at åbne,

Hvor underlig er dog ikke skælmens store puslespil. På det tyske sprog, der var os begge så væsensfremmed, forstod vi hinanden. Du fortalte mig om dit elskede hjemland, det skønne Lorraine, og jeg dig om mit, det havomskyldede, omstridte Slesvig. To mennesker under livets mest forskellige vilkår. Vi forstod hinanden, som to sjæle modnet under samme skæbne ...

Jeg blev ført videre til næste etape, mod hjem og kærlighed, men du blev derude på din udsatte post for at hjælpe andre og give af dit rige sind. En helt på ærens mark, tifold. For dig bøjer jeg mig i ærbødighed, du tapre, lille kvinde, søster Agathe!«

Næste dag fik jeg besøg af den kommanderende general for 9. reserve armekorps, von Böhm. Det var nu sikkert ikke for min skyld, han havde ulejliget sig herhen. Det blev fortalt, at han fik behandling for gigt. Han spurgte om, hvor, hvordan og hvorledes, og gav så ordre til, at der blev bragt mig en flaske vin. Senere kom et par officerer og dekorerede mig med jernkorset. Et plaster på såret, sagde man mand og mand imellem. Jeg fik også en dag besøg af feltpræsten. Han lagde straks mærke til mit navn. Jo, jeg var dansk nordslesviger. Om jeg kendte Søren Kierkegaard? Selvfølgelig kendte jeg ham af navn og vidste lidt om hans filosofi, men den havde jeg aldrig fordybet mig i. – Mens jeg er ved besøgene, må Jeg også fortælle, at nogle af mine kammerater ude fra fronten aflagde mig besøg, deriblandt også selveste vor kompagniefeldwebel, Hamann. Havde jeg, efter hans mening, aldrig lært at blive en rigtig soldat, må han alligevel have respekteret mig som menneske og kammerat. Jeg må da også sige, at han, både som foresat og kammerat, var god nok

(56) Allerede de første dage efter min indlæggelse var stuens øvrige tre senge blevet belagt. I den ene lå en rørlægger fra Köln ved navn Wüst. Det var en meget sympatisk mand. Han skrev hjem til mine forældre og til min kæreste. Der var jo kun fra lazarettet tilgået dem et kort med meddelelse om, at jeg var blevet hårdt såret. – Den anden patient var en ung mand på 18 år. Han var oven senge og var rørende omhyggelig med mig. Han gav jeg mit lommeur. Det havde jeg jo ingen brug for mere. – Den tredje hed Friedrich Schmidt og var murer fra Hamborg. Han havde også, ligesom jeg, mistet synet på begge øjne. Lufttrykket fra en eksploderende håndgranat havde ødelagt dem. Sår havde han ingen af. Da jeg den femte dag havde været til forbinding, syntes lægen, at jeg godt kunne gå tilbage til stuen.

Han tog mig ved hånden, og på stuen satte han mig i en kurvestol, tændte en cigar og stak mig den i munden. Nu skulle jeg også prøve at ryge. Det smagte mig ikke, og da jeg havde røget halvdelen af cigaren, måtte jeg i seng. Senere har jeg ofte tænkt på, hvilken hensigt lægen i grunden havde med en sådan hestekur.

At få skiftet forbindelse var en ren tortur. Der var jo sår over hele ansigtet, og et par gange måtte jeg igen på operationsbordet. Min temperatur vilde stadigvæk ikke gå ned på normalen, og først efter en måneds forløb fandt man det forsvarligt at sende mig med lazarrettog til Tyskland. Lægerne og Sygeplejerskerne i toget var flinke, og forplejningen god. Jeg kunne igen begynde at tygge og var sulten. Ved Köln kom vi over Rhinen, og nu kørte Vi gennem egne, som jeg kendte fra mine Svendedage, da jeg var på valsen, men jeg kunne jo ikke glæde mig ved gensynet. Overalt dette uigennemtrængelige mørke - og det ville aldrig blive anderledes ...

Efter tre dages jernbanekørsel nåede vi Wittenberg i Sachsen. Vi havde dog ikke kørt hele tiden. Vel nok for at patienterne kunne få ladt ro, og for at lægerne bedre kunne foretage de vanskeligste forbindelser, blev toget flere gange kørt ind på et sidespor, hvor det holdt stille (57) i flere timer. I Wittenberg blev hele den sørgelige last af menneskevrage båret ud af toget og ført til de forskellige lazaretter. Min lidelsesfælle, Friedrich Schmidt, og jeg blev som de to eneste passagerer tilbage i toget. Vi skulle med toget tilbage til Halle an der Saale, hvor der var øjensspecialister. Vi havde så at sige et helt tog for os selv, og sygeplejerskerne og lægerne kælede rigtigt for os. Vi fik kogt skinke og grønne ærter til middag. Den slags mad havde vi ikke set i årevis, og jeg spiste det, jeg kunne overkomme. I Halle blev vi indlagt i en frimurerloge, »Zu den drei Degen«. Det var et meget stort kompleks.

Søren P. Petersen, Rødding.

En tur til Lille

Jeg var i slutningen af 1917 vært for en kantine i Brügge, en bestilling, der gav meget arbejde, men også en god fortjeneste; men engang blev det knapt med kulsyre til øllet. Vi solgte nemlig kun fra hane. Alle hoteller og beværtninger var også udgået for kulsyre, men så fik vi at vide, at der var en kulsyrefabrik i La Madeleine ved Lille i Frankrig, og så ville vi forsøge at få vore kulsyreflasker fyldt op der. Det måtte egentlig ikke ske, da det var i et andet armekorps, men det var jo sådan, at hvad der Ikke kunne gøres på ærlig vis, blev ordnet på anden måde. Min kammerat og jeg gik rundt i byen til alle, der manglede kulsyre, og vi fik samlet en hel waggon.

Jeg udfyldte et fragtbrev og fik det underskrevet og stemplet på kommandanturen, og så rejste jeg til Lille. Jeg kom dertil ved midnat og gik ind på banegården for at få kvarter anvist. Der sad to mand ved hver sit billethul og delte kvartersedler ud. Der var to feldwebler foran mig. Den ene spurgte, hvad det var for et kvarter, han havde fået. Billetman-

den nævnede det. Det viste sig at vi alle tre havde fået kvarter samme sted. – Ja, sagde (58) de, så er det massekvarter. Jeg rev min seddel i stykker og smed den væk. – Så kommer De ikke i seng i nat, sagde feldweblerne. Jeg mente, det gik nok. Da travlheden var forbi, gik jeg ad en hagdør ind til de kammerater, der uddelte kvartersedlerne, viste min legitimation og sagde, at de vel ikke ville give mig massekvarter.

– Nej, absolut Ikke. Jeg fik nøglen til et værelse i et hotel lige overfor banegården. Der kunne jeg uden videre gå over og sove; der var seng, håndklæde og vand, men ingen sæbe og kam. Nøglen kunne jeg bare lade sidde i døren, når jeg gik. Så skulle jeg gå op på kommandanturen dagen efter og få kvarter anvist. Det gjorde jeg også og fik kvarter i et mindre hotel, eller var det en større kro. Da jeg kom ind i skænkestuen, kom en høj, smuk pige hen til mig, rakte mig hånden med et smil og sagde: - Du er tosset!« – Det havde soldaterne lært hende. Hun troede, at det var en tysk hilsen. Jeg smilede også og viste min kvarterseddel frem. Jeg kunne ikke et ord fransk, men så sagde hun »ui, ui« - og så fik jeg mit værelse. På kommandanturen havde jeg fået en kaserne anvist, hvor jeg kunne gå hen og få mad. Det var alt meget godt.

Om eftermiddagen kørte jeg med sporvogn ud til fabrikken. Jeg skulle jo se, om mine flasker var ankommet. Det var de ikke, men de kom næste dags formiddag. Der var en underkorporal, som var kemiker, og han ledede fabrikken. Da jeg kom ind på kontoret stod man og biksede med et anker ægte Münchener øl Man skulle have en hane slået idet. De havde haft det i kølerum, for vejret var forfærdelig varmt, og nu skulle det gøre godt at få et glas øl. Der var dog ingen, der turde slå hanen i. De vidste nemlig, at øllet kunne bruse ud og det meste spildes. Dette var jeg jo meget kendt med fra kantinen. Jeg tilbød straks at slå hanen i, så der ikke spildtes en dråbe. Og det gjorde jeg, og så smagte vi på øllet. – Det var godt.

Så først kom jeg med mit ærinde. Jeg havde jo opdaget, hvem der var chefen. De andre var gået ud af (59) kontoret. Jeg nævnte mit ærinde og stak ham samtidig en hundredmarkseddel, Ja, så var alt godt, så skulle jeg nok få mine flasker fyldt. Det ville han lade folkene gøre om eftermiddagen; men, sagde han, gå nu ud og smør lidt der også, ellers fylder de bare ikke flaskerne fulde. Disse bliver stillet på en vægt, og når den vipper ned, er flasken fuld; men de kan naturligvis også tage flasken fra, inden den er fuld, og se det, kan man ikke. De fik så 50 mark, som de var meget glade for, og alle flasker blev også godt fyldte. Jeg rejste så hjem igen, og waggonen med flaskerne kørte, De blev fordelt; det var min kammerats sag. Vi tjente 800 mark netto på denne fyldning. Senere kunne vi nok få kulsyre, så der bød sig ikke lejlighed til at gøre flere forretninger ...

I. C. Rasmussen, Løgumkloster.

Efter orloven blev jeg kantinevært

Jeg gjorde tjeneste på kommandanturen i Brügge, og her kom man efter tur på orlov. Jeg syntes, at nu måtte det velsnart være, min tur. Min kone ventede en glædelig begivenhed. Det var i november 1917, og det ville jeg gerne hjem til. Jeg skreven pæn ansøgning, men der gik fjorten dage, uden at jeg hørte noget til sagen. Så gik jeg til feldwebelen, som havde personalesagerne, og spurgte, hvad det blev til med min orlov. Det vidste han ikke noget om, men han ville tale med løjtnanten. Det var en gammel feldwebel-løjtnant, han blev kaldt for »Nordsøens skræk«. Jeg sagde til feldwebelen, at hvis jeg ikke ret snart hørte om sagen, gik jeg til den »gamle«. Sådan kaldte vi kommandanten. Da jeg kom tilbage efter en tur i byen, skulle jeg komme ind til løjtnanten. Han var rasende, kunne jeg se på ham. Han sagde flere gange: - Nå, De vil gå tilden »gamle«? - Ja, sagde jeg, hvis det kan hjælpe, går jeg til ham. Så blev han bange og sagde, at det ikke var hans skyld, at jeg ikke havde fået orlov. Jeg svarede sådan, at han nok kunne forstå, (60) at jeg tvivlede. Så kunne Jeg gå. Et par dage efter fik jeg afslag på min ansøgning, men morgenen efter stod løjtnanten og passede mig op ved indgangsporten og sagde, at desværre havde jeg jo fået afslag, men hans skyld var det ikke, men nu skulle jeg bare søge igen med en lidt anden begrundelse, så skulle jeg nok få min orlov. Nu var den lille født derhjemme i mellemtiden, og jeg sagde, at nu ville jeg vente med at få orlov til jul, da ville jeg hjem. Det kunne slet ikke lade sig gøre, sagde han, da var der så mange, der ville rejse. - Ja, sagde jeg, så må jeg tale med den »gamle« om sagen, og ham var han hundeangst for. - Ja, sagde han, søg nu hare igen om orlov, så skal det nok gå. Det gik også godt nok, men min orlov kom for tidligt. Jeg gik til løjtnanten og sagde, at jeg gerne ville have min orlov udsat, så jeg kunne være hjemme i julen. Det var ganske umuligt, sagde han. - Ja, sagde jeg, så må jeg tale med den »gamle«. Det behøvedes ikke. Min orlov blev udsat, så jeg kom hjem til jul.

Enhver menig, der rejste på orlov fra kommandanturen, fik 20 mark udbetalt. Det var overskud fra garnisonskantinene. Desuden kunne vi gå til inspektøren i levnedsmiddeldepotet og få noget med, og i vor forplejningsanstalt dryppede der også altid noget af. Jeg fik samlet sammen, så jeg havde en stor rygsæk fuld, og så to trækasser, som jeg havde besørget mig. Dem havde jeg sejlgarn om, så jeg kunne bære en i hver hånd; men de var tunge. Jeg sendte telegram fra Hamborg, at de skulle møde på hanegården i Tønder med børnenes blokvogn. Der blev glæde over, at jeg kom, og over alt det dejlige, jeg havde med. Jeg havde to sandsække fulde af ærter, bønner, nudler og grubber og mange dåser kødkonserver, samt tre brød, og så havde jeg købt et par belgiske brød. De er store, runde og flade, bagt af sigtemel. Mine børn havde ønsket sig som den bedste julegave at de i julen måtte spise sig mætte i tørt brød. - Nu kunne vi fråse.

For at få orloven så lang som mulig, bad jeg om at få (61) nogle rejsedage lagt til. Det fik jeg, da jeg havde så lang en vej. Så skulle jeg også gerne have at til at køre med D-tog, - Men så sagde løjtnanten, at jeg skulle se at komme ud. For at køre med hurtigtog i Tyskland skulle der et stempel og en underskrift til oppe i det ene hjørne af billetten. Stemplet trykkede jeg på, men fik ingen underskrift, Det skulle jo være løjtnantens. Da vi kørte fra København med hurtigtog, så den evindelige konduktør nok, at underskriften manglede. - Ja, sagde jeg, det er kun en forglemmelse af løjtnanten. Jeg kørte både hjem og ud igen på den billet.

Denne orlov fik jeg altså i julen. Da vi så kom et stykke hen på sommeren, syntes jeg, at nu kunne jeg godt have Orlov igen. Jeg skrev en ansøgning på maskine, og sendte den hjem

til min kone, så hun kunne underskrive den og indlevere den på landrådskontoret. Det var jo meget nødvendigt, at jeg kom hjem til maskinerne. En dag kaldte pladsmajoren mig ind. Han ville vise mig noget. Det var min ansøgning; som var kommet til kommandanturen. Han pegede på en randbemærkning af landråden. Der stod, at man havde fagfolk nok - Sådan en klovn, sagde han, men søg om Orlov på kommandanturen. Det gjorde jeg og kom hjem sidst i august og først i september 1918.

- - -

En dag, da jeg havde fri, gik jeg op på kommandanturen for at se, om der var post til mig. Der stod en feltgendarm og var meget ulykkelig. Han havde fået orlov og kunne rejse om middagen, men nu havde kommandanten bedt ham om at tage et brev med til konen i Kiel, og nu var han gået hjem og havde glemt det. Nu kunne gendarmen måske ikke komme med toget. Jeg sagde, han kunne jo gå ned til den »gamle«. Det turde han ikke, og så bød jeg mig til at gøre det. Jeg gik så derned og lod mig melde af hans tjener. Da jeg kom ind, sagde jeg, hvad det drejede sig om. - Ja, sagde kaptajnen, det har jeg virkelig glemt - men jeg kunne bare vente et øjeblik. Han skrev så et feltpostbrev med blyant, og det (52) varede ikke længe. Så spurgte han, hvor gammel jeg var. Jeg sagde 36. - Så er De jo en gammel herre, sagde han. - Javel, svarede jeg naturligvis. Så spurgte han, hvor mange børn jeg havde, og jeg sagde seks. - Hillemænd, sagde han, så kunne jeg da ikke komme i land med, hvad jeg fortjente. - Nej, svarede jeg, det kneb hårdt. - Ja, så måtte jeg have en bestilling, der gav mere. - jeg betvivlede, at sådanne fandtes hos militæret. - Jo, sagde han, det findes der,

Dagen efter fik jeg ordre til at møde hos den løjtnant, der havde kantinevæsenet under sig. Han var lærer i civil og lidt storsnudet. Han spurgte, om jeg kunne regne. - Ja, sagde jeg, det lærte jeg i skolen. - Om jeg kunne tappe øl? - Det ved jeg ikke, for det har jeg ikke prøvet. - Om jeg ville have garnisonskantin. - Det ved jeg ikke, for det ved jeg ikke, hvad er. - Ja, så kunne jeg gå en time og så komme og sige ham, om jeg ville have kantine. Det var altsammen storsnudethed, for naturligvis havde kaptajnen sagt, at jeg skulle have kantine.

Jeg gik så over og talte med ordonnanserne om sagen. Ja, sagde den ene, jeg vil give dig 500 mark, når jeg må få den. ja, sagde jeg, er den 500 mark værd for dig, må den vel også være det for mig. Inden timen var omme, stillede jeg igen hos løjtnanten. Nu var jeg klar over, at det var kaptajnen, der stod bagved, og så kunne jeg jo være fræk. Jeg spurgte løjtnanten, om der var noget at tjene i kantine. Ja, sagde han, jeg kunne da mindst tjene 30 mark om måneden. På en ærlig måde? spurgte jeg. Ja, svarede han, på en helt ærlig måde. ja, så tager jeg den, sagde jeg. Så gik han med mig op i kantine. Der var der en matros, som jeg skulle arbejde sammen med. Indtil nu havde det gået, som Idet bedst kunne, hvad det regnskabsmæssige angik. Det fremgår af følgende: Min forgænger var oppe hos løjtnanten og regne af, og da han var færdig, gik han hjem. Så sendte løjtnanten bud efter ham og spurgte, om hans kasse passede. - Javel, det gjorde den. - Ja, sagde løjtnanten, gå De nu hjem og se (63) Deres kasse rigtig efter. Det gjorde han. Han kom igen og sagde, at kassen passede. Så viste løjtnanten ham 1200 mark og spurgte, hvor det kunne være, at kassen passede, da han jo havde ladet disse penge ligge. Og det var jo ikke så godt. Min forgænger fik sin afsked. - jeg fik kantine.

Det var en større historie, skønt vi kun solgte kaffe og øl, samt cigarer, cigaretter, skråtobak og tændstikker. Øllet måtte vi endda kun skænke om eftermiddagen. Men vi havde en stor omsætning. Vi havde seks piger til at servere, en kone til at vaske glas og kummer, som

kaffen blev skænket op i, og så havde vi en tjener, som tappede øl. Han holdt desuden rent i gården, transporterede ølankre op og ned og satte dem for, og tog sig ellers af alt forefaldende arbejde. Om aftenen, når der var meget at bestille, kunne han tappe uafsladeligt af to haner. Jeg sad for det meste ved kassen, og når der var travlt, kunne jeg sidde og svede derved. Vi fik lokale, lys og varme gratis. Kummer og glas samt betjening og musik skulle vi selv betale. Musikken kostede os sædvanligvis 35 mark pr. aften. Tjeneren og konen fik dagløn. Vi skulle ofte regne med op imod 100 mark i udgifter, inden vi selv fik noget, og dog har vi haft mange dage, hvor vi hver tjente 100 mark, men så blev der også udskænket en masse. Det største salg af øl en dag var 22 hl, altså 2200 liter, og det mindste i et dårligt vejr 4 hl. Kommandanturen tjente også. Vi købte øllet for 48 penning pr. liter, men betalte det med 60 penning til kommandanturen. Af disse 12 penning fik enhver, der rejste på orlov, 20 mark.

Der gik stadig kummer og glas i stykker, og så måtte jeg til Brüssel og købe ind. Løjtnanten sagde flere gange, at vi tjente for meget, men jeg påstod, at det passede ikke. Jeg var nemlig meget påpasselig og gjorde hver aften op, hvad vi havde tjent den dag, og så var der et overskud i kassen på ca. 1 mark hl hver af os. Det var jo de 30 mark om måneden, som løjtnanten havde sagt, vi kunne tjene. Hvad der var ud over dette, stak vi straks i lommen. Vor fortjeneste lå på skummet. Der er ingen (64) tysker, der vil have glasset fyldt med øl. Der skal være godt med skum, og det var vor fortjeneste. Soldaterne kom heller ikke for at drikke en masse. De kom for at fordrive tiden, sidde i et pænt lokale og høre god musik og så have det lidt rart.

I. C. Rasmussen, Løgumkloster.

Zu den drei Degen

Menneskeskæbner.

»Zu den drei Degen« var navnet på frimurerlogen i Halle an der Saale. Selve navnet bragte tankerne hen på fortællinger om det muntre studenterliv, overmodig ungdom, forældede æresbegreber og dueller. - »Oh, alte Burschenherrlichkeit!« Halle var jo den gamle, smukke studenterby. Det ret imponerende bygningskompleks lå i en lille park med udsigt over floden og til ruinen af den middelalderlige Moritzburg, som lå på en lille ø i Saalefloden. Bygningens stilfulde indre fortalte om et intellektuelt aristokrati. De hvide buster, som fra deres konsoler i salene havde set ned på mange kendte mænd og skønne kvinder, var jo selv repræsentanter for kultur og kunst, for intelligens og traditionel patriotisme. Nu så de ligesom med tomme blikke hen over ofrene på fejlslagne forhåbninger og fejlagtige vurderinger, thi nu var her indrettet lazaret. I to store sale lå vel ialt henvend 300 mand, og i nogle mindre rum var der plads til de hårdest medtagne.

På dette lazaret blev jeg indlagt den 7. juli 1916, sammen med min lidelsesfælle, Friedrich Schmidt fra Hamborg. Dermed var vi her 14 blinde. Der var Otto Bosstäuscher fra Altenfeldt i Thüringen. Han var glaspuster af profession. Ved bordet ville han gerne fortælle om, at glaspusterne og glasarbejderne spiste hundekød og også hundefedt for at modvirke lungetuberkulose. Fra anden side har jeg fået oplyst, at det faktisk bruges; men det (65) var nu mest for at drille hans landsmand, Robert Laube fra Frauenwald, som altid nedlagde voldsom protest, - Der var stationsforstanderens søn fra Celle i Hannover. Han målte sine 194 cm. Han var stadig overbevist om, at han nok skulle få synet igen. Ingen havde kunnet nænne at sige ham den brutale kendsgerning, at han havde mistet begge øjne, men en dag måtte lægerne alligevel til det, fordi han skulle have proteser, Han havde også mistet den ene hånd. Så var der den unge skorstensfejer, som til tider havde det mest sprudlende humør, men til andre tider var dybt fortvivlet. Mertens var 40 år og havde været stenhugger. Han ville ingenting tage sig for. Hans far og bedstefar havde også været stenhuggere og var døde i 40 års alderen, og det ville han også nok gøre. Det hørte til faget.

Det var en mærkelig følelse igen at være i et civilt samfund, hvor ganske almindelige mennesker kom og gik, snakkede med os, gav os cigarer og blomster og andre ting. De fleste sygeplejersker var »Røde Kors« søstre, damer fra byen; som her tog deres børn, og de vidste ikke alt det gode, de ville gøre for os. Det lå i sagens natur, at de fik vor fulde fortrolighed. De læste vor post og skrev vore breve. De fleste af mine breve var jo skrevet på dansk, og de måtte sommetider læse dem to eller tre gange, inden jeg fik helt fat på indholdet, men også det tog de med godt humør. Disse kvinder, der passede og plejede os 14 blinde, har sikkert i deres gerning haft mange kostelige oplevelser, når disse ganske unge soldater betroede dem deres hjerteanliggender. Søster Marie Stein fortalte mig somme tider sådanne små træk. - En ung mand havde fået en ny kæreste, og nu skulle hun skrive et afskedsbrev til den første og en glødende varm bekendelse til den nye. Han vædede i det med at diktere, og til sidst sagde han: »Å, søster, De forstår sådan noget bedre end jeg, skriv bare så godt De kan!«

Det gjorde søster, men var så uheldig at få brevene forbyttede. »Det kan nok hænde, at det gav ballade«, lo (66) hun. Jeg stod forresten i mange år i skriftlig forbindelse med søster Marie, og hun skænkede os et stueur til vort bryllup.

Der kom damer fra byen for at underholde os. De læste for os og gik ture med os. De tændte vore cigarer og kunne stoppe en pibe. De lærte os blindeskrift og forskellige håndarbejder, som knytte- og kurvearbejde. - Den slags ting havde nu ikke min interesse. Så snart jeg var kommet oven senge og kunne tage fat, lærte jeg at skrive og læse blindeskrift, men øvede mig også i almindelig håndskrift ved hjælp af en dertil konstrueret ramme. Først og fremmest gav jeg dog mig i lag med maskinskrivning. Min stillang var jo klar, og nu gjaldt det om at dygtiggøre sig til de muligheder, der måtte komme til at foreligge. Det varede da heller ikke længe, før jeg kunne skrive mine egne breve. En dag fik alle vi blinde foræret hver et lommeur. Gaven var stiftet af en sangforening i byen ved navn »Sang und Klang«. Det var et såkaldt blindeur, og man kunne aflæse tiden med fingrene. Jeg blev meget glad for det ur. Det var, som om jeg med det fik noget af det tabte tilbage. Det var nu ikke mere dag og nat på samme måde. Tiden havde nu igen fået inddeling, uafhængig af lys og mørke, Tit må jeg med taknemmelighed tænke tilbage på de kvinder og mænd, som her på lazarettet i Halle med så stor forståelse forsøgte at lempe os ind i vore nye kår.

Forplejningen ved fronten havde til tider været meget sløj, men her var den om muligt endnu sløjere - en gang imellem af en sammensætning, der var fremmed for en sønderjysk

gane. – Således fik vi en middag serveret noget, der vist skulle være syrnnet mælk, og da de så spurgte, om jeg ville have kogte kartofler i, protesterede jeg for en gangs skyld. Det mindede mig for meget om det, de gav grisene derhjemme. De var dog sikkert lovlig undskyldt, for allerede den gang sultede det tyske folk Heldigvis kunne jeg nu få pakker med madvarer hjemmefra, og det trængte jeg også til. Da jeg i 1914 blev indkaldt, vejede jeg 172 pund; nu var jeg helt nede på (67) 135 pund, og kræfterne var meget små. Netop omkring den tid indførte tyskerne den uindskrænkede u-båds-blokade, og aviserne bragte hver dag sensationelle beretninger om det store antal sænkede skibe.

Meningen om værdien af denne blokade blev stærkt diskuteret. Jeg protesterede altid mod denne form for krigsførelse og mod de usædvanlig store tal, der berettedes om. Jeg havde mine tvivl om rigtigheden af de angivne tal. Jeg vidste jo, at der var mange danske skibe iblandt. Derved kom vi igen ind på det nationalpolitiske.

Det var nu mere end to måneder siden, jeg var blevet såret, og i al den tid var jeg hverken blevet klippet eller barberet. Rigtignok var mit hoved næsten helt indviklet i forbindingen. Kun næsespiden, munden og hagepartiet var frit, men her strittede efterhånden et yppigt rødt fuldskæg frem, og håret hang mig helt ned ad nakken. Den stærke skægvekst og særlig øjenbrynene, der havde været afbarberede, forvoldte til tider en ulidelig kløe under forbindingen. Også hårbunden, som i al den tid ikke havde været vasket og tilmed efterhånden var fuld af indtørret salve, kløede, så jeg somme tider troede, at jeg var smækfuld af lus. En dag fik jeg så lov til at blive klippet og barberet og få hovedet vasket. Det føltes som en uhyre lettelse, da jeg nu tilmed fik en mindre forbindelse; men hverken søster eller nogen af de andre kunne kende mig efter denne omgang.

Der var et spørgsmål, som stadig beskæftigede mine tanker. Hvordan ville min kæreste tage disse for mig så forandrede kår? Jo, hun havde fortsat med at skrive breve, og der kunne ikke være tale om at svigte et givet løfte, mens jeg på den anden side hverken kunne eller ville forlange, at hun skulle knytte sin skæbne til min. For at få dette klaret, måtte jeg hjem. Så bad jeg da om orlov samtidig med, at jeg ansøgte om at blive flyttet til et lazaret nærmere hjemad, måske Haderslev eller Flensborg. Jeg fik 14 dages orlov under den betingelse, at jeg lod mig tilse af min læge derhjemme.

(68) I midten af august rejste jeg. En sanitetssoldat bragte mig til banegården og hjalp mig ind i toget til Hamborg. Her blev jeg modtaget af »Røde Kors«, som var blevet underrettet om min ankomst, og efter at have fået en kop kaffe, blev jeg fulgt ind i toget, som gik til Flensborg. Her blev jeg modtaget af mine forældre. Det blev et bevæget gensyn efter to års forløb, knuget som de var af sorg og bekymring over den skæbne, der havde ramt mig, og hjemme lå min ældste bror, dødsmerket efter krigens strabadser. Alligevel var de udadtil fattede, krigens hårde kår havde lært dem at græde i enrum.

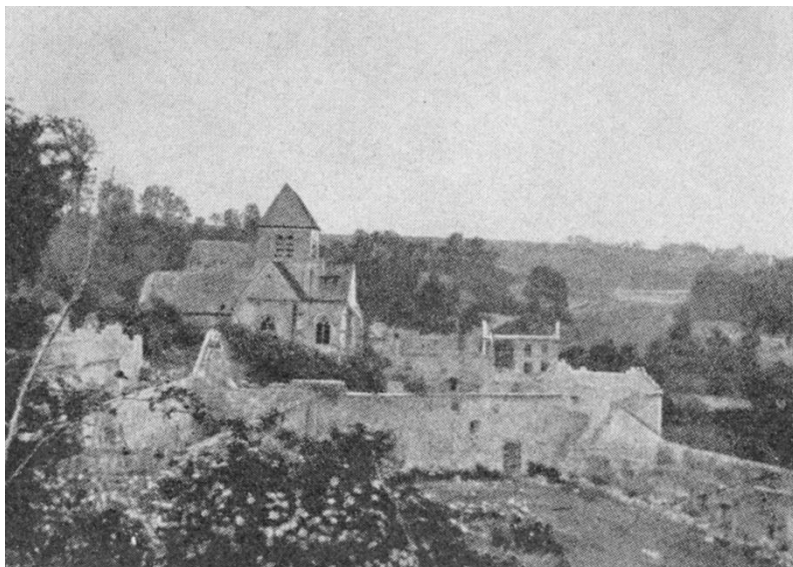
Søren P. Petersen, Rødding.

Vaskedag i Øst-Galicien

Parti ved Reims

Kirke i Moulin sous Tournent

Markedspladsen i Moorslede (Flandern)

En Armeringssoldats Oplevelse i 1 916

(Fortsættelse)

(69) Jeg havde i August 1916 været hjemme paa Orlov og var nu atter kommet ud til Fronten, i Egnen mellem Laon og Reims.

Jeg meldte mig paa Skrivestuen og fik Besked om at indtage min gamle Plads ved Divisionen.

En Aften kom der Bud om, at der skulde være højeste Alarmberedskab. I tre Dage laa vi parate til Opbrud, saa kunde vi igen pakke ud. 4. Kompagni maatte dog af Sted til Sommeffloden. Et Par af vore overtallige Korporaler kom med derop. Vi hørte, at lige efter, at de var kommet frem til deres Bestemmelsessted, fik de en Fuldtræffer i Barakken. De havde 120 døde og saarede, deriblandt de to Korporaler; som begge mistede Livet.

Endelig en Dag kom vor Division bort. Det hed sig, at den skulde til Rumænien. Vi blev tilbage. Vor Ven fra Kortspillet - Hans Excellence - tog Afsked med os. Han gav os et venligt Haandtryk og var synlig bevæget. Der kom en anden Division, ogsaa dejlige Mennesker, og Livet gik sin Gang.

Jeg havde, da jeg drog hjem paa Orlov, givet en af mine Bekendte, en Arkitekt, ti Mark, som de maatte more sig for om Aftenen. Kantinen skulde indvies just denne Aften, saa jeg kunde ikke være med. Da jeg kom tilbage fra Orlov, sagde Arkitekten: »Ja, Rossen, vi fik ikke de ti Mark brugt den Aften, for da var der Uro ude ved Fronten, og man befalede Folkene paa Plads. Her er de ti Mark igen!«

Jeg bød den Aften nogle meld i Kantinen. Vi var seks Mand. Da vi kom derhen, sad der fire unge Løjtnanter der. Nu havde de ingen øl den Aften. Man drak derfor Vin af Krus. Det kostede 60 Penning pr. Glas.

(70) »Jeg giver alle ti et Glas«, sagde jeg, »og vi faar endda endnu en Omgange. – Det gentog jeg seks Gange, men saa blev den ogsaa høj. Jeg sad i et Hjørne, holdt Kruset lidt paa skraa og hældte en Del ned paa Jorden. Jeg havde lidt ondt af Løjtnanterne. De trimlede rundt og saa efterhaanden mindre pæne ud.

Den nye Division stammede fra Rhinlandet. En Morgen, da vi stillede op til Arbejdsinddeling, blev jeg spurgt, om jeg var Landmand. Jo, det var jeg da. Om jeg mente, at jeg havde Forstand paa at passe høns og kaniner. Det mente jeg da. Saa blev jeg antaget som Røgter. Der var en Besætning paa 26 Kaniner og 13 Høns, og deraf var de to Kyllinger. Jeg fik en Barak overladt og havde nu min egen Bedrift, Det kneb med at faa Tiden til at gaa, for Arbejdet lagde ikke Beslag paa min Tid. Ved Barakken laader en temmelig stor Mødding. Jeg kom da i Tanker om, at det kunde være godt at indhegne den til Hønsene. Saa kunde de løbe frit omkring. Jeg talte med Arkitekten om det, og om jeg kunde faa nogle Pæle og Traad.

»Ja«, sagde han, »hvor meget skal du have af begge dele?«

Jeg maalte det op og kunde nok faa, hvad jeg brugte.

»Men hvor mange Mand skal du bruge til dette Arbejde?«

»Det kan jeg vel ordne selv«, sagde jeg.

»Nej, aldrig«, sagde han, »Fodermesteren har nok endda og skal passe Bedriften, saa du maa hellere faa 10 Mand. Det tager vel en otte Dage. Er der et Par Mand, du synes egnet dertil, saa tag dem«.

Jeg valgte Jes Jessen fra Skærbæk øg en Berliner, Hermann Gebert. De skulde udføre dette store Arbejde. Jeg sagde til dem: »Nu blot ikke for hurtigt færdig, for det skal tage mindst otte Dage, og det skal udføres godt«.

Det tog ogsaa hele sin tid ...

Jeg havde, da jeg var hjemme paa Orlov, købt mig en stærk Kniv, og med den stod jeg en Dag og smittede et Vindue af Egeplankerne. Det tog Tid, men jeg havde (71) ikke andet at lave. En Dag saa jeg, at der kom en Ritmester ind til mig. Jeg stod og rørte i en Kasse med Hvede til Hønsene.

»Luk lige Lemmen«, sagde han, »saa kan vi sidde og faa en Sludder«.

Jeg var ikke saa begejstret for dette Besøg, men han kom flere Gange og talte med mig, og det lod til, at han var en meget behagelig Mand. En Dag fortalte han mig, at han var fra Køln, og der havde han en Chokoladefabrik.

Jeg fortalte ham, at jeg var heroppe fra Nordslesvig.

Han sad lidt og grundede, saa pludselig siger han: »Hvad tror De, kan vi vinde Krigen?«

Jeg trak paa Skuldrene og sagde: »Ved det ikke«.

»Ja«, sagde han saa, »jeg tror det ikke!«

»Jeg tror det heller ikke«, sagde jeg.

Saa gav han mig Haanden. Jeg tog imod den, og han fortsatte: »Det bliver mellem os to«.

Han kom ofte, og vi fik mangan en Sludder om alt muligt. – En Dag sagde han: »Har De ikke Lyst til at gaa paa Jagt, for saa vil vi to ud i den frie Natur og gaa en Tur«.

»Det kan jeg ikke for mine Dyr«.

»Dem skal min Tjener passe, han skal dog en Gang imellem tjene Føden!«

Jagten gik saa for sig en Dag. Der var otte Jægere og nogle Klappere. De skød en Del, og da Jagten var forbi, forærede han mig seks Kaniner, som jeg bragte til Køkkenet. Det blevet godt Supplement til Søndagsmiddagen. Hvor meget der blev skudt, husker jeg ikke, men vi to var flere Gange alene paa Jagt, og naar vi var et Stykke borte, satte vi os ned og talte sammen om vore kære derhjemme.

»Hvor er Mennesker dog onde«, sagde han, »endog her at lemlæste hinanden, og det Mennesker, som vi ikke har det mindste imod«.

Ja, han var vel nok et prægtigt Menneske.

Jeg havde jo min Gang i Kantinen og hjalp om (72) Morgenens med at lægge ølankre op. Min Løn bestod i Snaps og øl. En Dag kørte Divisionen bort, og vi fik en bayersk Division i Stedet for. Men, uha, sikken en Ombytning. Det sporede vi længe efter, En Aften kom der nogle fra den gamle Division og hentede Hønsene og Kaninerne, og saa var jeg arbejdsløs, men jeg havde haft en dejlig Tid ...

Jeg kom nu ind paa en Badeanstalt som Bademester. Vi havde syv Kedler at fyre under og tre Badekar. Tre Mand besørgede Brændsel, og fire Mand pumpede Vand. Brønden var 70 Meter dyb, og der stod en Pumpe ca. 20 Meter nede i Brønden, og op fra den ragede en Stang, som man stod og »nikkede« med. Vi havde en stor Tavle, og her noterede vi Tiden og Navnene paa dem, som ønskede at bade. Tavlen var altid fuld af Navne, men det var ikke saa vanskeligt at flytte lidt om paa Navnene, naar det passede i vor Kram; – Paa selve Badeanstalten var vi to Mand. Den anden var fra Hamborg; men han var meget nidkær i sin Gerning.

En Dag stod jeg i Døren, kun iført Bukser og Skjorte med opsmøgede Ærmer. Da korn en Løjtnant gaaende over Gaarden. Han spurgte mig, hvem jeg var. »Bademesteren, Hr. Løjtnant«, sagde jeg. Han gik et Par Skridt nærmere og spurgte igen, hvem jeg var. ,

»Jeg siger Bademesteren. Hr. Løjtnant«.

Saa kom han springende. Jeg troede, han havde væltet mig ned ad Trappen. Han løftede den ene Skulder op for Næsen af mig, og jeg saa, at han havde en Stjerne paa Skulderstroppen. – Jeg skyndte mig at sige: »Bademester, Hr. Overløjtnant«.

»Det vil jeg mene«, sagde han nu.

Jeg ventede mig ikke noget godt, og saa blev vi dog de bedste Venner.

Overløjtnanten havde en Monokel i det ene øje, og da jeg om Aftenen fortalte det nede i Barakken, morede Kammeraterne sig, men naar de i Dagene derefter mødte mig, spurgte de altid: »Hvem er De?« - og saa lo vi.

(73) En Dag skulde der være Vagtafløsning ved Generalen. Det gik for sig paa den simple Maade, at en Soldat gik ud og overtog Vagten, og den anden gik ind; men da Divisionsgeneralen opdagede det, kom han farende ud og lavede et farligt Hus. – Det skulde gaa for sig paa militær Vis. Han overtog saa selv Kommandoen, og jeg skal love for, at det klappe-de; men - han brugte ogsaa alle de »pæne« Ord, som kun hører Militæret til. Jeg stod oppe paa Trappen og saa paa det, og jeg havde Lyst til at give ham en Spand koldt Vand over Hovedet. Det trængte denne oppustede Hane til.

En Dag slap Vandet i Brønden op, og det blev forbudt at hente Vand til Hestene. Det var mere nødvendigt, at de høje Herrer kunde faa Gumpen vasket. En Dag kom der en Løjtnant for at faaet Bad. Han laa længe og plaskede i Karret. Da han kom ud, sagde han, at Badet ikke havde behaget ham. Det var for varmt, »Hr. Løjtnant«, sagde jeg, »der stod en Kande med koldt Vand derinde, som De kunde tage af dersom Vandet var for varmt«

Jeg fik nu noget ekstra Arbejde. Man fandt paa, at jeg skulde fyre i en Kakkellovn og feje ud i Kasinoet om Morgen. Da jeg en Morgen kom derover med min Kost, saa jeg, at der stod et Par Rundstykker og en Klat Smør paa et Bord, men jeg begyndte at feje ud. Saa kom Generalen. Han havde endnu ikke indtaget sin Morgenmad, og Klokken var ti. Han sagde ikke noget, stod bare og gloede paa mig, pegede saa mod Døren og gav et Fløjt. Om jeg saa kunne se at komme ud!– Jeg tog Kosten og forsvandt, men lidt efter kom Tjeneren, som passede de Herrer op og gjorde et farligt Hus. Om jeg var forrykt! At feje før han havde spist!

»Ja, saa maa man lade mig vide, hvornaar de Herrer er kommet ud af Fjerene, for nu er Klokken ti, og jeg skal komme Klokken 9,30. Nu venter jeg, til du kalder paa mig«.

En anden Aften kom de løbende og sagde, at jeg skulde komme derop, for Ovnens røg. Jeg gik derop og saa (74) straks, at Røret var faldet ud af Taget. Jeg skal lave for, at det osede. Det var helt tykt derinde. Jeg vendte mig om og vilde hente en vaad Sæk til at tage om Røret med, men en Løjtnant, der stod nærmest, greb mig i Armen og raabte: »Menneske, tag dog fat!«

Jeg rev mig løs, hentede den vaade Sæk, tog om Røret og satte det paa Plads.

»Naa, saadan«, sagde han.

Engang kam denne Løjtnant igen og vilde bade. Jeg viste ham det kolde Vand, som stod i Kanden derinde. »Det er godt«, sagde han, »naar jeg banker paa Døren, kom saa herind og hæld det kolde Vand over Kroppen«. Nu var Hævnens Time kommet. Da han bankede, gik jeg derind.

»Ikke for hurtigt«, sagde han.

Jeg tag Kanden, fumlede lidt med den og hældte paa een Gang det hele ned over ham. - »Aah, undskyldte, sagde jeg, »Kanden smuttede for mig«. - Jeg forsvandt og afventede, hvad der nu vilde ske. Da han korn ud, grinede han lumsk og - gav mig en Mark.

Det kunde godt blive til et Par Mark om Dagen. Min Makker i Badeanstalten stod ret ved Vinduet, naar nogen gik forbi udenfor. Han var ikke klogere, Jeg tilgav ham det. Det kunde træffe sig, at vi fik nogen Mad fra Køkkenet, og det var ikke »døve Nodder«, de levede af. Bønner og Kaal, og hvad de spiste, svømmede i. Smør.

Alle vore Kammerater i Barakken fik et varmt Bad et Par Gange, og det var de meget glade for. En Aften, den 18. Oktober, paa min Fødselsdag, lød det pludseligt: »Alarm, pak Sagerne!« Det gjaldt dag ikke os i Badeanstalten, for vi forblev ved Divisionen.

Den Løjtnant, som havde overfuset mig, fortalte, at man simpelthen ikke vilde af med os. Den 22. Oktober skulde alle staa rede med hele Klunset. Jeg havde taget Afsked med dem, for vi skulde jo ikke med. Men ti Minutter før de skulde af Sted, kom der to Mand, som skulde afløse os. Vi fik travlt med at pakke. Vi havde ellers faaet et Kammer oppe ved Badeanstalten, og vi havde endda en (75) Cykel; men nu maatte vi forlade det hele og tage med de andre.

Den første Dag naaede vi Neufchatel. Her blev vi Natten over. Vi var for Resten i Biograf den Aften. Biografen var installeret i Kirken, en meget smuk Bygning, som senere blev sprængt at Tyskerne. Man sagde, at det franske Artilleri indskød deres Kanoner efter den. Dagen derpaa rykkede vi videre og holdt Hvil i en lille By - St. Etienne, Den ligger ved Floden Soippes. Vi var inde paa en stor Gaard, som hed »Herrenhof«. Mod Aften gik det videre ind i Champagne, i Nærheden af Reims, til en By, som hed Bourgogne. Her var der endnu en stor Civilbefolkning. Den kam dog senere bort. - Vi var 28 Mand, som fik et helt Hus at bo i, og vi indrettede os i tre Stuer. Herfra var der 7 Kilometer til Reims. Vi kom dertil den 27. Oktober 1916. Det vær ikke langt fra Fortet Brimont, kun 5 Kilometer. Vi var mange dansktalende i vort Kvarter. Jeg husker endnu Hans Beek, Roager, Søren Eskildsen. Gallehus. Magnus Lange, Jægerslund. Chr. Jepsen, Brunde, Knud Andersen, Branderup, Henning Thorø, Gabøl, Hans Schytt, Halk, Niels Jensen, Aarø, Chr. Hermannsen. Rinke-næs, Jakob Petersen, Harsbyg, Hans Evald, Hans Christensen, Skodborgskov, Anton List, Tandslet, Christian List, Jels, Frederik Schmidt og Jes Jessen, Skærbæk.

Peter Rossen, Rurup.

Smaa Glimt fra min aktive Militærtjeneste

(76) Selvom Oplevelserne fra de to Aars aktive Soldatertjeneste kom noget i Baggrunden for os, der netop var færdige (paa nær seks Uger), da Krigen brød ud den 1. August 1914, kan der godt være noget af Interesse at hente frem. Noget af blødere Karat til at supplere det mere alvorlige fra Krigens Tid. – Og begge Dele kan tjene som Bidrag til vor Hjemstavns Historie ved Afslutningen af de 56 Aars Udlændighed.

Jeg blev indkaldt den 14. Oktober 1912 til Inf. Reg. 176 i Thorn. En lang Rejse østpaa begyndte. Afskeden med Hjemmet var slet ikke let; sværere vilde den være blevet, om man havde vidst, at Tjenesten skulle afsluttes med Krig, Man saa sig tilbage og fik et sidste Glimt af Hjemmet. Flere sluttede sig efterhaanden til, og mellem dem øjnedes i Førstningen enkelte Bekendte. En af disse skal her mindes: min Legekammerat fra Barneaarene, Valdemar Sølbæk, Birkelev, som ogsaa startede Rejsen mod en fjern, østtysk Garnison. Han blev en af de 6000 unge Sønner, der matte give deres Liv i Løsepenge. Han faldt ved Skiernevice i Polen den 19. November 1914, og jeg kan her indskyde, at hans Hjem den selvsamme dag fik »Besked« gennem et Varsel, Et Vinduesglas sprængtes pludseligt, hvortil et Familiemedlem rædselsslagent udbrød, at »nu faldt Valdemar«. – Det kom til at svare til den haarde Virkelighed og er jo for øvrigt ganske paa Linie med, hvad vi oplevede derude i Krigens Malstrøm. Mange af vore faldne Kammerater fik ogsaa et Varsel forud; det kan mange af os bevidne.

Rejsen blev afbrudt i Flensborg, hvor vi overnattede paa Junkerhulvejkasemen, men den følgende Dag gik det videre, og flere og flere kom til, saa vi fyldte det store Transporttog, der i to Døgn rullede mod øst og (77) fordelte os mellem de fjerne østtyske Garnisoner. Undervejs blev vi flere Gange gennem Trompetstød kaldt ud af Kupeerne, blev opstillet paa Perronen, talt op og i øvrigt gjort bekendt med, at vi var underlagt militær Kommando. Forplejningen undervejs var upaaklagelig. Flere Steder blev vi forsynet fra Feltkøkken. I Oldesloe i Holsten lagde jeg særligt Mærke til Føreren af Transporten. Det viste sig senere, at han blev min Kompagnifører.

Endelig naaede vi til Thorn, og det var en anselig Flok, som nu under militær Eskorte drog fra Banegaarden gennem Byen. Vor civile Tilværelse var snart til Ende. Paa den en Kilometer lange Bro over Weichselfloden - officielt hed det 999 Meter - troede nogle sig endnu ude paa egen Haand i Civil, men Gemytterne blev dæmpet med Udtryk som: »Vent I kun! Vi skal nok bibringe jer noget andet«. Og jeg skal love for, at d'Herrer Underofficerer senere levede op til det, de her lovede.

Vi naaede den Kaserne, som nu skulde blive mit Opholdssted i to Aar. Og her paa den store Kasernegaand, hvor der var et Hav af Mennesker, blev vi fordelt til de mange Regimenter i den store Garnisonsby. Thorns Garnison bestod af tre Infanteri-Regimenter, to Artilleri-Regimenter, et Ulan-Regiment og en Pioner-Bataillon, saa her var Brug for mange. – Da der efter Opstilling og en Del Omgruppering af Mandskab i ens Nærhed begyndtes med Navneopraab, blev man opmærksom; og efter at jeg var blevet tildelt 4. Kompagni, steg Interessen yderligere, - om en Landsmand skulde vise sig. Man lyttede spændt efter »sen« eller et andet hjemmевandt Navn. Her var det desværre Endelsen »ski«, der domine-rede. – Ikke for intet ligger Thorn nu i Centrum af det polske Rige. Byens Navn er nu Torun, - Pludselig lød der et Navn, som gav Genklang i mine øren: Jønsson! Da Manden med det nordiske Navn blev tildelt mit Kompagni, havde man dog en Landsmand her idet fjerne,

Vi vekslede omgaaende et Par Ord paa Dansk. Og senere hen, naar vi var ene to, brugte vi altid vort (78) Modersmaal. Vi kom desværre ikke i samme Korporalskab.

En Underkorporal trak af med en lille Flok, et Korporalskab, og vi blev installeret paa en Stue med ham som Stueældste. Man fik anvist en Etageseng og et »Spind« (et mærkelig Navn for et Skab) med en Skammel foran. Forskellige Kommandoer blev tildelt os, en udnævntes til Stedfortræder for Stueældste, en til Stuetjeneste, og en til at hente Kaffe. De to sidste Bestillinger gik paa Skift. Middagsmad blev hentet i samlet Flok. Under Opstilling hertil maatte man pænt tie stille, om man vilde undgaa at blive noteret til tre Dages Vand og Brød. Overalt, hvor vi færdedes, og ligegyldig i hvilken Anledning, skulde vi mærke det jernhaarde Greb af den tyske Disciplin.

Med Iklædningen tog det sin Tid. Ialt fik vi efterhaanden seks Sæt Tøj (Garniturer) og et Sæt Drejlstøj foruden Undertøj og Støvler. Af de fire bedste Sæt Tøj var to nye, feltgraa Uniformer, de to næstefter var nye, blaa Uniformer. De nævnte fire Sæt fik vi kun udleveret for at sy Navn paa, hvorefter de igen skulde afleveres og opbevares i Beklædnings depotet. Femte Sæt var til Søndagsbrug, og sjette, til Tjenestebrug, fik vi selv Raadighed over. Det sidste var noget usselt Kluns, som tog al vor Fritid, hvis vi skulde holde det i nogenlunde brugbar Stand. I øvrigt var vi i Fritiden optaget af Pudsning af Knapper og Hjelm. Senere hen korn Geværet til. Ved Pudsearbejdet var vi altid iført Drejlstøj plus et blaat Forklæde, Iklædningen var noget i Retning af en Tortur; navnlig naar det ikke i første Omgang lykkedes at finde det, der passede til Kroppen. – Så fik man det næste kastet lige i Ansigtet. Naar ikke den første Hjelm passede, gjorde man klogt i hurtigt at opnaa et Resultat, for nu blev de i hurtig Rækkefølge af Kammersergenten klasket ned over Hovedet paa en, indtil Pasformen var tilfredsstillende. – Jeg fik Indtryk af, at Kammersergenten, som var en tjenstvirrig og ondsksfuld Befalingsmand, med velberaad Hu var udset til denne (79) betroede Post; en Post, der nok kunde kræve sin Mand, for der laa store Værdier af oplagret Tøj paa Beklædnings-Depotet, Et Tornyster fik man jo ogsaa tildelt, og det trykkede og pinte os mange Gange senere hen under lange Marchture.

– Vi var stimlet sammen fra mange Egne af »das grosse Vaterland«, og Sproget krusedes af mange forskellige Dialekter. Der snakkedes ogsaa Polsk, en stor Part af Kammeraterne var Polakker. Disse forstod man ikke, og jeg vil indskyde den Kendsgerning, at med dem korn man aldrig rigtig paa Talefod, Ej heller blev man Kammerat med dem. Mærkeligt nok. Vi var jo ellers fælles om det at være et Fremmedelement. Men det viste sig hurtigt, at man var mindre væsensforskellig fra dem, der kom fra de mere vestlige Himmelstrøg. Med dem fik man lettere Kontakt. – Jeg fik især tre gode Kammerater, som stammede fra Rhinlandet og en fra Bremerhaven. Af dem fik jeg lært at tale Tysk. Vel havde man lært nogle tyske Brokker i Skolen, men meget var glemt, og man saa sig slet ikke i Stand til at kunne føre en Samtale paa Tysk. – Hvor ringe det stod tilmed ens Kunnen paa det Felt, og at der kunde forekomme Misforstaaelser, vil jeg belyse gennem et grelt Eksempel. Det angaar mig selv, og jeg var nær blevet gjort til Idiot ved denne Lejlighed ...

En af de allerførste Dage stod vi engang opstillet for at faa Instrukser, Regler, Paabud og Forbud tærsket ind i Hovedet, Feldwebelen Siger saa: »Wenn jemand Geschlechtskrankheit hat, trete er Vor!« – Desværre havde den tyske Skole ingen Undervisning givet mig i den Slags, og jeg anede intet om, at dette infame Ord, betød Kønssygdom. »Krankheit« vidste jeg dog hvad var. Nu gik jeg og plagedes af en bullen Finger, jeg sprang frem og viste Feldwebelen venstre Haands Pegefinger. – Et orkanagtigt Uvejr brød løs, hvori jeg var Midtpunktet. Kammeraterne grinte - længe og vedholdende. Og den almægti-

ge og tykmavede Herr Feldwebel Gnabowski blev aldeles rasende. Han var lige ved at spytte mig i Ansigtet. - (80) Om jeg lusede Pjalt tænkte at skulle lave Grin med ham. (Andet Indtryk kunde han jo for Resten heller ikke faa). - Jeg gik dog intakt ud af Affæren. - Senere hen opdagede min Feldwebel, at jeg alligevel ikke var helt tosset. Sidst, vi var sammen, det var i Slutningen af Januar 1915, da jeg forlod Fronten, var vi meget gode Venner. Vi var da - foruden tre af første Aars Mandskab - de eneste, der var tilbage af 4. Kompagni, som den 31. Juli 1914 rykkede ud gennem Kaserneporten for at drage i Krig. Et fælles Minde om alle dem, der var borte, var sikkert Aarsagen til, at vi var kommet hinanden nærmere.

Den første Eksercits begyndte hjemme paa Kasernepladsen med noget saa trivielt som Foddrejning, Haanddrejning og Hoveddrejning. Dette var noget Nonsens for os, som derhjemme i Forsamlingshuset havde gaaet til Gymnastik. Det saa komisk ud, og det blev af og til betragtet af en Flok nysgerrige Civilister ind igennem Gitteret. Vi blev da sædvanligvis kommanderet i Løb hen imod dem, hvorved de forsvandt. Værre blev det, da vi fik Undervisning at smide os ned og springe op. Etter en saadan Manøvre saa Tøjet ikke godt ud; det gav bagefter Arbejde med at bringe det i forskriftsmæssig Orden, Min Korporalskabsfører var en noget haardhændet Vicefeldwebel, der engang drev det saa vidt, at en drattede om.

Instruktionstimerne var mange i Begyndelsen. En Dag, da jeg ikke svarede højt nok, blev jeg kommanderet til at raabe ind i en Kakkellovn. Vi blev oplært i at adlyde enhver Ordre, ogsaa om den stred imod sund Sans. Det var blind Lydighed, det kom an paa.

Paa Stuen lød et Ond igen og igen: »Giv Agt!« naar en overordnet traadte ind. Enhver skulle staa ret foran sit Skab indtil den ankomne vinkede af og sagde: »Fortsæt!« eller »Rør!« eller ogsaa til han forsvandt, Ligeledes stod man hver aften til Pynt foran Skabet, naar der kom Aftenrunde. Da skulde det være med velfriseret Paryk og rene Hænder, og disse skulde vises frem og (81) drejes rundt. Fem Minutter senere kom Runden igen, og da skulde man ligge i sin Seng. Tøjet skulde ligge pænt paa Skammelen foran Skabet, og Skabet skulde være laaset. Og ve den, der havde glemt det! Saa røg Indholdet ud over Gulvet.

Alt skulde gøres med Akkuratesse, og ved Appellerne drejede det sig om at have Klunset i Orden. Ved en Søndagsappel fik hele mit Korporalskab alle Knapper skaaret af Frakken fordi en Kammerat havde et Par løse Knapper. Saa var der Arbejde til Søndag Eftermiddag. Sengene krævedes ogsaa holdt i mønsterværdig Orden; Lagenet hængte langs Siden over et udspændt Sejlgarn. Da engang Feldwebelen saa sig gal paa min Sidekammerats Seng, beordredes jeg til at kaste hele Molevitten ud over Gulvet. Den Slags Drillerier fandt kun Sted det første halve Aar, der iøvrigt i enhver Henseende var den værste Tid. Men man vænnedes til Behandlingen; der var ingen Vej udenom, kun at lystre, - Rekruttiden fik Ende, og efterhaanden bedredes vor Tilværelse. Da Geværet kom ind i Billedet, blev der noget at tage sig til. Man skulde informeres om dets mange Dele, og det skulde holdes i proper Stand. Geværet skulde kendes og elskes, Et kært Barn faar som bekendt mange Navne. Inden flor Kammeraternes Kreds hed det i daglig Tale »Meine Knarre«. Men i mere højtidelig Form hed det »Meine Braut« (min Brud), og efter denne Benævnelse skulde Geværet behandles.

Efterhaanden foregik det meste uden for Kaserneporten. Man kom ud paa øvelsespladser med Navne som Podgorzer Platz og Barbarkener Platz, den sidste nær den russiske Grænse.

Mange Landsmænd vil nikke genkendende til disse Navne.

Paa Turene til disse Pladser blev man Vidne til megen Elendighed, og at der herskede Armod i disse Udkanter; mange Gange har jeg set en krumbøjjet Morlill slæbe et Bundt Pindebrænde paa Byggen ...

(82) Allerede det første Aar efter Jul korn man paa Vagt. Denne Bestilling gav langtrukne Timer, især om Natten, hvor man fik Tid og Ro til at lade Tankerne flyve mod Hjemmet i Nord og Vest. Fik man Karlsvognen i Sigte, kunde Tanker og Længsel sendes i den rigtige Retning. De faa Skridt, man maatte fjerne sig til hver Side af Skilderhuset, lattede ikke ret meget paa Vagtens Ensformighed. Især kunde Nattens stille Timer være svære at faa Has paa. – Engang, da en stor Rotte krydsede Gaden, blev man helt oplivet ved at se noget levende. Ved den Lejlighed kribledet det for Resten i mig. »Hvad om du lagde Geværet til Kinden?« Godt, at jeg ikke faldt for Fristelsen, for jeg var da sikkert blevet straffet derfor. Det ville være noget andet, dersom jeg var kommet ud for at skulle lægge an mod et Menneske, f. Eks. en flygtende Fange fra Arresthuset. Saaledes var Kaarene for en Soldat paa Vagt. – Vi havde Vagter forskellige Steder: paa Skydestand, Kasernevagt og Arresthusvagt. Som en Kuriositet nævner jeg, at jeg endnu har baade Antal og Stedbetegnelse af de Vagter, jeg stillede paa, fordi de er opnoteret og jeg ser, at af mine 30 Vagter ialt var de 15 i og ved Arresthuset. Disse var de mindst eftertragtede, og jeg hadede at staa paa Vagt her. – Engang var jeg placeret foran en Celle, som husede en Morder - en Soldat, der var dømt til Døden. Gennem et lille rundt Hul i Døren skulde han holdes under uafbrudt Observation. Da han til Natten blev lænket i Haandjern, ogsaa ned om Fodledet, blev denne Post overflødiggjort - Skæbnen vilde den følgende Gang, jeg fik Arresthusvagt, at jeg sammen med en anden kom til at føre denne Forbryder til et civilt Fængsel. Min Kammerat gik foran, og jeg bagved med skarpladte Geværer. Det var en modbydelig Færd, hvortil der til os to knyttede sig et vist Ansvar. Nok havde vi før haft skarpe Skud i Geværet, paa Skydestanden; men her var man uden Kontrol fra oven og havde selv Ansvaret. Mandens Skulderstropper viste Nr. 84, og da jeg vidste, at dette Regiment laa i Haderslev (84) og Slesvig, kunde jeg ikke dy mig for at spørge ham om, hvor han havde tjent.

Jeg fik Svaret: »Slesvig«. Forbrydelsen var forøvet under Orlov her paa hans Hjemegn, og han var blevet puttet i vor Arresthus, indtil Dommen. fuldbyrdes. – Dagen efter kunde man paa Plakatstøjler læse om hans Henrettelse. Man følte, at man paa en vis Maade havde været engageret i et Drama ...

Mange var de, som under Forløbet af de to Aar fik den tvivlsomme Fornøjelse at stifte Bekendtskab med en Celle i dette Arresthus. At sidde her og kukkelure i dagevis har sikkert virket nedbrydende paa Sjæl og Sind. Dagenes Antal bestemdes efter den hegaade Forseelse. Den almindelige og mildeste Straf var tre Dage, - Ofte saa jeg denne Vandring ud af Kasernegaarden, Offeret med en Cigarkasse, indeholdende de nødvendige Pudseartikler, under den ene Arm, et Kommisbrød under den anden, og en Underofficer som behørlig Ledsager ved hans Side.

Engang, da det gjaldt en af mine bedste Kammerater, pintes jeg ved Synet af dette Optog.

Jeg opnaaede aldrig denne noget tvivlsomme »Fornøjelse«. Dog var jeg engang under Villigt i Arresthuset meget nær ved det. Fangerne var lukket ud i et bestemt Ærinde, og da var det nær gaaet galt. – Under denne »Parade«, som afvikledes til bestemte Tider, var en af Vagtmandskabet posteret paa Korridoren med ladet Gevær. Jeg nød den Dag den noget tvivlsomme Ære at skulle staa ved en lang Række for at uddele Papir. – Herunder overtraadte jeg de givne Ordre om ikke at tale til Arrestanterne. En Sølle gange, som var kom-

met i Vildrede med sin Tidsregning, spurgte mig, om det snart var Paaske. Jeg gav desværre Staklen de ønskede Oplysninger. Men til min store Forfærdelse hørte Arrestforvareren det. Han overfusede mig og lovede mig al Landsens Ulykker, I denne Henseende vor Befalingsmændene jo udstyret med rige Evner. Episoden blev end mere kompliceret, da jeg løj. Jeg sagde, at jeg ikke havde (84) talt til en Arrestant, men denne gik til Bekendelse. – Jeg havde nu al Udsigt til at komme til at stifte Bekendtskab med en Celle i et Tidsrum af tre Uger. Dette var mindste Takst for en Vagtforseelse.

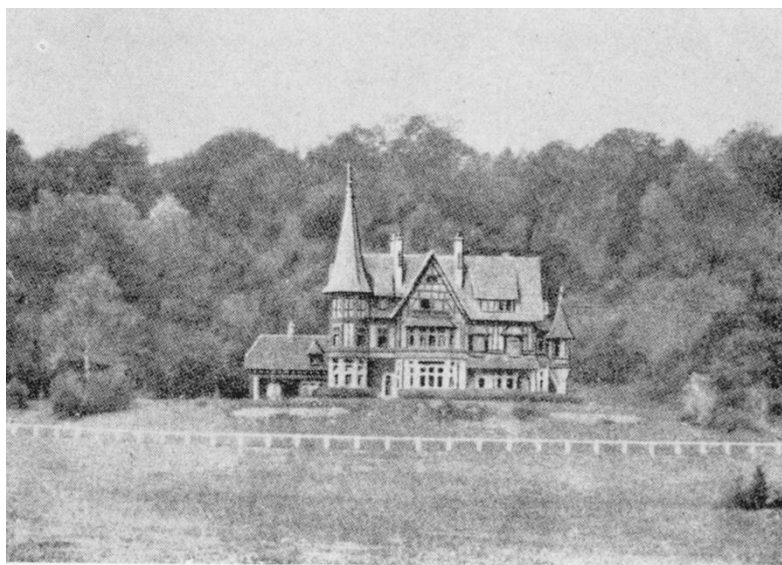
– Arrestforvareren indberettede heldigvis ikke. Han var en af dem, der udadtil tog farligt paa Vej og voldte stort Postyr. Men inderst inde vær han mere fredelig. Det var et Held for mig, og det er jeg den Dag i Dag taknemmelig for ...

Skarpskydningen foregik sædvanligvis langt uden for Byen, i de Voldgrave, der omgav Forterne. Ved at se disse Forter, som var belagt med Mandskab, priste man sig lykkelig ved at bo paa en Kaserne i Byen. – De to Batailloner af vort Regiment laa lude i Forterne. Thorn med dens tolv Forter skal sammen med Metz i Elsass-Lothringen have været Datisdens stærkeste tyske Fæstninger. Byen laa femten Kilometer fra den russiske Grænse.

Paa en større øvelsesplads nær Graudenz afvikledes de større øvelser inden for Regiment og Brigade. Paa denne Sandørken, hvis Navn var »Gruppe«, er fældet mange Sveddraaber, ogsaa af Danske fra Nordslesvig. Paa Træbarakkernes Vægge kunde man læse mange danske Navne, som i Tidens Løb var blevet indridset her. Da Pladsen var 40 Kvadratkilometer stor, var der god Mulighed for at jage os godt træt. Slagordet mellem Kammeraterne: »Oh, Gruppe, du Mörder meiner Jugend«, var meget træffende. Her var vi paa en otte Dages øvelse før Krigsudbruddet, og herfra blev vi i Hast befordret hjem til vor Garnison.

Mindet om lange Marchture tegner sig skarpt i Hukommelsen. Disse var et vigtigt Led i Uddannelsen, da man dengang ikke blev kørt frem paa rullende Hjul, men maatte benytte sig af Apostlenes Heste. Der kunde godt klæbe lidt Dramatik til en længere Marchtur; for bagude laa altid en Del henslængt i Grøfter eller paa Vejrabatter, Slapsvanse, der var bukket under for Strabadserne, Dette overgik dog aldrig mig. – Her krævedes (85) gode Ben og endnu mere: rigtige Støvler paa gode Fødder. Der var en Del ørkensand omkring Thorn, og da vi ejheller færdedes paa Asfaltveje. laa der altid over den marcherende Kolonne en mørke Støvsky, der sammen med Varme og Sved generede og fremkaldte Træthed, hvorfor mange maatte give op. Man gik jo da ogsaa med hele Bohavet paa Ryggen og Geværet over Skulderen. I den værste Varme blev Kolonnen graa som den Vej, hvorfra Støvet hvirvledes op. Da var det velgørende, naar der blev kommanderet: »Helm ab« eller »Halsbinde ab«.

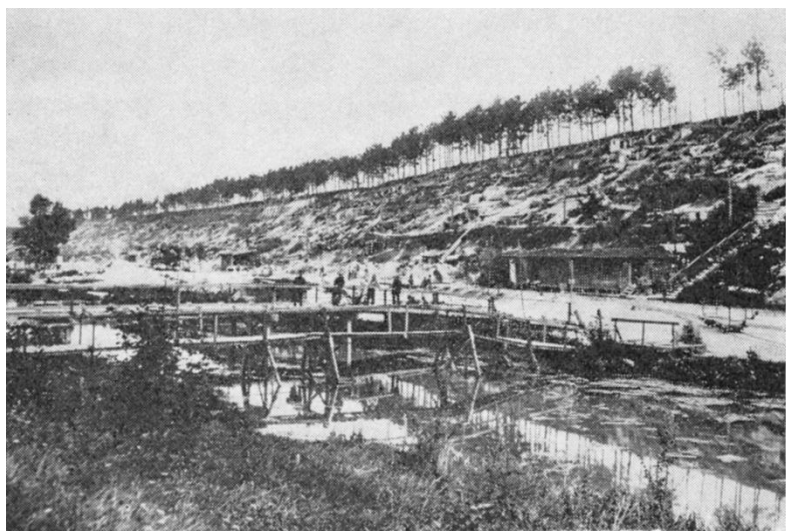
En Sang undervejs kunde gøre Underværker og kurere lidt paa Trætheden. Men mange af disse tyske Soldatersange egnede sig ikke for os heroppe fra Nord. Til en, der begyndte med følgende to Linier : »O, Deutschland hoch in Ehren, du heil'ges Land der Tureu'«, kunde jeg ikke give Stemme til. Lidt bedre gik det, om vi sang: »Thorn ist ein schönes Städtchen, weil es an der Weichsel liegt, drinnen gibt es schöne Mädchen« o. s. v. – En Realitet var det jo for Resten ogsaa, at vi maatte nøjes med at forherlige hende i Sang, for inden for Kasernens Mure var vi godt isolerede fra det andet Køn – Men allerbedst gik det, naar vi sang om vore Hjem; Sangen om Længslen efter vort Hjemland med dens herlige Omkvæd: »Die Vöglein im Walde, die sangen so schön, ja wunderschön: in der Heimat, in der Heimat da gibt's ein Wiedersehn!« Saa sang man med af fuld Hals, for det var jo det at gense sit Hjemland, vi alle længtes efter. Mærkeligt var det, at det kunde lade sig gøre at synge

Slottet Montgarny - Soisson

På flugt for krigen - Equancourt - Somme

Hvor er det?

Moulin sous Tourvent

følgende: »Unser Hauptmann ist ein guter Mann, der streicht uns nur drei Tage an«. alt imens Herren til Hest red ved siden af Kompagniet, uden at han reagerede. -

Den sidste Ende af en Dagsmarch kunde være svær, at faa Has paa, Da var det rart at naa ind til de første Huse i Byens Udkant, hvor der næsten altid var stillet Baljer med, Drikkevand ud til Vejen. Nu var det tilladt at løbe ud af Geledet og hive sig et Bæger Vand for at lække den tørre Gane. Naar saa Regimentsmusikken kom og (86) førte os det sidste Stykke Vej gennem Byen til vor Kaserne, saa lettede det paa baade Ben og Humør; og standsmæssigt naaede vi ind til Kasernen.

Søndagen var sædvanligvis Hviledag. - En polsk Madamme med Rang af Vaskekone kom hver Søndag Formiddag for at tilbagelevere os det Undertøj, hun i Ugens Løb havde vasket for os for en meget ringe Penge. Søndag Formiddag »afvikledes« da ogsaa vor Kirkegang - paa sin egen mærkelige Maade. Der skulde stilles med et vist Antal fra Kompagniet, og udtaget dertil blev for det meste de, der havde en lille Forseelse paa Samvittigheden. Den kunde de paa en passende Maade faa Afbigt for ved at blive kommanderet i Kirke. Her havde jeg det nemt, for den evang. luth. Garnisonskirke laa lige over for vor Kaserne. Men faa var mine Trosfæller; langt de fleste var Katolikker. - Og ellers gik søndagen i kammeratligt Samvær paa ens Hybel.

Manøvren Sommeren 1913 afvikledes i Pommern, og 1914 var den planlagt samme Sted; men det blev jo til Krig i Stedet for ...

Under Manøvren i Pommern i 1913 havde jeg en Oplevelse, som glædede mig. En dag, da vi laa i Kvarter i en By, fik jeg af en Kammerat Besked om at møde hos Naboen. Da jeg traadte ind, mødte der mig en stor Velkomst og en ovenud Hjertelighed. Anledningen var, at Sønnen nylig havde aftjent sin Værnepligt i Haderslev. Megen Smiger og rosende Omtale blev min Hjemegn og dens Befolkning til Del gennem denne unge Mand. Da det var Søndag, blev jeg optaget i Familiens Skød Resten af Dagen, og jeg vil ikke nægte, at jeg følte mig en Smule stolt paa min Hjemegns Vegne.

Paa Adspredelser var de to Aar meget fattige. Der blev intet gjort for os til Berigelse af Fritiden. Den eneste Festlighed, der bød sig, var Kejserens Fødselsdag, men at den ikke fangede vor Interesse, siger sig selv. - Vel gaves der Orlov, men her gjorde den lange Afstand sig gældende. Jeg var hjemme tre Gange, men hver Gang beklippedes Tiden med de tre Døgn, Rejsen varede.

(87) Men at opnaa en Post uden for den trivielle Tjeneste var et Lyspunkt i Tilværelsens Ensformighed, Her smilte Heldet mig i Møde. Ofte blev jeg hentet i Geledet for at udføre Arbejde i Beklædningsdepotet og andetsteds. -

Sommeren 1914 var jeg en Maanedes Tid sammen med tre andre, en fra hvert af de fire Kompagnier, paa Arbejde i et nyoprettet Beklædningsdspot i Konitz, en By 100 Kilometer Nordvest for Thorn, og da det første Aar var til Ende, bød der sig Lejlighed til en lille Udflugt til Danzig, idet jeg hertil skulde ledsage og aflevere en Flok af det gamle Mandskab. Det blev dog kun til Togrejse frem og tilbage.

Engang var jeg sammen med en Kammerat nogle Dage paa Høstarbejde. Det var paa et Gods nogle Mil borte. Det var Tradition at faa Høsthjælp fra vort Kompagni. Man fik her et Indblik i Forholdene paa et østtysk Gods, og man konstaterede, at den faste Medhjælperstab førte en kummerlig Tilværelse. Vi to spiste sammen med Herskabet. Vi blev spurgt ud om vor Hjem egn, og herunder fik jeg at vide, at Ejeren var en Bekendt af Landraaden i Haderslev. Men jeg fik ikke Indtryk af, at han i øvrigt anede noget om Forholdene heroppe,

Vi drog tilbage med en Skilling paa Lommen, et kært Supplement til de tre Mark, vi fik i Løn hver tiende Dag. I Pinsen 1913 var vi en Flok paa otte Kammerater ude ved den russiske Grænse. Grænsebyen hed Leibitsch - Lujbicz. Paa Broen over Drewenzfloden - en Biflod til Weichsel, og som her dannede Grænse - skrev jeg et Kort hjem, som den russiske Vagtpost besørgede afsendt fra »hinsidan«. Kortet naaede hjem, forsynet med russiske Frimærker. Denne lille Udflugt kostede frem og tilbage tyve Penning.

Endvidere fik jeg som Adspredelse en Uddannelse ved Feltkøkkenet og ligeledes som Tambour,

Men trods nævnte smaa Lyspunkter - og hertil maa navnlig føjes det gode Kammeratskab, der aldrig glemmes - er det dog en Selvfølge, at de to Aars tyske Soldatertjeneste var os imod.

Hemming Skov, Skodborg

Verdun-Fronten og andet

(88) De, der var med i det store og blodige slag ved Verdun i 1916, var med i artilleri-duellen eller i artilleriets indledende beskydninger, vil aldrig glemme det. Seks tusinde kanoner af alle kalibre var opstillet og brændte skuddene af lige så hurtigt, som granaterne kunne forlade løbene, skød dag og nat. Luften dirrede, jorden rystede. – Fra Verduns forter svarede det franske artilleri, og når deres granater ramte de tyske ammunitionsdepoter, som de f.eks. gjorde den 14. marts 1916, et depot, der indeholdt tredive tusinde granater, så kunne man næsten tro, at den onde selv var sluppet løs. Denne frygtelige eksplosion af de mange tusinde granater indtraf ved højde 307, ikke langt fra det sted, hvor vi lå med vore 42 cm morterer. En af vore folk, der stod vagt ved en af de vældige kanoner, tabte fuldstændig besindelsen og stak af. Han blev dog arresteret og straffet.

Omsider kom, lige før infanteriet skulle storme, de uhyggelige Ildpauser. Der blev så uendeligt stille, når alle kanonerne pludselig tav stille. Det franske infanteri fik vel travlt med at komme i stilling for at være parat, når kolonnerne stormede frem: men der kom ingen storm. Pludseligt tog kanonerne atter fat med fuld kraft, og atter en pause, og pauserne indtraf ofte og ret uregelmæssigt, og lige så ofte gik franskmændene vel i stilling. Efterhånden var også vi i fuldstændig vildrede med, om der overhovedet skulle stormes.

Men endelig fik infanteriet ordre til at gå frem, og sikken modtagelse de fik. Man vandt kun ringe terræn, og det varede længe, før man kunne indtage forterne Douaumont og Vaux. Men så gik også det hele i stå.

Slaget ved Verdun hører til de blodigste. – Sårede soldater, tusinder og atter tusinder, passerede vore (89) artilleristillinger, haltende eller støttende sig til hinanden; andre blev båret, ener man slæbte dem hen over jorden på sammentømrede brædder. De sårede søgte til det nærmeste jernbanespor, i håb om, at de derfra kunne komme med et tog; og da der

altid var lagt et normalspor ud til vore 42 cm kanoner, samledes her utallige sårede. Vi talte med mange af disse stakler, der havde været midt i det grufulde myrderi.

Vi artillerister var nu heller ikke at misunde. Også vi måtte tage vor part af det onde. Da slaget ebbede ud, blev jeg indlagt på et Lazaret. Mine kammerater skrev da til mig, at der dagen efter, at jeg var taget bort, var sket en frygtelig ulykke blandt dem. En granat var eksploderet i røret på en af de store 42 cm kanoner. Granaten vejede 1000 kg, og 25 af vore kammerater var blevet såret ...

For resten har jeg også selv oplevet en sådan pludselig eksplosion i kanonrøret. Det skete, efter at jeg var blevet udskrevet fra lazarettet og gjorde tjeneste ved en artilleri-prøveanstalt. Dersom man ikke før havde været med til prøveskydning, så fik man lejlighed til det her, skal jeg love for, og det både dag og nat.

De erobrede kanoner skulle afprøves med ammunition af tysk fabrikation, inden de kunne sættes ind ved fronterne. Engang blev vi, fem mand, før daggry sat i arbejde med at slæbe to tusinde shrapnels ud til afprøvningsstedet, Da det blev lyst, sluttede en løjtnant sig til os. Han skulle kontrollere nedslagene gennem en kikkert.

»Lad os hurtigst muligt få disse shrapnels gennem løbet«, sagde han, »for des tidligere kan vi komme hjem!« Han stillede sig op bag kanonen, og så gik det løs ... Lige så hurtigt, jeg kunne nå at rette kanonen ind, gik skuddene af. Vi var ved middagstid nået gennem halvdelen af shrapnelstablerne. Da skete det. Manden, der slæbte projektilerne frem, indstillede dem og lagde dem i løbet, har formodentlig stødt shrapnellen mod løbets kant. I hvert fald var shrapnellen næppe kommet ind i (90) røret, før den eksploderede. Den røg tilbage, ud af røret, og ved eksplosionen skamferede den begge hænderne på soldaten, der havde lagt den i røret. Løjtnanten mistede et ben, og endvidere blev to mand slemt såret i hovedet. Jeg og en anden, der sad lige overfor hinanden og faktisk sad nærmest ved løbet, røg bagover, men vi var fuldstændig uskadede.

Det var min sidste dag som tjenstgørende tysk soldat, for selvsamme aften rejste jeg hjem på orlov. Jeg havde i forvejen meddelt dem derhjemme, at når jeg kom hjem, ville jeg tage til »Døstrup«, dermed mente jeg Danmark. Jeg kom godt hjem, og også godt over grænsen. Man kan sige, at jeg var heldig, for den næste morgen kom den prøjsiske gendarm for at afhente mig og føre mig sydpå: men da var fuglen borte.

Chr. H. Thiim, Rejsby.

Juleorlov ved en fejltagelse

I 1915 blev jeg som nittenårig indkaldt til tysk krigstjeneste. Vi var 150 dansktalende nordslesvigere, der mødtes på Junkerhulvejkasernen i Flensborg. Sammen med mange andre blev jeg sendt til Rendsborg og kom herfra hjem på juleorlov.

Da jeg mellem jul og nytår igen mødte på kasernen, kaldte feldwebelen mig ind på kontoret.

»Det var en hel fejltagelse, at De kom hjem, De skulle ingen orlov have haft. De har en god ven derhjemme«, sagde han og viste mig et brev: Faderen dansk, sønnen besøgt dansk højskole, bedstefaderen har udtalt i 1914, at hvis de danske soldater kom, skulle der stå et anker brændevin til dem!

En tid efter sagde Feldwebel Thiemann:

»Når jeg nu sender Dem hjem igen, kan De så ikke købe et pund smør til mig!« – Det fik han, og kompagniføreren også.

Efter nogen tids tjeneste i Rendsborg, hvor jeg bl.a. (91) gjorde vagttjeneste, blev jeg tildelt ret udfyldningskompagni og kom i begyndelsen af juni måned til Frankrig. Krigens alvor var begyndt ...

Ved fronten mødte jeg en hel del bekendte. Således kom en dag P. Chr. Hanssen, søn af rigsdagsmand H. P. Haussen, og hilste på mig. Han spurgte efter Richel Clausen, Bøgeskov, og Niels Gammelgaard, Varnæs. – Kort efter kom underofficer Hans Alnor, Ullerup Mark, og hilste på mig. Vi havde været sammen på Hejls efterskole.

Midt i juli måned blev jeg tildelt 7. kompagni af regiment 85, som lå i nærheden af Soissons. Der var ved kompagniet ni, der hed Petersen, foruden feldwebelen, som var den 10. Petersen. Han har iøvrigt nu et husmandssted på Løjtland.

Vi blev meget hårdt medtaget i kampene i nærheden af Peronne. I fjorten dage blev vi beskudt om dagen og måtte grave skyttegrave om natten. En nat blev vi overfaldet af et shrapnel-angreb, og mange løb tilbage. Men major Seyffert sendte alle dem, han fik fingre i, tilbage til skyttegraven.

Den 31. august 1916 faldt der mange dansktalende sønderjyder. Jeg mødte bl.a. Math. Petersen fra Nybøl; en time efter blev han såret.

Vi lå i nærheden af Arras til i slutningen af november. Aftenen før vi skulle trækkes tilbage, så vi i de franske skyttegrave et stort skilt: »Korporalen er kommet godt over, folkene kommer næste nat. Vi skyder ikke!«

I november måned 1916, da rækkerne var blevet udfyldt, skulle vi igen i stilling. Denne gang ved Somme, Jeg spurgte feldwebelen, om der ikke var kommet orlovsbevilling til mig. – Det var der ikke, sagde han. En del kom dog hjem på orlov, og enkelte gik over grænsen. Det skærpede spærringen af orlov over for os andre. Senere, da vi lå i en rolig stilling, blev der udtaget ti mand fra hvert kompagni til uddannelse ved maskingeværerne. Jeg meldte mig frivilligt til denne uddannelse.

(92) Efter uddannelsen kom jeg tilbage m stillingen ved Vaux. Englænderne Stormede den 31. januar, men blev slået tilbage. Næste nat kom de igen. De kastede håndgranater ned i en understand. hvorved Karl Juhl fra Hønsnap og tre andre kammerater faldt. Halvtreds mand af os kom i fangenskab. Tyskerne råbte og skød efter os, men vi kom hurtigt ned i en engelsk skyttegrav. Englænderne gik frem, og en vagtmand førte os tilbage. Ved 6-tiden nåede vi en lejr og fandt her hele resten af vor bataljon, bl.a. Feldwebel Langbehn. Han havde aldrig været særlig afholdt, og Meyer gik derfor hen og stak ham en lussing. Halvtreds kavalerister førte os længere tilbage. Den franske civilbefolkning var meget forbitret og kastede sten efter os. I tre dage fik vi ingen mad, så vi var meget sultne og trætte,

Vi blev afhørt, og man ville vide, om der var nogen, der talte dansk - og det var der jo. Vi blev indladet i et tog og ført til Boulogne, senere til St. Omer. Her blev vi det meste af en måned, og vi blev sat til forskelligt arbejde,

Den 1. marts 1917 transporteredes vi til skovene ved Compiègne og udførte her skovarbejde. I juli 1917 fik dansktalende ordre til at melde sig, og man førte os til en lejr ved Le

Havre, hvor vi havde idet godt. Senere gik rejsen til Southampton, og efter ure ugers forløb gik det videre over London til Feltham, hvor pastor Troensegaard Hansen bød os velkommen til den danske fangelejr.

Hans Struck, Mølmark.

Kammerat, fortæl!

Hjem fra Balkan

(93) Da Balkan-fronten natten mellem den 21. og 22. september 1918 brød sammen, lå vi i en by, som hed Giogeli. Vi fik besked om at trække os tilbage til byen Nygorcie, men heller ikke her kunne vi holde stillingen, og tilbagetoget fortsattes. Den lovede forstærkning fra Tyskland udeblev ...

Da vi var meget udmattede og mest af alt trængte til et hvil, søgte jeg for natten mellem den 25. og 26. september et sovested under et stort træ. I morgenstunden blev jeg vækket af tre mand, partisaner, De »ønskede« ur, penge og støvler. Jeg gav dem pengene, ialt 1200 mark, men da kom en mand, der boede i et lille hus i nærheden, mig heldigvis til hjælp. Partisanerne flygtede op i bjergene. De gav mig dog min tegnebog tilbage, men da var den tømt. Sammen med nogle kammerater, som kom til, opsøgte jeg en artilleristilling.

Ved 6-tidenden 26. september så vi, at der bagfra kom en kavaleridivision. Vi troede, at det var forstærkning, men det viste sig at være englændere, og så overgav vi os.

Englænderne førte os hen til en stor plads, hvor vi opholdt os den første nat. Vi blev derefter før] til en fangelejr, hvor vi alle blev afhørt.

Jeg blev efter afhøringen kaldt ind til den engelske officer. Han spurgte, hvor jeg var fra, da jeg hed Thomsen, han selv hed nemlig Thomsen. Det viste sig, at han talte dansk. I nogle år havde han været i København, og han håbede efter krigen at vende tilbage til den by. Jeg har dog aldrig senere hørt noget fra ham.

Så fortsatte vi til en fangelejr ved Saloniki, hvor jeg (94) opholdt mig i seksten måneder. Vor middagsmad bestod hver dag af rissuppe. Post hjemmefra modtog jeg aldrig i fangenskabet, breve og pakker forsvandt undervejs. -

Den 10. december 1919 km der besked om, at vi skulle hjem. Vi kørte ombord i en tysk dampers »Arta«. Den nåede Brunsbüttelkoog den 4. januar 1920, og så gik det hjemad!

Carl Thomsen, Broager.

Underofficer en kunne lige så lidt som Köller ordne nordslesvigerne

I årbogen for 1958 har B. Michaelsen, Haderslev, skildret tilværelsen i St. Avold under uddannelsen af rekrutter. Endskønt jeg ikke var i hans korporalskab, husker jeg dog, at han var den eneste af vore underofficerer, som kunne tale dansk. Vi heroppe fra grænselandet havde det langtfra godt. Jeg tror nok, at befalingsmændene var instrueret om at tage hårdt fat på os. -

I hvert fald der bunker af forbud dagen efter vor ankomst. Det var forbudt at tale dansk, breve skulle skrives på tysk og indleveres åbne på skrivestuen. Var der en, som skrev hjem på dansk, blev han kaldt ind til feldwebelen og fik en ordentlig overhaling samt ordre til at skrive tysk

Det hjalp ikke, at vi forklarede at vore forældre ikke kunne læse tysk. Ja, så måtte de gå hen til læreren eller præsten og få det læst, sagde man. Da var det, at nogle af vore gutter beklagede sig til underofficer Michaelsen, som var en kerner dansk sønderjyde. Han forsøgte at få forbudet mod at skrive hjem på dansk ophævet, men forgæves. Uden betænkning klagede han så til de højeste myndigheder i Berlin.

Da der kom svar herfra, fik han af feldwebelen en ordentlig skylle for sin »frækhed«. Men resultatet blev dog, at vi fik lov til at skrive dansk, men Michaelsen måtte »censurere« dem. Det var modigt gjort! Tak far det, Michaelsen!

(95) Tiden gik Befalingsmændene gjorde sig stor umage for at få danskheden banket ud af vort sind. De tog fat på ekstra stroppeure, hård eksercits og meget andet. Men det bevirkede kun, at vi blev mere umedgørlige og tirrede dem, hvor vi kunne komme af sted med det. Jeg hørte en af de sidste dage, jeg var i St. Avold, en underofficer sige: »Aldrig mere frivilligt deltag i uddannelsen af et sådant folkefærd!«

Lige så lidt som v. Köller kunne underofficererne sætte skik på de dansksindede nordslesvigerne.

Kort efter vor ankomst skulle vi iføres »Kejserens klæder«. – Det foregik på den måde, at udstyret fra »kammeret« gennem et vindue blev kastet ud på pladsen, og underofficeren sørgede så for, at enhver fik sit. Da jeg nu ikke er en af de største, var jeg en af de sidste, som fik klunset.

Nyt var det jo langtfra, men støvlerne havde hver sin størrelse, og hænder var »de som sten. Da jeg protesterede mod støvlerne, fik jeg at vide, at jeg med en håndfuld fedt godt kunne gnide dem bløde. Da vi så skulle ud på eksercits, blev mine fødder fulde af blærer. Jeg tog da mine civile støvler på, men det blev jo opdaget, og jeg blev beordret til at skifte støvler, inden løjtnanten kom. Jeg bad om at måtte tale med løjtnanten. Efter at feldwebelen havde meldt kompagniet, blev jeg kaldt frem. Jeg forklarede løjtnanten, hvorfor jeg var ureglementeret påklædt. Efter at han havde overbevist sig om, at mine fødder var fulde af vabler, blev jeg beordret op til kammerunderofficeren for at få nogle andre støvler, Men her kom jeg til den rette.

»På en prøjsisk soldat passer alt!« skreg han og kastede støvlerne i hovedet på mig. Jeg afleverede denne besked til løjtnanten, og så var det underofficeren, det nu gik ud over. Men jeg fik et par andre støvler og ordre til at melde mig på sygestuen og blive der, indtil fødderne var i orden.

»Jeg har brug for alle mine folk«, sagde løjtnanten, »og jeg skal ikke have dem ødelagt!«

(96) En aften, da vi var gået i seng, kom den tjenstgørende underofficer og ville kontrollere, om der var nogen, der sov med underbukserne på, for det var forbudt.

Han rev tæpperne af sengen, og fandt han en synder, vankede der en røffel. Da han var kommet midtvejs, var der pludselig en, der med et vældigt drøn skød bagud. – Underofficeren for skældende og smældende rundt og søgte efter den formastelige, og i den tid fik alle lejlighed til at få de kriminelle underbukser af.

Et smukt syn har det sikkert været, da alle i mere eller mindre stumpede skjorter blev beordret ud af sengen og måtte løbe rundt i stuen.

I et aflukke, lavet af en sindrig opstilling af skabene, sov en underkorporal. Han hjalp til ved uddannelsen af rekrutter og var en meget skrap herre. Efter en dag, hvor han havde været særlig slem, var der en af stuekammeraterne, som havde skaffet højvande i underkorporalens støvler. Han var raserude og søgte forgæves efter synderen.

Ja, ja, hævn er sødt!

Vi havde som sagt nogle slemme marchture. På en af dem gjorde jeg »slap« og blev liggende i landevejsgrøften. En underofficer fra et andet kompagni beordrede mig hen til et lille hus ved vejen og hvile ordentlig ud. Jeg blev meget venligt modtaget og fik en god søvn. Jeg kom til at tale med sønnen i huset. Han kunne høre, at jeg ikke var rigtig tysker. Jeg fortalte halm om vore forhold og sagde, at jeg af den grund ikke kunne få orlov.

»Min søster er forlovet med jeres feldwebel«, sagde han, »jeg vil forsøge at ordne det«.

Det gik nu alligevel ikke.

»Min forlovede og min svoger har plaget mig for at give Dem orlov, men det kan jeg desværre ikke. For Dem, som »danksindet«, er der orlovsspærre nord for Flensborgs, sagde han.

»Det er der ikke noget at gøre ved«, svarede jeg.

Så gik det videre med uddannelsen, så vi kunne komme (97) ud og hjælpe Tyskland med at vinde krigen, og det var der ingen afspærring for - selv ikke for »danksindede« ...

Chresten Sebbesen, Dynt.

Kammerat, fortæl!

Jeg vil nu prøve, om jeg kan huske lidt fra den tid, da jeg var indkaldt til tysk soldater-tjeneste.

Da krigen brød ud i 1914, havde jeg ikke regnet med at komme i trøjen, for da skulle krigen jo efter tyskernes mening gøres færdig i en fart. Jeg blev konfirmeret 1915, og allerede i efteråret 1917 måtte jeg stille til session på Tonhalle i Tønder. Der var ikke mange, der slap for at blive soldat. Man skulle næsten - som man siger - »komme med hovedet under armen« for at blive fri. -

Jeg blev taget til infanteriet og skulle have været ind samme efterår, men jeg blev dog fri til januar 1918. Hvis jeg skulle blive hjemme, måtte min husbond af sted, og så blev det altså mig, der måtte trække i den tyske trøje. Det var den 21. januar 1918.

Sammen meden hel del andre fra min hjemegn mødte jeg på Junkerhulvejkasernen i Flensborg og blev samme dag ført til Slesvig, hvor jeg blev tildelt 1. kompagni af regiment 84.

Jeg kan ikke just sige, at det var videre godt at være der i Slesvig. De var lidt hårde ved os, for vi skulle jo i en fart have lidt uddannelse, så vi kunne komme til fronten og blive indsat, hvor der var mangel på tropper. Vi var dog ikke andet end nogle store drenge - lige fyldt 18. år. Den 11. februar måtte vi tage afsked med Slesvig og kom derfra til Beeverloo i Belgien. Her blev vi så videreuddannet.

Da vi kørte med toget gennem Belgien, var der et par steder nogle gamle kvinder, der stod og truede ad os, så vi kunne nok se, at vi ikke var særlig velkommen, hvad også var forståeligt nok efter tyskernes behandling af Belgien. Jeg befandt mig trods alt bedre i Belgien end (98) i Slesvig. Vi havde nogle behagelige underofficerer, så blot vi passede lidt på ved tjenesten, havde vi det helt godt. Det er dog sket, at vi har fået ekstraeksercits, når vi havde forset os lidt. En dag skulle vor sergent give os en ordentlig stropetур. Han gik med os en tur uden for byen, og bag en skov lå vi så et par timer og slikkede solskin. Vi havde selvfølgelig stillet poster ud, så der ikke skulle komme en officer og overraske os. Vi skulle holde mund med dette, og det behøvede sergenten heller ikke at være bange for. Sergenten var forresten sachser og et ovenud godt menneske.

En dag, da vi var opstillet i kasernegården, spurgte kompagniføreren, om der var nogen, der havde lyst til at Lade sig uddanne som »minekaster«. De interesserede skulle helst være smede eller mekanikere, men da der ikke var nok af dem, meldte jeg mig også, og det har jeg heller aldrig siden fortrudt.

Vi blev så uddannet ved minekasterne og havde hver dag nogle timers undervisning i brugen af disse våben. Vi øvede i begyndelsen med miner, som ikke kunne eksplodere, og senere gik vi over til også at øve med skarpe miner.

Herefter behøvede vi ikke mere at være med til den øvrige tjeneste ved kompagniet, undtagen ved skarpskydningen.

Den 11. april var vi færdige i Beevenloo, og da gik det af sted til fronten. Vi kørte først med tog og blev så sat af ved Cambrai, Her smed flyverne nogle bomber, da vi hentede forplejningen på kasernepladsen, og vi kunne høre rumlen i det fjerne. Vi marcherede så fra Cambrai over Maricourt, Peronne og et par byer endnu ud til fronten. Her blev vi sat ind ved Sorilorett ved Somme-floden den 15. april 1918. Vi lå lige foran en stor kirkegård, og jeg kan ikke just sige, at vi unge var så modige ved dette de første nætter.

Under vagten afskød fjenden af og til lyskugler, og maskingeværkuglerne peb over hovederne på os. Der var ellers temmelig roligt ved Sarilorett, Vi var nu blevet (99) tildelt minekaster-afdelingen ved Fyseler Regiment 86. Der blev her gjort et forsøg på at slå franskmændene tilbage, men det mislykkedes.

Vi blev i tiden, der fulgte, sat ind mange forskellige steder. En tid lå vi i Flandern, så mellem Soissons og Reims, Marne og Vesle, en tid ved Aisnefloden, ved Siegfriedstillingen, og sidst i oktober var vi sat ind ved Epehy Fresnoy, Guise og Eceuse Zinoville, men vi måtte dog trække os tilbage til Eceneau og Le Grand Varly. Først i november måtte vi blive ved med at trække os længere tilbage, lige til våbenstilstanden kom den 11. november. Endnu den 10. november mistede vi en mand. Vi havde gjort holdt ved en bondegård et sted, og køkkenet var anbragt mellem en hel del træer. Da kom en flyver, og den må have set røgen fra køkkenet, for den smed et par bomber. Den ene af de to mænd, der stod og skrællede kartofler, blev dræbt af en splint fra bomben.

Der indtraf dog endnu et par begivenheder. Det var ved Chemin des Dames, Vi lå i stil-
ling, og vi havde en betonbunker at ligge i, når vi ikke skulle stå vagt. Det var en dag - så
vidt jeg husker, var det i juli at fjenden satte ind med trommeild. Det var som torden over
det hele; det var som om betonbunkeren gængede op og ned og frem og tilbage. Da skete
det, at en granat slog ned i indgangen til bunkeren og eksploderede, så granatsplinterne fløj
ind i bunkeren og dræbte en mand og sårede tre-fire stykker. Jeg slap dog meld skrækken.
Så vidt jeg husker, var det en kammerat fra Lübeck, som blev dræbt; han var kommet derud
sammen med mig,

Vi havde alle regnet med at komme i fangenskab, men vi slap dog denne gang ...

Christian Paulsen, Daler.

Hjem fra fransk fangenskab

(100) Det var den 4. april 1919. Endelig slog da forløsningens time. Vi skulle hjem nu,
endelig hjem til dem, man savnede så stærkt. Ved afskeden knuste en og anden en tåre.
Egentlig havde man jo haft det godt her i Aurillac i Sydfrankrig. Men en lejr var det jo ...

Vi var ca. 350 sønderjyder, der førtes ned til banegården og tog bort med særtog. Vi var
begeistrede, for vi var frie mænd nu. Rejsen varede tre dage. Endelig ankom vi til den fran-
ske havneby Dunkerque. I havnen lå motorskib et »St.Thomas«. Det havde som en vel-
komsthilsen alle flag oppe. Desværre viste det sig, at »St.Thomas« ikke kunne tage os alle
med. Der var kun plads til 330 mand ialt. Resten måtte blive her, til næste transport skulle
hjemsendes.

Selvom jeg ikke havde grund til at klage over mit ophold som krigsfange i Frankrig, var
jeg dog glad, da jeg som en af de allersidste fik lov til at gå med om bord i skibet. Jeg var
endda så heldig at få anvist en første classes kahyt.

Så stod da »St.Thomas« ud af havnen. Hvorhen rejsen gik, vidste vi på dette tidspunkt
ikke. Først den følgende dag fik kaptajnen at vide, at man som bestemmelsessted havde
bestemt, Odense. Rejsen gik op langs den engelske kyst. Mod land lå der mange skibe som
vrag efter krigen, og i Nordsøen drev miner rundt. Om bord på »St.Thomas« var der folk på
udkig både dag og nat. Vi nåede langt op mod nord, før man vovede at foretage en kursæn-
dring. Det stormede ret godt. Skibet rullede fælt. Jeg tror, at ikke en eneste af os undgik at
ofre til guderne. Vejret var så dårligt, at skibet en tid måtte ligge underdrejet på det oprørte
hav.

Kursen sattes mod den norske kyst, hvorefter det gik ned gennem Skagerrak. Palmesøn-
dag lagde skibet til kaj i Odense. Sejlturen ind gennem Odense fjord var en uforglemmelig
tur. Ved ankomsten til Odense stod byen pyntet i festskrud. Der var overalt rejst flagalleer.
Flag (101) vajede overalt, der blev skudt salut for os. Folk hilste og vinkede, og på kajen
spillede et militærorkester. Der var fest og glæde om bord.

Vi forlod skibet, og i triumftog, fulgt af ca. 10.000 mennesker, drog vi op til kasernen. Her måtte vi vente en stund. Så kom vi i bad og kom i nyt tøj fra inderst til yderst. Nu var vi vel nok nogle pæne fyre!

Vi fik anvist kvarter, og fulgt af en spejder fandt vi snart derhen. Jeg kom til købmand Hansen i Vestergade. I dette herlige hjem opholdt jeg mig tre dage. I kirken afholdtes der festgudstjeneste for os. Senere var vi med til fest i Fyns Forsamlingshus. Sluttelig var vi inviteret til frokost på Albani Bryggeriet, og vi kunne efter ønske tulle så meget øl i os, som vi lystede.

Under turen hjem fra bryggeriet løb jeg pludselig på en mand - min far. Han var kommet til Odense for at være med til at modtage mig. Det var en stor og uventet glæde. Den næste dag tog vi afsked med vore gæstfrie værter. Ved aftenstid nåede vi til Vamdrup.

Min far havde sendt telegram hjem, for at min bror kunne afhente os på Sommerstod station. Vi havde dog en del at gøre i Vamdrup og måtte telefonere hjem, at vi havde taget en anden bestemmelse.

Købmanden, hos hvem vi bl.a. foretog en del indkøb, var flink. Han kørte os ned til grænsen. Foruden min far og mig var der også to af mine kammerater fra fangenskabets med, August Larsen, Hellet, og Gram fra Jels. Der var fuldt læs.

Ved Bastrup toldsted holdt min bror med et hestekøretøj. Vi steg op på vognen og rullede snart ud i den ret kolde forårsnat. Et par kilometer uden for Jels kom der en imod os. Det var min mor! »Hans«, sagde hun, »dig kunne jeg kende på din stemme på lang afstand«. -

Natten var nu også ret stille.

Så nåede vi da hjem. Hestene blev spændt fra og kom på stald. Vi kom ind i den lune stue med alle de mange velkendte ting, blomsterne og billederne på væggen. Det var sært at være hjemme igen efter så mange års (102) fraværelse. Mor kom med mad til os. Det bedste var i denne sene natstid ikke for godt. - En dreng, hendes søn, var vendt hjem ...

Efter min hjemkomst opholdt jeg mig den første tid hjemme, hvor jeg hjalp til ved forårsarbejdet. Der var megen uro i den første tid efter krigen. - Tyskerne var jo stadigvæk her, selv om det ikke var meget, de skulle have sagt. Tyverier og andet hørte til dagens orden, og hvem kunne gribe ind her. Der var så meget, der gik i svang nu. Fremmede elementer, særlig sydfra, drev deres spil heroppe i vor nordslesvigske landsdel.

I Haderslev oprettedes der et borgerværn for at beskytte befolkningen mod disse gangstere. Jeg syntes, at det vist var noget for mig. Jeg drog derfor til Haderslev, meldte mig til dette værn og var så heldig at blive optaget. Kort efter nedsattes Den internationale Kommission. Jeg gik ind i politikorpset, og blev derefter stationeret i Stepping, hvor der var en del løse eksistenser, en levning fra tyskertiden. Mange blev sat under anholdelse og senere udvist. Senere flyttedes jeg ned i anden zone og blev stationeret i Oversø ved paskontrollen mellem anden og tredje zone. - Igen blev jeg forflyttet og kom til Wassersleben, hvor det gjaldt kontrollen med dampskibene. der var for ind- eller udgående på Flensborg fjord.

Afstemningstiden kom, hvorefter den endelige grænseflytning fandt sted, og fra 1. september 1920 har jeg være ansat som grænsegendarm med station i grænsebyen Padborg, for endelig i 1935 at blive forflyttet her til Tønder, hvor jeg nu gør tjeneste ved paskontrollen på Tønder banegård.

Hans P. Hansen, Tønder.

Vestfront - Østfront

Den 6. Oktober 1914 blev jeg sammen med de første Rekrutter indkaldt til alt møde i Flensborg. Jeg blev tildelt Regiment 86. Vi var næsten alle dansktalende. Inden vi var færdige med Uddannelsen, var Krigen nok forbi, sagde man; men Piben fik jo en anden Lyd. Jeg laa i Borgerkvarter og havde det godt.

Den 18. December skulde vi i Felten.

Vi kunde dog faa Søndags-Orlov, men vi maatte ikke rejse med Statsbanerne. Da jeg var fra Hjertingskov, oppe ved Kongeaaen, skulde jeg jo gerne med Toget til Vojens, og derfra videre med Amtsbanen til Rødding.

– Hvad nu, tænkte jeg. Jeg bad alligevel om Orlov, og fik den ogsaa bevilget, men paa Orlovsbeviset havde man skrevet: »Maa ikke benytte Statsbanen«.

Jeg gik ned paa Banegaarden og forlangte en Billet mod Forevisning af Orlovsbeviset; men nej, det kunde jeg ikke faa, sagde Frøkenen, der sad ved Billethullet. Der stod dog en Officer ved Siden af mig. Han har nok lagt Mærke til, at jeg blev slemt skuffet, for han sagde til mig: »Klip den nederste Del af Orlovsbeviset bort, saa er der jo ingen, der kan se, at der har staaet noget!«

»Gaar det?« sagde jeg.

»Naturligvis«, svarede han, »i Krigstider gaar alt!«

Jeg laante en Saks hos Frøkenen, klippede den nederste Ende væk, og saa fik jeg Billetten og kom hjem paa Orlov.

Da jeg kom tilbage, afleverede jeg Seddelen paa Skrivestuen, og der skete intet.

Den 18. December 1914 gik det med fuld Musik til Banegaarden, og gennem Belgien kom vi til Frankrig. Vi blev tildelt vort Regiment 86, som laa ved Moulin. Jeg kom til 11. Kompagni. Det var anden Juledag. – Nytaarsaften lavede vi vor første Understand. Herved fik vi lidt Tag over Hovedet. Vi laa ti Dage i Skyttegraven, ti Dage bagved i Reserve, og de næste ti Dage (104) længere tilbage. Vi laa snart i Hulerne ved Moulin, snart ved en større Gaard ved Blerancourt og andre Steder, og det gik godt indtil den 4. Juni 1915. Fransk-mændene begyndte da at skyde Dag og Nat, og vi fik ingen Søvn.

Jeg laa i en lille ussel Understand sammen med min Ven, Knud Weissmann fra Rødding. Pludselig slog en Granat ned ved vor Understand, just som jeg laa og sov. Jeg blev fuldstændig begravet. Da jeg kom til mig selv, tænkte jeg, at nu var min sidste Time kommet; men jeg arbejdede med Hænderne og fik saa megen jord bort, at jeg kunde raabe om Hjælp. Oven over mine Ben laa der to Meter Jord, saa jeg var nødt til at ligge stille. Granatsplinterne fløj rundt, saa det var en Gru, men mine Kammerater fik mig omsider gravet fri, og de slæbte mig hen i en anden og bedre Understand.

Kort efter blev jeg bragt tilbage og førtes med en Kolonne til Lazarettet i Chauny. Men samme Nat blev Lazarettet rømmet, og vi blev bragt til Noyon. Ogsaa her blev Lazarettet rømmet, for Tyskerne var paa Tilbagetog, og der var mange saarede. Fransk-mændene havde stormet vore Stillinger den 6. Juni. – Af vor 3. Bataillon var der kun 47 Mand tilbage.

Jeg kom med et Lazarettog til Avesnes, en By nær den belgiske Grænse. Her opholdt jeg mig otte Dage, hvorefter det gik til Tyskland, til et Lazaret i en By ved Rhinen. Vi kom i Seng, og det var dejligt - ogsaa at blive afluset. Senere blev jeg dog overført til Flensborg. Her blev jeg straks undersøgt af Lægen, der erklærede, at jeg skulde holde mig i Ro i tre Uger. Der havde nemlig samlet sig Blod i det ene Knæ. Det var en dejlig Tid i Flensborg:

men jeg vilde gerne have Orlov. Der var dog spærret for Orlov for os heroppefra. Det blev der altsaa ikke noget af ...

Da de tre Uger var omme, blev jeg erklæret for duelig til Krigstjeneste og blev paany indklædt. Denne Gang gik Turen til Rusland, og vi blev tildelt Infanteri Regiment 148, 11. Kompagni. Jeg var eneste Dansker.

(105) Den 3. September 1915 skulde vi storme de russiske Stillinger. Vi tog en Mængde Russere til Fange. Vi forfulgte Russerne til Friedrichsstadt. Her skulde vi over Dynafioden, men Russerne havde sat sig fast paa den anden Side af Floden og modtog os med Maskingeværer. Vi havde mange døde og saarede, og vi korn ikke over. Nogle af os samledes saa inde i Byen. Vi var inde i Husene for at se, om der var Levnedsmidler at faa fat i. Nogle Steder stod Middagsmaden endnu paa Bordet, efter at Russerne var flygtet over paa den anden Side af Dynafloden, Jeg fik fat i en Del Smør, Brød og Tobak, og vi spiste os for en Gangs Skyld mætte. Vor egen Forplejning var det smaat med. Vejret var fint. Solen skinne-
de, og det var varmt, men om Natten var det koldt ...

Under en af vore Ture gennem Byen slog pludselig en Fuldtræffer ned imellem os, og da jeg kom til mig selv igen, laa Jeg alene paa Vej en. Jeg var blevet ramt af en Granatsplint - det ene Ben og begge mine hænder var slemt medtaget. Senere kom en Sanitets-soldat. Han fik mig ned i en Kælder; han troede, at jeg var død, for jeg laa saa stille. Jeg har nok været bevidstløs. Vor Major kom ned til os saarede i Kælderen. Han fortalte os, at det var vort eget Artilleri, der havde tabt Forbindelsen med os og havde skudt for kort.

Natten over laa alle vi saarede paa en Samleplads i Udkanten af Byen. Dagen efter blev jeg kørt tilbage til en Forbindingsplads i en Skov, derefter paa Lazaret i Kubitzki. Her blev Benet lagt i Gips, og saa gik det over Tonniviza til Libau. Herfra blev jeg med Dampskib transporteret til Danzig. Det blev til et otte Maaneders Lazaretophold, men saa sendte man mig til Elbing. - Jeg blev for stedse erklæret »duelig til al Krigstjeneste« og hjemsendt med en Udtalelse om, at jeg var 50 Procent arbejdsudygtig.

Det var dejligt at komme hjem, men det gode varer sjældent længe, for jeg kom igen paa Session i Haderslev og fik en Paategning om, at jeg godt kunde gøre (106) Tjeneste i Etapen, og den 26. Juni 1917 maatte jeg atter stille i Flensborg. Derfra gik det til Slesvig, til 84., og saa gik det for anden Gang til Vestfronten ...

Chr. Christiansen, Tandsholm pr. Over Tandslet.

En Juleoplevelse i Frankrig 1914

Jeg aftjente min Værnepligt fra Oktober 1904 til September 1906 ved 4. Kompagni, 1. Garde Regiment til Fods i Potsdam. Saa jeg blev indkaldt til Krigen den fjende Mobiliseringsdag og stillede i Flensborg, blev derfra sendt til min gamle Garnison og tildelt Opfyldnings Bataillon 1 i Wildpark ved Potsdam. Jeg kom sammen med mange Kammerater fra den aktive Tjeneste, dog ikke mange fra Sønderjylland. Jeg havde ogsaa været den eneste, der talte Dansk i Kompagniet under den aktive Tjenestetid. I Wildpark blev jeg til omkring den 10. September 1914. Da blev der dannet et nyt Regiment, Reserve Regiment 1, og vi

dannede Stammandskabet i dette Regiment, og som Nr. 31 af 1. Kompagni drog jeg i Krig.

Nu var der kommet nogle flere fra Hjemlandet, fra andre Garderregimenter, og vi var nu en 4-5, der talte Dansk ved Kompagniet, deriblandt Hans Bramsen fra Halk. Da vi var af samme Størrelse, var vi næsten altid sammen paa Vagt og i samme Gruppe. Vi afgik fra Berlin den 13. September og naaede først til Bruxelles den 19. September. Der var stor Uro paa Banestrækningerne i de Dage paa Grund af Marneslaget, og vi kunde ikke komme frem.

I Bruxelles blev vi omkring fjorten Dage og boede paa en Godsbanegaard. Derefter blev vi indsat ved Belejringen af Antwerpen og kom i Slag den 9. Oktober ved en By, der hed Bressdraat-Merksem - staar der i Soldaterbogen.

(107) Forsvarerne af Antwerpen, Englænderne, trak sig ud af Byen. Vi skulde holde dem tilbage ved et Brohoved, men vi maatte vige, til sidst i Flugt. Vi havde store Tab. Blandt de faldne var ogsaa Kompagniets Feldwebel. Han var blevet begravet med hele Kompagniets Lønninger til den 10. Oktober. Han maatte altsaa findes - og blev det ogsaa. Ogsaa vor Kompagnifører blev haardt saaret. Vi blev nu samlet og drog efter nogle Dages Forløb ud for at besætte Byen Gent. Vi kom i Kvarter paa Banegaarden Gent-Syd, og herfra sendtes vi ud paa forskellige Vagter, for det meste Banevagter. Vi havde det - eftersom vi var i Krig - meget godt, Hver Soldat fik udbetalt fem Francs daglig. Til Kosten gik 1,20 Francs daglig, og Resten var til os. Vi var de første tyske Soldater i Byen, og Butikkerne var fulde - saa kan man tænke sig til Resten. (Vi har jo ogsaa været besat her i Danmark).

Vi havde glædet os til at holde Jul her i Gent, men den 23. December henimod Aften kom Ordren, at vi skulde afløses og være paa Banegaarden den 24. Klokken seks. Vi blev afløst af Landstormsmænd, og saa gik Turen i Godsvoerne, 48 Mand i hver Vogn, mod ukendt Maal. Humøret var langt nede, Juleposten var i Gent, og at det gik mod Fronten, regnede vi bestemt med. Hans Bramsen og jeg var som altid i samme Vogn og talte om Julen og dem derhjemme. Hen paa Eftermiddagen fik vi varm Mad paa en Banegaard i Frankrig, og det hævede Humøret en Del. Vi kom igen op i jernbanevognene. Det var ved at blive mørkt i de i Forvejen mørke Vogne. En Kammerat, en Rhinlænder, havde i en Pakke faaet sendt et lille Juletræ med nogle Julelys. - Det blev nu tændt, og vi begyndte at synge Julesange. Enhver Soldat havde jo faaet udleveret et Lille Hefte med Salmer i. De, der sad nærmest ved Lyset, sang for, og de fleste slang med og tænkte paa Julen og var i sine Tanker derhjemme ...

Vi kunde mærke, at vi kom nærmere Fronten, og omkring Klokken 20 holdt vi ved en Banegaard nede i (108) Champagnen, et dengang frygtet Sted. Der kom Ordre: »Stig hurtigt ud og uden Lys«. Vi blev beskudt. Udladningen gik rask fra Haanden, og vi marcherede bort fra Banegaarden. Vi mærkede, at vi kom længere bort fra Fronten - et lille Lyspunkt dog. Efter en Marchtur paa en Times Tid kom vi til en lille Landsby. Her var der beredt os et Natteleje i en Hestestald. Der var strøet frisk Halm; dog meddelte Kompagniføreren os, at vi ikke fik noget at spise, for Bagagen var blevet beskudt ved Udladningen, og der kunde ikke laves Mad. Vi spiste nu, hvad vi havde, og gik til Ro. Jeg vær træt og sov straks ind, dog varede det ikke længe, inden jeg vaagnede. Der var for lidt Halm over Hestegødningen, og den Side, som jeg laa paa, var blevet vaad. Jeg frøs og gik ud for at løbe mig varm, men da jeg kom udenfor, var der flere, der frøs og nu løb rundt paa Vejen for at faa Varmen. Vi hørte nu, at der fra mange af Gaardene lød Julesange.

Julemorgen vaskede vi os i en Bæk, der løb gennem Byen. Det var blevet Frost, og vi maatte slaa Hul paa Isen for at komme til Vandet. Vi flyttede op ad Dagen over i en Skænkstue, og her laa vi som Sild i en Tønde. Der var meget daarlig Luft i Stuen, dog var det bedre end Hestestalden. Op ad Dagen fik vi varm Mad og Kaffe. Humøret steg, der blev skrevet hjem for at meddele, hvor vi var. Kompagniføreren holdt en lille Tale og ønskede os en god Jul. Han haabede, at vi i Aaret, der kom, maatte faa Fred og naa lykkeligt hjem. For mig gik ønsket i Opfyldelse, idet jeg blev saaret den 19. Juli foran Verdun, og Julen 1915 fik jeg Orlov fra et Lazaret i Heidelberg,

Den 1. Maj 1916 blev jeg sendt hjem som for stedse ubrugelig til al Krigstjeneste. Dog er der mange af mine Kammerater, der maatte fejre Jul fire Gange i det fremmede. Jeg har dog oplevet, at selv under de mest fortvivlede Forhold kan julebudskabet trænge ind i Hjertet gennem Julesangene og ved at læse Julebudskabet om Frelseren, der Lod sig føde Julenat ...

(109) NB. Vi drog seks Brødre i Felten, jeg var Landstormsmand, to var Reservister, een laa inde som Soldat og to kom ind senere. De tre blev derude. Chr. A. Christensen faldt ved Autrech i Frankrig; han faldt fem Dage efter, at han havde Forladt Flensborg, Chresten faldt i Champagne. Han var dog savnet i tretten Aar, inden hans Dødsbudskab kom. Den yngste, Magdulus, døde, efter at være blevet saaret i Hovedet, paa et Lazaret i St. Quentin.

Hans N. Christensen, Klovtoft.

Strejftog fra Vestfronten

Reserve Regiment 86 var paa March mod Ostende, men da Tyskerne blev slaaet paa Flugt ved Marne-floden - de vilde jo ellers spise Frokost i Paris - maatte Regimentet vende om, og i Ilmarch søge tilbage. Disse otte Dage frem og tilbage paa brolagte Veje, op til 50 Kilometer daglig, var haande Strabadser. Mange lagde sig i Grøfterne, andre lagde deres Oppakning op paa Vognene. Jeg holdt Pinen ud; det kostede mig for Resten to Par Seler.

Den 15. September 1914 naaede vi Fronten ved Noyon og gik i Bivuak. Anden og tredie Bataillon var i ilden. Kanonerne tordnede. Der korn saarede og Fanger igennem Byen. Den 17. September marcherede vi i Marchkolonne og blev i øsende Regnvejr, Inden vi havde søgt Dækning, overdænget af fransk Maskingeværild. Beskydningen kom fra en Skov. Det var Kolonialtropper, der sad oppe i Træerne og skød paa os. – Havde Franskmændene anet, hvor tynde vore Linier var, og at vi var uden Reserve, havde de nok rendt os over Ende.

Den 19. September gravede vi Skyttegrave i Carlepont. Paa Turen gennem Byen overøste det franske Artilleri 2. Kompagni med stænk Ild. Vi havde store Tab, mens vi Natten over laa paa Fortovene. Granatstumper og Glas raslede ned over os. Vi skulde søge Dækning i Kirken, (110) men det lod sig ikke gøre. Fjenden gik til Angreb, men blev slaaet tilbage. Vi gravede os omsider ned. I den anden Ende af Byen laa Franskmændene. Der blev skudt uafbrudt; der var ingen Pardon, hverken for levende eller døde ...

Jeg blev beordret til at gaa efter Mad. Vi maatte gaa flere Kilometer. Paa Tilbagevej en blev vi overdænget med Shrapnels, Vi spildte Maden til alle Sider, men frem kom vi da, og nu gik det løs med Vagt og Patrulje. Vort Brød slap op, men vi plukkede Frugt i Haverne - dog med Livet som Indsats.

Vi var heldige, vi fandt en Vinkælder, fyldte Maven, Feltflasken, Kogekarret og lod Vinen løbe til den næste Mand. Vi kom ud igen og var i høj Stemning, men da Granaterne slog ned foran os, forsvandt vi hurtigt, men desværre endte vor letsindighed med tolv døde.

En af Underofficererne, der var slem efter de vaade Varer, pralede med, at han flere Gange havde opholdt sig i en Vinkælder og drukket Vin, mens Franskmændene havde larmet ovenover. Da der saa blev uddelt Jernkors, fik han ogsaa et, men senere blev det opdaget, at det egentlig var en anden Soldat, der var faldet, men bar samme Navn, der skulde have haft tildelt Udmærkelsen. Ja, saadan kan det gaa ...

En Dag fik vi nye Folk, Forstærkning, fra Flensborg. De gik i Stilling ved højlys Dag, og det gav baade døde og saarede, Kort efter gik vi frem til Angreb, men da vi skulde over en Eng, fik vi kraftig ild fra en Skov paa den anden Side. Vi maatte trække os tilbage igen, men da det blev mørkt, tabte vi Forbindelsen. En Del af os fik Ordre til at lægge os i en Dalsænkning i Nærheden af den franske Linie. Franskmændene skød hele Natten hen over os, men i Daggryet fandt Officeren Vej tilbage til Kompagniet. Dersom Fjenden havde opdaget os, var vi faldet i fransk Fangenskab, men da Linien var spækket med sorte Trop- per, var Overgivelsen nok blevet temmelig dramatisk.

To Uger i Træk var vi i Ilden og havde stadig store (111) Tab; men en Aften blev vi afløst af Regiment 76. Vi kom tilbage til Noyon, fik os godt vasket og fik udbetalt Lønninger, men ved Midnat blev vi igen alarmeret og marcherede atter ud mod Fronten..

Store Skarer saarede var paa Vej tilbage. Vi maatte gaa frem i Spring, og det gik ikke uden Tab for os. – Ved Mørkets Frembrud tav Artilleriet, men Lyskasterne spøjte overalt, og det brændte mange Steder. Vi over- nattede paa aaben Mark blandt de faldne. Noget at spise havde vi ikke udover det, vi kunde finde i de faldnes Tornystre. Efter sigende havde man fanget en fransk Spion, som pr. Telefon havde givet sine Landsmænd Besked om Tyskernes Bevægelser. Derfor den vanskelige Fremrykning og de store Tab ...

Jørgen Skau, Todsøl.

Jul i Garnisonen

Den 10. Juli 1902 blev jeg paa Sessionen i Tønder erklæret for varig uduelig til Tjeneste i Hær og Flaade, baade i Freds- og Krigstid, men da Tyskerne i Sommeren 1915 indsaa at Krigen vilde trække i Langdrag, ændredes Bestemmelserne til kun at gælde Fredstid. Jeg blev derfor paa en ny Session taget til Infanteriet. Den 7. December 1915 fik jeg Telegram om at melde mig paa Junkerhulvejkasernen i Flensborg, og derfra kom jeg sammen med tyve andre fra Haderslev og Flensborg m Husum for at uddannes ved Infanteriet. – Samme Dag ankom en større Flok 20-aarige fra Mecklenborg og Segeberg og Omegn, og den følgende Dag begyndte Uddannelsen.

Ind under Jul kom Majoren pludselig i Tanker om, at vi skulde aflægge Faneeden, inden der gaves Juleorlov. Vi blev i vor fineste Stads ført til Kirken, hvor Adjudanten stod foran Alteret med draget Sabel. – Seks af os (112) maatte tage om den med højre Haand. Adjudanten læste Edsformularen Stykke for Stykke, som vi saa gentog.

Juleorloven var ordnet paa den Maade, at alle, der var gift, skulde paa Juleorlov, Resten fik Nytaarsorlov.

Den 23. om Morgenen skulde vi møde paa Appelpladsen for at modtage Papirerne. Der var dog en Del Nordslesvigere, som ingen Pas fik, da Tilladelsen fra Myndighederne derhjemme ikke var kommet. Vi, som i første Omgang ingen Pas fik, skulde møde alle to Timer paa Skrivestuen, og hver Gang var der nogle, der fik Pas, enkelte først den 24., men Johs. Schmidt fra Gram og jeg fik ingen og maatte saa fejre Jul i Husum. Der faldt en Del Tøsne, men hjemme var der stænk Snefog. saa de var helt urolige, da jeg ikke kom. Posten kom slet ikke rundt, og Telefonen var i Uorden. Det blev en trist Juleaften for min Hustru og Mor. Vi fik ingen Middag Jueaftensdag, men fik ordre til at møde til Appel med vor Spiseskaal paa Hotel »Stadt Hamburg«. Saa gik vi tilbage og spiste et Stykke Brød. Pakker havde vi ikke faaet hjemmefra, for de troede jo, at vi kom hjem. – Klokken seks marcherede vi saa til Fest. Musikken spillede, og vi sang »Stille Nacht« og »Deutschland über Alles«, Die Wacht am Rhein« og lignende, fik saa Spiseskaalen tilbageleveret med Nødder, Æbler, fem Cigarer, otte Cigaretter, Appelsiner, Brevpapir m. m.

Johs. Schmidt og jeg fik en ekstra Juleforæring - en lang Pibe. Vi drak Kaffe, men Jule-nadver fik vi altsaa ikke. En af de unge fra Segeberg opførte en Sketch, og saa sang vi en enkelt Sang, hvorpaa Feldwebelen holdt Julealen. Efter denne fik enhver et Mærke til en Mark udleveret, og da Tjenesten nu var forbi, gik Peter Kryger, Boldersev, Peter Tyssen, Branderup, og jeg hjem paa vor Stue, skrev saa et langt Brev hjem, læste Juleevangeliet og sang et Par Salmer (ingen af os kunne synge!) – Derefter bøjede vi Knæ og sendte en Bøn op til Gud, ogsaa for vore kære derhjemme, og en Tak, fordi vi ikke behøvede at holde Jul i Skyttegraven.

Vi var en Del, der meldte os frivilligt til Kirkegang 1. Juledag. (113) Det var dog en tør Prædiken; det var om at holde ud og i den Dur. Vi havde fri til 3. Juledag. – Den 29. fik vi Nytaarsorlov, dog ikke alle. Enkelte, deriblandt Nis Lorensen, Lille Emmerske. fik overhovedet ingen Orlov. De var »fluchtvendächtig« ...

Chr. Hansen, Korup pr. Ravsted.

En indkaldelse

Maks var hele familiens kæledægge. Han var smuk og velskabt, ret en fryd for øjet. De slanke lemmer og den brede bringe tydede på smidighed og styrke. Det fintformede hoved med de udtryksfulde øjne og de bevægelige ører sad kækt på hans let krummede hals. Hår-laget var glat og blankt med fuksen s varme lød, men manken og den lange hale var helt

lyse, næsten i det hvide. – Fodskiftet var hurtigt og sikkert, og når han var spændt for fjedervognen, kunne gangen næsten være dansende, som ville han antyde, at nu kørte vi til stads.

Ved hverdagens arbejde var Maks villig og lærenem. Det var åbenbart, at han havde glæde af at få kræfterne brugt. Når han så efter endt arbejdstid blev sluppet løs i folden, kastede han sig ned på jorden, væltede om på ryggen og rullede fra den ene side til den anden, mens han på en komisk måde fægtede i luften med benene for at holde rulningen i gang og få skubbet hud og hårlag på plads efter selens tryk. Så rejste han sig på hestevís, først på forbenene, hvorpå bagkroppen fulgte med et sæt, stod så lidt på skrævende ben og rystede sig voldsomt, prustede så et par gange og - toilettet var gjort.

I næste øjeblik kom han som en stormvind hen over agrene, så jord og småsten fløj fra hoven, og manken og den lange hale stod ud fra den strakte krop som to hvide faner. Det sang i luften, som når man slipper en spændt stålfjeder, når han slog bagud, og luften gik som trompetstød. (114) Efter en runde stod han atter foran mig. Hovedet holdt han lidt på skrå, og øjnene lyste af kådhed, som ville han sige: »Vil du ikke lege med!« Han så helt forsoren ud med den lidt skævt tegnede blis i panden. Ørene var rettet fremad, som for at opfange mit svar, men da der intet kom, som han forstod, slog han hovedet tilbage, og mens enhver muskel spillede under huden, sætte han af til et nyt løb. Da han igen kom tilbage, havde kådheden fået afløb. Han gnubbede mig på armen med den bløde mule og ville kløs under pandelokken.

Jo, livet var dejligt, også for en hest d den livsglade alder. Det var sommerligt varmt og saftigt græs i overflod. Maks havde jo heller ingen anelse om menneskenes træskhed. Han hørte heller ikke skuddet i Sarajevo og så ikke de sorte skyer, der trak op på Europas politiske himmel. Men en dag kom der bud, også efter ham, for han stod jo opført i de tyske krigsannaler.

Her foran rækkerne af de fremstillede heste, som præsenteredes og kærtegnes af tavse mænd, gik officerer i feltgrå uniformer og med kolde, hårde øjne og noterede. – Reitpfertd! Det var måske en hæder for Maks, men det var samtidig en dom. Også for ham var den sorgløse tid nu forbi, men han havde den fordel, at han ikke forstod det. Ja, hvem ved, hvad en hest forstår?

Far var tavs, da han næste dag trak af med Maks. – Mor havde givet ham brød og klapet ham til farvel, og børnene stod rundt omkring ham og græd, og alle måtte give ham et kærtegn til afsked.

Vi hørte aldrig siden noget til Maks. eg deltog som infanteriet ved 9. Res. Arme-korps i verdenskrigen. Alle heste, jeg kom på nært hold, betragtede jeg opmærksomt, men Maks så jeg aldrig ...

Søren P. Petersen, Rødding.

Ved Modtagelsen af de sønderjydske Krigsfanger i Vejle den 24. Juli 1919

(115) Med Glød af Hjertets Lue, med vid og aaben Favn,
en Velkomsthymne klinger til jer i Danmarks Navn;
til jer, der kom tilbage til dette lyse Land -
det Land, som er højlovet af Kvinde som af Mand.

Til jer, som stred dernede i Kampens vilde Leg,
som hørte Pligtens Stemme og aldrig Pligten sveg,
som satte Eders Vilje og Mod og Kræfter ind
paa det, som aldrig ejed' jert Hjertelag og Sind.

Som stod i Skyttegrave. mens haarde Tider svandt,
som Døden saa i Øjet for hvert Minut, der randt,
som stod i Nød og Fare, til Rejsefærd beredt -
som Lidelsernes Skare i Overmaal har set.

Hvis det en stille Time for Eders øre klang,
da hørte I vel Sukket fra Sønderjyllands Vang-
da kunde I fornemme, det strømmed' jer imod
fra Stuerne derhjemme, hvor Eders Vugge stod.

Saa fryd da Eders øje i denne rige Stund,
I ser Korsflaget vaje paa Bøgeskovens Grund.
Det Syn ej overstraales for os paa denne Jord -
og al vor Gensynsglæde, den tolkes ej med Ord.

Thi, som vi Eder kendte, vi kender Eder end;
ja, drog I ud som Dreng, I vender hjem som Mænd,
og Kampens dystre Alvor og Prøvelsernes Gru,
har modnet Eders Tanker og præget Eders Hu.

(116) En Tak til Eder alle, som er tilbage vendt;
en Tak til dem, der døde - hvis Grave knap er kendt;
en Tak, en Vemodstanke til dem med dybe Saar:
Gud signe Eder alle! Han lønne Eders Kaar!

De stolte Taarne, Tinder, de ramlede i Grus;
men hjemme her I finder i Fred jert Fædrehus.
Saa lad det Hus os hygge i Fællig, Mand ved Mand,
og skabe Lys og Lykke for hele Danmarks Land.

Niels Nielsen, Ballum.

Et forsinket brev

- 41½ ÅR UNDERVEJS -

Fra vor kammerat F. Lorenzen, som nu bor i Svendborg, har vi modtaget nedenstående brev, der er dateret maj 1918. Det er skrevet af Christian Delf, Sønderborg. (Afgået ved døden).

Til forståelse af brevet oplyser F. Lorenzen:

»Christian Delf blev indkaldt som håndværker og kom til Karlsruhe. Han havnede dog ved et omrejsende heste depot, som han i sine breve kalder »vor cirkus«. Med dette cirkus »optrådte han både ved øst- og vestfronten«, -

Om brevet, der blev forsinket i så mange år, skrev Chr. Delf selv i december 1959 i et julebrev til F. Lorenzen: »I de sidste dage har jeg haft travlt med at rydde op i mit arkiv. Det har været en drøj omgang at sortere de mange gamle breve og kort; men jeg har derved dvælet ved minderne fra fortiden. - Blandt de mange arkivalier fandt jeg dette brev, som jeg skrev i maj 1918. Jeg fik det bare ikke sendt af sted; men jeg synes i dag, at du, skønt det nu bliver forsinket i 41½ år, skal have det. Jeg sender dig det ud fra den betragtning, at »bedre sent end aldrig«. I øvrigt er det ganske spændende at læse disse linier, som jeg synes bærer præg af en umiddelbar oplevelse«, -

Redaktionen,

I felten, 19. 5. 1918.

Min kære ven!

Hjertelig tak for dit kære brev, som jeg netop modtog nu. Det fandt mig imidlertid ikke udi den lille galiciske by Wownia, men et sted på vestfronten, hvor vi er havnet efter ti døgn's jernbanefart over Lemberg, Kowel, Brest-Litowsk, Warschau, og gennem Tyskland og det meste af det besatte franske område.

(118) Den fredelige tid er forbi, thi her har vi noget af det, man i daglig tale kalder »dicke Luft«. Men når der bare er fut i kluderne, er jeg jyde nok til at kunne sige »goer et op å goer et nier, oller do fortawt ham sier«. Når man er engageret ved en »cirkus«, bliver man vant til forandring, og sandsynligvis bliver vor virksomhed kun et kort gæstespil. Vi har nu været her netop 14 dage, men så optaget har jeg været af alt det nye, at jeg endnu intet menneske har meddelt, at vi er borte fra Galicien.

Det er helt morsomt at gennemrode englændernes efterladenskaber her. Man ser, at de har nok af alle de varer, som hos os er »en saga blott«. Du ønsker solskin, det har vi nok af i dag og tillige floden lige forbi gården. Selvom den er fuld af rotter, træstumper og alt muligt, måske kadavere og lig, svømmer jeg af hjertens lyst i den. Du ved, at jeg altid var en lidenskabelig soltilbeder, men nu ser jeg ikke surt til dårligt vejr. Så snart vejret er godt, kommer nemlig flyverne, og det var dog fælt at få en »skrubtudse« i synet. Man værner sig imidlertid hurtigt til at straffe dem med foragt og arbejde videre uden at værdige dem et blik.

Forleden aften var vi vidne til en »smuk« kamp mellem en englænder og to tyskere. Kampen begyndte i temmelig stor højde, først med ild fra jorden. Så så man de tre fugle manøvrere deroppe. Kanonerne nedenunder tier, som musikken i et rigtigt cirkus, når akrobatene udfører et rigtig halsbrækkende kunststykke. Og hvad vi nu ser deroppe, kalder jeg simpelthen at lege med knokkelmanden. Som rasende rovfugle kredser de om og over hinanden, styrter sig ned over hinanden i rivende fart, og alt imens arbejder maskingeværerne. Tommy værger sig som en brav gut, men de andre to er over ham. - Pludselig styrter han med propellerne nedad. - »Han styrter, han styrter«, råbes der. - »Vås«, siger en erfaren artillerist, »det er frivillig styrflugte. Og se, pludselig er han på ret køl og prøver at knibe ud. Forfølgerne holder ham i skak, stadig kredsende over og om ham. Pludselig gentages styrtingen, denne gange flere hundrede meter. (119) Medens maskinen styrter med snude nedad, drejer den sig om sin egen akse, så bærefladerne slår klap-klap-klip-klap rundt om den. En luftstrøm får den til at slå en kolbøtte, men bringer den tilbage i rigtig stilling. Tommy har endnu åndsnaerværelse nok til at sætte motoren i gang og påny forsøge at unddrage sig forfølgerne. Men han er kommet så langt ned, at han faktisk er indespærret. Vi følger med spænding den vildere jagt på liv og død. Den endte med en uheldig landing og en gennemhullet maskine. Tommy slap med et brækket ben.

Slige kampe hører med til dagens orden. Man tænder uvilkårligt en cigaret, når det går så hidsigt til. Derved må jeg tænke på et vers af Drachmann:

»Thi står man selv på den faste strand, hvor foden har sikkert fæste, da gør det så godt at ynkes den stakkels forfløjne næste; selv i behold pirrer det sansen at følge i dansen ham, som er pokker i vold«.

I dag (22. 5.) så vi tre flyvere komme ned, så du kan forstå, det går livligt til. Fælt er det, når man ligger i sengen og de hænger over ens hoved som de Damoklessværd. Man kan kende dem på klangen. Franskmandene synger en dannet tone, medens tyskerne brummer en dyb, barbarisk bas. Trods alt må vi være glade for at være bag fronten, skønt vort skyts ligger bag os, og englændernes granater slår ned her i nærheden. Hvorledes folk kan opholde sig forrude, når der »trommes«, er en gåde for enhver, der ikke har set det. Vi har passeret stillingerne, der brugtes før offensiven. Det hele var et tragtfelt. Og byerne ligger til dels fuldstændig i grus.

Vi har indrettet os et helt pænt værksted i et gammelt vaskehus med bageovn. Det ser ud som et falskmøntner-værksted. Møbler, køkkentøj o.s.v., har vi i overflod. -

Desuden har vi en kat med to killinger. Den havde fem børn i en hatæske, men tre er aflevet. Gårdens store hund er blevet her i huset, den går og søger sig sønder og sammen. Når vi fodrer den, vil den næppe æde. Jeg gad nok vide, hvornår den genser sit herskab. Jeg har (120) truffet en landsmand fra Flensborg, men han taler kun et gebrokkent dansk.

Jeg håber at komme hjem på orlov i juli. Før den tid er der ikke tale om at komme bort. Mener du så, at du kan komme over til os et par dage? Jeg ved nemlig i forvejen, at jeg har meget lidt lyst til at rejse, når jeg kommer hjem på så kort tid. Desuden kan det måske være vanskeligt at få orlov til Jægerup. I alt fald må vi ikke gå glip af lejligheden til at mødes. Nu må jeg slutte. Næste gang får du mere spind,

Kraftig hilsen fra din tro ven

Christian Delf.

Ære være deres minde

*Følgende kammerater, tilhørende vor forening,
er afgået ved døden*

Aabenraa amt

Aabenraa afdeling:

Jobs. Hinrichsen	27. 1. 1960
C. E. Callesen	20. 4. 1960
Marcus Petersen	25. 5. 1960
Peter Juhler	2. 9. 1960
Anton Nielsen	12. 9. 1960{}
Emil Kjer	16. 9. 1960
Knud Cornett	5. 1. 1961
Hans Evers	27. 2. 1961

Bjolderup- Hjordkær afdeling:

Rasmus Hansen, Bolderslev	26. 4. 1960
Jes Peter Hansen, Hjordkær St.	5. 5. 1960

Bov afdeling:

Peter Jepsen	24. 6. 1960
Herman Paulsen	23. 7. 1960
Jørgen Jørgensen	22. 9. 1960
Emil Mygind	30. 3. 1961

Ensted afdeling:

Peter Fohlmann, Hostrupskov	6. 4. 1960
Johan Nissen, Styrtløm	10. 9. 1960

Felsted afdeling:

Ignatz Vosny	15. 9. 1960
Christian Frederiksen	6. 11. 1960
Hans Boyen Roth	16. 1. 1961
Jørgen Fr. Johansen	3. 2. 1961
Hans Chr. Fohlman	4. 3. 1961

Graasten afdeling:

Hans Petersen, Rinkenæs	7. 5. 1960
Georg Stender. Graasten	1. 6. 1960
Nils Nielsen, Bækken	20. 7. 1960
Lorenz Brock, Graasten	3. 8. 1960

	Asmus Christensen, Graasten	14. 8. 1960
	Walter Handke, Graasten	13. 10. 1960
	Peter H. Nielsen, Graasten	29. 11. 1960
	Johan Christensen, Alnor	12. 12. 1960
	Jens Nansen, Bækken	12. 12. 1960
	Arnold Paulsen, Alnor	6. 1. 1961
	Peter Bertelsen , Ladegårdskov	8. 3. 1961
	Hans Petersen, Graæsten	9. 3. 1961
Holbøl afdeling :	Heinrich Richelsen	31. 10. 1960
	Nils Christiansen	9. 11. 1960
Klipleve afdeling:	Asmus Diedrich Petersen, Kipleve	26. 10. 1960
	Chr. Johannsen, Søgård	23. 1. 1961
	Nis Nissen Hye, Bjerndrup	26. 2. 1961
Kværs afdeling:	Hans P. Petersen, Tørsbøl	9. 1960
Løjt Kirkeby afdeling:	Laue Skøtt, Løjt	29. 1. 1961
	Jens J. Hansen, Barsmark	11. 2. 1961
Rise afdeling:	Thel Chrsstensen	31. 1. 1960
	Peter Jessen	31. 7. 1960
	Peter Asmussen	5. 8. 1960
	Fester Sørensen	20. 9. 1960
	Søren Kjær	5. 10. 1960
Varnæs afdeling:	Jens Jakobsen, Bovrup	5.5. 1960
	Johan Jøg. Johansen, Varnæs	6.7. 1960
	Peter Damm, Bovrup	7.11. 1960
	Johan Damm, Bovrup	8.12. 1960
	Frederik Hansen, Varnæs	25. 1. 1961
	Hans Nielsen, Varnæs	11. 2. 1961
Haderslev vesteramt		
Agerskov afdeling:	Hans J. Enemark	15. 5. 1960
	Carl Rudolph	5. 7. 1960
	Morten Refslund Poulsen	10. 7. 1960
	Søren Knudsen	9. 8. 1960
	Marius Sørensen	22. 10. 1960
	Niels H. Brink	24. 10. 1960
	Laust B. Christensen	3. 1. 1961
Bevtoft afdeling:	Peter Haugaard	3. 11. 1960
	Vilken Nissen	22. 11. 1960

Gram afdeling:	Peter Bang, Gram	18.1. 1961
	Iver Simonsen, Gram	19.1. 1961
Hjerting afdeling:	Heirich Gildhoff, Hjerting	3. 12. 1960
	Willy Koch, Hjerting	13. 12. 1960
Sdr. Hygum afdeling:	Hans M. Dall, Hygum	26. 8. 1960
Jels afdeling:	Niels Thomsen	1.4. 1960
	Kristian Kjestrup	2.6. 1960
	Anders Jørgensen	10. 11. 1960
	Kristian Dall	14. 2. 1961
	Niels Rasmussen	25. 2. 1961
Lintrup afdeling:	Jesper Madsen Henningsen	22. 4. 1960
	Bertel Hansen	17. 12. 1960
	Heinrich Köhrsen	12. 1. 1961
	Mathias Termansen	21. 1. 1961
Nustrup afdeling:	Chr. Byg	5. 4. 1960
	Caspar Schultz	21. 5. 1960
	Johannes Lund	6. 10. 1960
	Hans J. Nissen	30. 1. 1961
	Peter H. Lorensen	23. 2. 1961
	Ernst Madsen	14. 3. 1961
Rødding afdeling:	H. Bartelsen	18. 3. 1960
	Hans Madsen	19. 6. 1960
Skodnorg-Skrave afdeling:	Lorenz Rasmussen, Skodborg	14. 6. 1960
	Claus Clausen, Skodborgskov	23. 2. 1961
Toftlund afdeling:	Adser Aabling	7. 7. 1960
	Andreas Tryk	20. 11. 1960
Øster-Lindet afdeling:	Morten Henriksen	28. 8. 1960
	Iver Ravn	15. 1. 1961
	Heirich Dahl	15. 1. 1961

Haderslev østeramt

Haderslev afdeling:	P. Schmidt	9. 5. 1960
	N. F. Bojsen	13. 5. 1960{}
	P. Petersen	8. 6. 1960
	Max Sørensen	7. 7. 1960

	Joh. Knudsen	11. 8. 1960
	Jørg. Juhl	18. 8. 1960
	Greis Andersen	11. 10. 1960
	H. Sauerberg	7. 11. 1960
	H. Bondesen	30. 11. 1960
	Julius Petersen	8. 12. 1960
	Jens Jensen	14. 12. 1960
	P. Christensen	30. 12. 1960
	H. Schmidt	19. 2. 1961
	Henning Jessen	2. 3. 1961
	Erik Kjer	9. 3. 1961
	A. N. Junker	10. 3. 1961
Halk afdeling:		
	Nicolai H. Bertelsen	13. 5. 196G
Hemmelev afdeling:		
	Simon Chr. Westergaard, Styding	1. 4. 1960
Skrydstrup afdeling:		
	Anton Thiesen	29. 4. 1960
Starup afdeling:		
	Peter Skov, Brorsbøl	23. 1. 1961
Stepping –Frørup afdeling:		
	Michael Michaelsen	5. 7. 1960
	Peter Byg	14. 12. 1960
	Heinrich Clausen	24. 12. 1960
	Chresten Thy	21. 2. 1961
Tystrup-Christiansfeld afdeling:		
	Marius Refshauge	16. 5. 1960
	Theodor Larsen	1. 7. 1960
	Nis Jacobsen	24. 7. 1960
	Nis Kjær	23. 2. 1961
Vedsted afdeling:		
	Hans Toft, Over Jerstal	10. 2. 1960
	Peter Hansen, Vedsted	8. 9. 1960
	Peter Paulsen, Vedsted	18. 12. 1960
Vilstrup afdeling:		
	Jakob Christian Lund	24. 4. 1960
	Johannes Andreas Østergaard	8. 2. 1961
Vojens afdeling:		
	Søren Kongsted	21. 2. 1961
Øsby afdeling:		
	Peter Ravn	24. 12. 1960
	Ingvard Hansen	4. 1. 1961
	Anton Johansen	10. 1. 1961
	Jørgen Jørgensen	4. 2. 1961

Sønderborg amt

Asserballe afdeling:	Hans Petersen, Kettingskov	21. 7. 1960
	Mads Davidsen, Asserballe St.	15. 8. 1960
Broager afdeling:	Jens Juhler	20. 4. 1960
	Jens Hansen	6. 5. 1960
	Christian Mathiasen	13. 5. 1960
	Christian Sibbesen	17. 6. 1960
	Chrisetan Lauritsen	1. 12. 1960
Egen afdeling:	Jes Frederiksen, Elstrup	9. 1. 1960
	Jørgen Lauritsen, Dyndved	29. 7. 1960
	Claus Petersen, Guderup	12. 9. 1961
Havnbjerg; afdeling:	Hans Petersen	7. 12. 1960
Hørup afdeling:	Jørgen Schmidt, Hørup	16. 3. 1961
	Thomas Carstens, Høruphav	30. 3. 1961
Kegnæs afdeling:	Peter Andersen Hansen, Sadbjerg	27. 10. 1960
	Christian Nilsen, Kegnæshøj	24. 11. 1960
Ketting-Augustenburg afdeling:	Christian Nielsen, Augustenburg	14. 8. 1960
	Jørgen Iskov, Augustenburg	4. 3. 1961
	Christian Petersen, Ketting	30. 3. 1961
Lysabild afdeling:	Petler Jensen Lysabild	22. 8. 1960
	Hans Lassen, Lysabild	24. 10. 1960
	Hans Duus, Fjeldby	16. 11. 1960
Nordborg afdeling:	Jes Thonesen, Nordborg	1. 11. 1960
	Peter Clausen, Holm	13. 2. 1961
	Andr. Andresen, Nordborg	22. 3. 1961
Notmark afdeling:	Frederik Hviid, Padholm	6. 5. 1960
	Peter Bonde, Frydendal	30. 11. 1960
Nybøl afdeling:	Christian Mikkelsen, Nybøl	25. 9. 1960
	Jeppe Kock, Nybøl	22. 12. 1960
Oksbøl afdeling:	Jes Mortensen, Mjelsgård	11. 3. 1961
Sottrup afdeling:	Johan Hansen, Sønderborg	9. 7. 1960
	Jørgen Iversen, Sottrupskov	10. 1. 1961

Svenstrup afdeling:	Mahias Jepsen, Svenstrup	14. 11. 1960
Sønderborg afdeling:	W. Carstensen, Sønderborg	12. 4. 1960
	C. Hansen, Sønderborg	13. 4. 1960
	C. Skipper, Sønderborg	4. 5. 1960
	I. P. Frost, Sønderborg	7. 6. 1960
	L. Hansen, Sønderborg	5. 7. 1960
	H. Staugaard; S Sønderborg	21. 7. 1960
	L. Schmidt, Sønderborg	25. 7. 1960
	N. Jørgensen, Sønderborg	20. 8. 1960
	H. Jacobsen, Sønderborg	31. 8. 1960
	Cl. Heuj, Sønderborg	17. 9. 1960
	C. Christiansen, Sønderborg	24. 11. 1960
	P. Alnor, Sønderborg	17. 12. 1960
	J. P. Hansen, Sønderborg	22. 1. 1961
	Hendrik Hansen, Sønderborg	26. 1. 1961
	Chr. Delf, Sønderborg	io. 3. •1961
	J. Esbensen. Sønderborg	15. 3. 1961
	J. P. Jensen, Ragebøl	21. 3. 1961
Tandslet afdeling:	Jørgen Christensen, Ertebjerg	30. 5. 1960
	Jens Bonde, St. Elholm	25. 11. 1960
Ullerup afdeling:	Christian Lorensen, Blansskov	22. 8. 1960
	Carl Warncke, Ullerup	28. 8. 1960
	Hans Peter Petersen, Blans	22.12. 1960
	Christian Petersen, Lundsgårdsmark	12. 1960
Tønder amt		
Abild afdeling:	Oluf Olesen, Abild	24. 4. 1960
Arnum afdeling:	Christian Schmidt, Arnum	10. 7. 1960
	Jep Schmidt, Arnum	14. 2. 196,1
	Niels Enemark, Arnum	21. 2. 1961
	Peter Hansen Kjer, Arnum	5. 3. 1961
	Martin Jensen, Arnum	26. 3. 1961
Ballum afdeling:	Hans Petersen Krog, Koldby	23. 5. 1960
	Martin Toft, Koldby	e. 10. 1960
	Theodor Andersen	n 10. 1960
	Gregers Krog	10. 11. 1960
	Simeon Lykou, Randerup	23. 11. 1960
	Jacob Munk	10. 2. 1961

Bredebro afdeling:	Søren Clausen, Svanstrup	11. 11. 1960
Bylderup afdeling:	L. H. Nissen	10. 9. 196G
	Jørgen Kruse	23. 10. 1960
	Th. Petersen	1. 11. 1960
Hostrup afdeling:	Mathias Jepsen, Jejsing	15. 5. 1960
Hviding afdeling:	Johannes Hein	31. 7. 1960
	Ghristian Prinds	23. 11. 1960
	Jep Chr. Jepsen	14. 12. 1960
Højer afdeling:	Hans Peter Andersen. Højer	19. 4. 1960
	Jakob Jessen Drøjse, Gerup	2. 6. 1960
	Peter Christensen, Østerby	14. 9. 1960
	Ludvig Stein, Østerby	30. 9. 1960
	Andreas Jakobsen, Rudbøl	16. 11. 1960
Løgumkloster afdeling:	Hans Knudsen Hansen	26. 12. 1960
	Petter Christian Godbersen	30. 12. 1960
	Conrad Julius Langwadt	25. 2. 1961
Møgeltønder afdeling:	Marcus Wihelmsen, Møgeltønder	15. 2. 1961
	Peter Skov, Østerbymark	28. 2. 1961
Nørre Løgum afdeling:	Peter Amum	10. 10. 1960
Reisby afdeling:	Christian Christensen	21. 9. 1960
	Niels Freudendahl	11. 11. 1960
Roager afdeling:	Christian Beier	24. 5. 1960
	Mathias Ebsen	31. 1. 1961
Skærbæk afdeling:	Gottfr. Borup	17. 10. 1960
	August Hanraff	2. 4. 1961
Spandet afdeling.:	Vilhelm Bluhme Schmidt	4. 4. 1960
	Nis Jensen Schjerning	30. 8. 1960
	Peter Hansen Varmmg	10. 1. 1961
Tinglev afdeling:	Martin Ratzer	17. 12. 1960
Tønder afdeling:	Chr. M. Toft	27. 8. 1960
	Hans Mathiesen	11. 9. 1960
	Marinus Rossen	14. 11. 1960

Visby afdeling :	Hans P. Nielsen	11. 12. 1960
	Mathias Hansen	7. 4. 1960
	Anders Hansen	13. 1. 1961
Vodder afdeling:	Hans Friis	1. 12. 1960
	Nis Muusmann	24. 2. 1961
Øster Højst afdeling:	Martin Jebsen	30. 5. 1960
	Christian Rhode	23. 1. 1961

Øvrige land

Ribe afdeling:	Nikolaj Frederik Sørensen	3. 4. 1960
	Frederik Schmidt	12. 7. 1960
Aarhus afdeling:	Heinrich Andresen, Aalborg	20. 2. 1960
Fyn afdeling:	Carl Walther	29. 11. 1960
	Jørgen Nymand	11. 12. 1960
København og omegns afdeling:	Mathias Zachariassen	2. 10. 1960

SYDSLESVIG

Flensborg afdeling:	Friedrich Hillmann	25. 5. 1960
	Alfred Nobies	22. 10. 1960
	Konrad Sønichsen	27. 12. 1960
	Christian Bertelsen	23. 2. 1961,

